

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Hermes Theologicvs, Id est Synopsis totius Theologiæ,
perspicuè, doctè, subtiliter, ac breviter discussa**

Et In octo Partes ... distincta ...

De Ivstitia Et Contractibvs

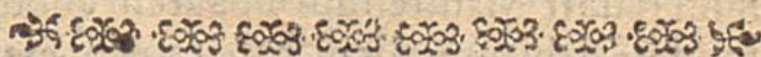
Vindalium, 1646

De Ivstitia inpropriè dicta seu Religione.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38850

DE IVSTITIA
IMPROPRIE' DICTA
SEV RELIGIONE.

CAPVT I.

*Quid sit Religio, qua est iustitia
ad Deum.*

SECTIO I.

An sit virtus.

CONCLUSIO I.

Religio est virtus moralis,
omnium perfectissima. Ut
hoc melius percipias,
Nota nomen Religionis
à nobis hic non sumi, pro
ipso statu Religionis Christianæ, aut
etiam pro statu Religiosorum, quate-
nus hic dicit quandam congregationē

hominum, per vota obedientiæ, castitatis, & paupertatis specialiter Deo seruientium, sed pro quodam habitu, quo inclinamur ad cultum & honorem Deo exhibendum.

Hoc posito, dicendum 1. eiusmodi habitum esse virtutem, quia vt ait S. Thomas, 2. 2. quæst. 8. art. 2. virtus est quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit. Manifestum est autem quod reddere debitum alicui, habet rationem boni; quia per hoc quod aliquis alteri debitum reddit, constituitur in proportione sufficienti respectu illius, quasi conuenienter ordinatus ad ipsum: at ordo ad rationem boni pertinet, sicut modus, & species. Cum ergo ad Religionem pertineat, reddere honorem debitum Deo, sequitur eam inter virtutes numerandam esse.

Dicendum 2. Religionem esse virtutem moralem, non autem Theologicam, quia vt ait S. Doctor art. 5. virtutis Theologicæ obiectum est ultimus finis; esse verò virtutis moralis est, circa ea quæ sunt ad finem. Deus autem non est obiectum Religionis, sed cultus quem Deo exhibet; quare Religio non est virtus Theologica, sed moralis.

Nota 1. cum Religio cultum Deo ex-

DE IUSTITIA. CAP. I. 151
hibeat, Deum ipsum esse aliquo modo
illius obiectum materiale, non quidem
obiectum quod, vel proximum, quia
sic Religio respicit ipsos actus, per
quos Deus colitur; sed obiectum cui, &
remotum, quatenus Deus est ille cui per
actus internos, vel externos Religionis
debitus honor redditur, Virtus autem
Theologica respicit Deum, etiam tan-
quam obiectum quod, & proximum, ut
inductione patet; nam per fidem credi-
mus Deo, & Deum ipsum; per spem spe-
ramus à Deo, Deum ipsum tanquam
bonum nostrum; & per charitatem ama-
mus Deum, non quidem nobis, sed ip-
sime Deo.

Nota 2. ex eodem articulo 5. in res-
poncione ad 3. cum Religio sit pars
iustitiæ, medium in ea accipi, non se-
cundum passiones, sed secundum æqua-
litate inter operationes, quæ sunt ad
Deum; non quidē simpliciter, quia Deo
non potest tantum exhiberi, quantum
ei debetur, sed secundum quandam con-
siderationem humanæ facultatis, & di-
uinæ acceptationis. Ita scilicet ut nec
cultum Deo debitum deneget, nec Deum
modo illicito colat.

Dicendum 3. Religionem esse virtu-
tem inter morales præstantissimam.

Probatut ex art. 6. quia ea quæ sunt ad fidem, sortiuntur bonitatem ex ordine ad finem, & ideò quò sunt fini propinquiora, eò sunt meliora. Virtutes autem morales sunt circa ea quæ ordinantur in Deum, sicut in finem: inter quas Religio magis accedit ad Deum, quàm alienæ, in quantum operatur ea quæ directè & immediatè ordinantur in honorem diuinum. Quare Religio præminet inter alias virtutes morales. Quod adhuc magis declaratur, quia omnium consensu, virtutes Theologicæ sunt præstantiores moralibus: at Religio magis accedit ad virtutes Theologicas, quàm aliæ virtutes morales: cum illa versetur circa Deum, hæc verò circa proximum, vel circa ipsum operantem. Ex his autem colligi potest, legitimam esse definitionem illam Religionis, qua dicitur, virtus moralis per quam homines debitum cultum, & honorem Deo, tanquam supremo omniũ Domino, & creatori exhibent.

CONCLUSIO II. Religio est vna virtus.) Ita tradit S. Doctor art. 3. & probat, quia habitus distinguuntur secundum diuersam rationem obiecti. Ad religionem autem pertinet exhibere reuerentiam vni Deo, se-

DE IUSTITIA. CAP. I. 53
cundum vnā rationem, inquantū
scilicet est primum principium creatio-
nis, & gubernationis rerum. Et ideò
manifestum est quòd Religio est vna
virtus.

Nota 1. hanc resolutionem debere in-
telligi de vnitāte specifica, vt satis
patet ex probatione adducta; clarius-
que confirmatur ex responsionibus ad
argumenta. Nam cum argumento 1.
probatum esset, Religionem non esse
vnā, quia per illam ordinamur ad
Deū, in quo sunt tres personæ, & mul-
ta attributa saltem ratione distincta.
Respondet S. Doctor, tres personas esse
vnum principium creationis, & guber-
nationis rerum; diuersas autem ratio-
nes attributorū concurrere ad rationem
primi principij, quia Deus producit om-
nia, & gubernat sapientia, & voluntate,
& potentia bonitatis suæ; adeòque Re-
ligionem esse vnā virtutem.

Deinde, cū secundum argumentum
ex multiplicitate actuum, qui Religioni
competunt, concluderet eam non esse
vnā virtutem. Respondet S. Thomas
id non sequi, quia per omnes actus Re-
ligionis homo protestatur diuinā ex-
cellentiam, & subiectionem sui ad Deū,
vel exhibendo ei aliquid, vel assumen-

do aliquid diuinam. Ex his autem responsionibus, sicut etiam ex tertia constat. S. Doctorem ex vnitatem obiecti formalis, probare vnitatem Religionis: quare sicut vnitas obiecti ab eo assignata est specifica, ita & vnitas quam tribuit Religioni. Verum.

Nota 2. dubium esse, quo sensu dicat S. Thomas, Religionem exhibere reuerentiam Deo, secundum vnani rationem, nempe quatenus est primum principium creationis, & gubernationis rerum: his enim verbis videtur innuere, ipsam excellentiam Dei esse obiectum formale Religionis, quod tamen dici non potest; quia alias sequeretur, Religionem esse proprie virtutem Theologicam. Respondeo id non sequi, nam virtus Theologica immediatè per actum elicitem fertur in Deum, sub ratione aliqua Deitatis; fides enim per se Deum respicit, vt est verax, spes vt est bonus nobis, charitas vt est bonus in se. Religio verò immediatè respicit cultum diuinum, vt Deo debitum; & quia cultus non debetur Deo, nisi ratione excellentiæ prædictæ, hinc respicit excellentiam Dei mediante cultu; adeò vt non virtus ipsa Religionis, sed actus ab ea imperatus habeat Deum pro obiecto formali.

SECTIO II.

An sit virtus ab alijs distincta.

CONCLUSIO III.

Religio est virtus ab alijs distincta.) Hoc ostendi potest ex 2°. 4°. quia cum virtus ordinetur ad bonum, ubi est specialis ratio boni, ibi oportet esse specialem virtutem. Bonum autem ad quod ordinatur Religio, est exhibere Deo debitum honorem, qui debet esse specialis, cum Deo competat singularis excellentia, qua omnia in infinitum transcendit. Confirmatur, nam videmus in rebus humanis. diuersis excellentiis personarum diuersum honorem deberi, alium Patri, aliū Regi, &c.

Nota 1. nonnulla hic esse certa 1. Religionem distingui à tribus virtutibus Theologicis vulgò assignatis, vt satis constat ex dictis. 2. eam etiam distingui à tribus virtutibus moralibus, nempe à prudentia, quæ est virtus intellectualis, qua actiones humanæ diriguntur; à fortitudine, quæ est virtus consistens in moderandis affectibus timoris, & audaciæ; & à temperantia, quæ in doloribus & voluptatibus sen-

suum moderâdis versatur. Religio enim non spectat ad intellectum, sed ad partem appetitivam, estque de numero virtutum, quæ dicuntur ad alterum, non autem earum quæ sunt ad se, seu quæ circa passiones occupantur.

Nota 2. aliquod dubium esse, an Religio distinguatur à virtute iustitiæ strictè sumptæ, ut habet locum inter homines. Quia in re pars affirmatiua est communis, quia ad strictam & rigorosam iustitiam humanam tria requiruntur, 1. ut verum reddat debitum. 2. ut integrè & ad æqualitatem reddat. 3. ut versetur circa personam alteram, & omnino distinctam. Ex his autem tribus conditionibus, saltè secūda non habet locū in Religione: cū homo non possit Deo reddere totum, quod illi debet ratione infinitæ suæ excellentiæ, & supremi dominij quod habet in res creatas. Id tamè nō impedit, quin Religio satis propriè dicatur iustitia, cū modo possibili cultū Deo debitū reddat.

Nota 3. maius adhuc dubium esse, an Religio distinguatur à dulia, qua Sæcti honorantur. Et ratio difficultatis est, quia sicut eadē charitate amamus Deū, & proximum: ita dicendum videtur, eandem esse virtutem qua Deum, &

sanctos colimus. Communis tamen sententia est, Religionē esse virtutem à dulia distinctam, propter obiecta formalia distincta: cultus enim qui à Religione procedit, immediatè respicit excellentiam increatam, dulia verò non nisi creatam.

Nec refert, quòd eadem virtute charitatis Deum, & proximum diligamus, non enim est par ratio quia fundamentum amoris est vnitas, cùm aliquem non amemus, nisi aliquo modo vnum nobiscum reputemus: at fundamentum honoris & reuerentiæ est distinctio seu diuersitas, siquidem non honoramus nisi eos, qui nobis sunt superiores quoad dignitatem, quibus proinde nos tanquam viliores subiicimus. Hinc autem fit, nos eadem virtute charitatis qua Deum diligimus, posse etiam diligere proximum, eò quòd eadem gratia quæ facit nos vnum cum Deo, nos vnit cum proximo, & facit quodammodo vnum cum illo. Contra verò virtutem qua Deum colimus, esse distinctam ab ea qua sanctos reueremur; cùm excellentia Dei propter quam ei subiicimur, longè diuersa sit ab excellentia propter quam sanctis honorem exhibemus.

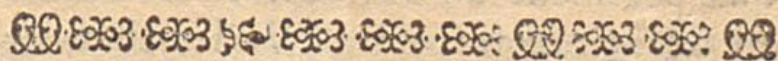
Nota 4. Religionem à pœnitentia, ex

multorum sententia distingui, quia quemadmodum inter homines, observantia qua alterum colimus, propter excellentiam illius, distinguitur à iustitia strictè sumpta, qua ius illius conservamus, vel læsum restituimus: ita ponenda nobis est duplex virtus in ordine ad Deum, quarum altera honorem ei præcisè, propter summam illius excellentiam debitum, exhibeamus; alterâ ius quod habet in res omnes, illæsum conservemus, & ab iniuria vendicemus, quod fit per pœnitentiam. Hoc tamen non caret difficultate, quia ut patet ex supradictis, ratio formalis propter quam Religio colit Deum, non est ipsa excellentia Dei secundum se, sed quatenus Deus est principium creationis & gubernationis rerum. adeoque quatenus habet dominium absolutum in creaturas rationales, & in omnes earum operationes. Quare videtur spectare ad eandem virtutem Religionis, non modo Deum colere propter excellentiam increatam, sed etiam ius divinum defendere, & illæsum servare, in tota latitudine dominij, & iurisdictionis eius.

Nota 5. ex art. 8. Religionem non distingui essentialiter à sanctitate, sed tantum ratione. Nam Religio dicitur,

DE ISVTITIA. CAP. V. 159

secundum quod exhibet Deo debitum famulatum, in his quæ pertinent specialiter ad cultum diuinum, sicut in sacrificiis, obligationibus, & aliis huiusmodi: sanctitas autem dicitur secundum quòd homo non solùm hæc, sed etiam aliarum virtutum opera refert in Deum; vel secundum quod homo se disponit per bona quædam opera, ad cultum diuinum pertinentia.

CAPVT II.

De actibus internis Religionis.

SECTIO I.

De deuotione & oratione.

CONCLUSIO I.

Deuotio est actus Religionis.) Antequam hoc probetur, supponendum est ex S. Thoma 2. 2. quæst. 82. art. 1. deuotionem dici à deuouendo, adeoque aliud nihil esse quàm, voluntatem quandam promptè tradendi se ad

ea, quæ pertinent ad Dei famulatum: quò fit vt deuoti dicantur, qui seipſos quodammodo deuouent Deo, vt ei totaliter ſeruiant. Hoc poſito.

Quòd deuotio ſit actus Religionis probatur art. 2. Nam ad eandem virtutem pertinet facere aliquid, & pròptam voluntatem habere ad illud faciendum; quia vtriuſque actus idem eſt obiectum. Manifeſtum eſt autem quòd operari quæ pertinent ad diuiſum famulatum, ad Religionem ſpectat: Vnde etiam ad eam pertinet, habere promptam voluntatem ad eiſmodi exequenda, quod eſt eſſe deuotum; & ſic patet quòd deuotio eſt actus Religionis.

Notandum autem 1. ex reſponſione 1. ad charitatem pertinere immediatè, quòd homo tradat ſeipſum Deo, adhærendo ei per quandam ſpiritus vnionem; ſed quod homo tradat ſeipſum Deo, ad quædam opera diuini cultus, hoc immediatè pertinere ad Religionem, & mediatè ad charitatem, quæ eſt Religionis principium.

Notandum 2. ex reſponſione ad 2. inter charitatem, & deuotionem eſſe mutuam veluti cauſalitatem, nam charitas deuotionem cauſat, inquantum ex amore redditur aliquis promptus ad

seruiendum amico. Et vicissim per deuotionem charitas nutritur; sicut & quælibet amicitia conseruatur & augetur, per amicabilium operum exercitium, & meditationem.

Notandum 3. ex artc. 3. deuotionem generari ex duplici consideratione quarum vna est ex parte diuinæ bonitatis, & beneficiorū ipsius; hinc enim excitatur dilectio, quæ & proxima deuotionis causa: alia ex parte hominis considerantis suos defectus, per quam excluditur præsumptio, quæ impedit ne quis Deo se subiiciat, dum suæ virtuti innititur.

Notandum 4. ex artc. 4. deuotionem per se spiritualem lætitiā mentis causare & per accidens tristitiā. Nam ex consideratione diuinæ bonitatis, quæ est præcipua deuotionis causa per se sequitur delectatio, iuxta illud Psal. 76. Memor fui Dei, & delectatus sum; sed per accidens hæc consideratio tristitiā quandam causat in iis, qui nondum Deo plenè fruuntur; secundum illud Psal. 41. Sitiuit anima mea ad Deum viuum, & postea sequitur. Fuerunt mihi lachrymæ meæ, &c. Consideratio verò propriorum defectuum, ex qua minùs præcipuè nascitur deuotio, per se quidem nata est

tristitiam causare, nempe recogitando proprios defectus; per accidens autem lætitiã, scilicet propter spem diuinæ subuentionis.

CONCLUSIO II. Oratio est actus Religionis.) De hac agit S. Doctor 2.2. quæst. 83. per 17. articulos, quorum 1. docet, orationem non esse actum appetitiuæ virtutis, sed rationis; quia oratio hic sumitur pro deprecatione vel petitione; at deprecatio vel petitio ordinationem quandam denotat, prout scilicet homo disponit aliquid, per aliud faciendum; ordinatio autem ad rationem pertinet, ergo & oratio, quæ etiam eadẽ causa vocatur oratio, quasi oris ratio.

Art. 2. docet, conueniens esse orare, non vt diuinam dispositionem immutemus, ea enim immutabilis est, etsi necessitatem non imponat rebus humanis; sed vt impetremus, quod Deus disposuit per orationes sanctorum esse implendum.

Art. 3. docet orationem esse actum Religionis, nam ad Religionem pertinet, reuerentiam, & honorem Deo exhibere. Per orationem autem homo reuerentiam Deo exhibet. In quantum scilicet ei se subiicit, & proficitur orando.

se eo indigere, sicut authore suorum bonorum.

Artic. 4. docet, orationem porrigi alicui dupliciter, 1. quasi per ipsum implendam 2. quasi per ipsum impetrandam: & primo modo orationem porrigi soli Deo, quia omnes orationes nostrae ordinari debent ad gratiam & gloriam consequendam, quam solus Deus dat: secundo verò porrigi sanctis Angelis & hominibus, non ut per eos Deus petitiones nostras cognoscat, sed ut eorum precibus & meritis, orationes nostrae sortiantur effectum.

Artic. 5. docet, nos non debere à Deo petere ea bona, quae possunt malam euentum habere, quibus etiam potest homo bene, aut malè uti, qualia sunt diuitiae, honores, regna, splendida coniugia, &c. sed tantum ea quae malam euentum habere non possunt, seu quibus homo malè uti non potest: bona scilicet quibus beatificamur, & ea quibus beatitudinem meremur. Addit tamen art 6. nos licitè temporalia desiderare, & petere, non quidem principaliter, ut in iis finem constituamus, sed sicut quaedam adminicula quibus iuuamur, ad tendendum in beatitudinem.

Art 7. docet, charitatem requirere.

vt aliis bona optemus, adeoque vt etiam pro iis oremus. Et in resp. ad 3. monet 1. pro peccatoribus orandum esse, vt cōuertantur; pro iustis, vt perseuerent & proficiant. 2. orantes exaudiri pro prædestinatis, non autem pro præscitis ad mortem. Artic. verò 8. ait, orandum esse pro inimicis, ita scilicet vt sit necessitatis, eos non excludere à communibus nostris orationibus, quas pro aliis facimus; quod autem pro eis specialiter oremus perfectionis sit, non necessitatis, nisi in aliquo casu speciali.

Artic. 9 docet orationem Dominicam esse perfectissimam, quia non solum ponuntur omnia quæ desiderare possumus, sed etiam eo ordine quo desideranda sunt. Nam primò desideramus finē, vnde sūt duæ priores petitiones, quarum altera petimus gloriam ipsius Dei, altera nostram, quæ in Dei visione consistit. Secundò desideramus media ad talem finem, ac primò ea quæ per se ad illum conducunt, siue principaliter, quomodo est tertia petitio; siue instrumentaliter, pro quo est quarta petitio. Deinde petimus media per accidens, seu remotiones impedimentorum, quæ tria sunt, nempe peccatum, tentatio, & pœnalitas præsens, qua impedi-

DE IUSTITIA. CAP. II. 163
tur sufficientia vitæ; & pro his auertendis sunt tres vltimæ petitiones.

Artic. 10. docet, neque diuinis personis, neque brutis animalibus competere orare, sed creaturis tantum rationalibus: eò quòd oratio est actus rationis, per quem aliquis superiorem deprecatur, Articulo verò 11. ait, Sanctos pro nobis orare, quia cum oratio pro aliis facta ex charitate proueniat, quanto sancti, qui sunt in patria, sunt perfectioris charitatis, tanto magis orant pro viatoribus, qui orationibus iuari possunt; & quanto sunt Deo coniunctiores, tanto magis orationes eorum sunt efficaces: habet enim hoc diuinus ordo, vt ex superiorum excellentia in inferiora refundatur, sicut ex claritate solis, in aërem.

Articulo 12. docet orationem communem, quæ per ministros Ecclesiæ in persona totius fidelis populi Deo offertur debere esse vocalem. quia alias non posset innotescere populo, pro quo profertur: orationem verò singularem, quæ à persona singulari quacunque siue pro se, siue pro aliis offertur non debere ex necessitate esse vocalem. Ei tamen posse vocem adiungi triplici ratione. 1. ad excitandam interiorem deuotionem. 2.

quasi ad redditionem debiti, vt scilicet homo Deo seruiat, secundum illud totum quod ex Deo habet, id est, non solum mente, sed etiam corpore. 3. ex quadam redundantia ab anima in corpus, per affectum vehementem, iuxta illud Psal. 15. Lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea, &c.

Art. 13. docet, vt oratio sit meritoria, vel impetratoria, non opus esse quòd sit attenda per totum sed sufficere primam intentionem qua quis ad orandum accedit: requiri tamen attentionem vt oratio mentem spiritualiter reficiat. Notat autem triplicem attentionem adhiberi posse orationi, nempe ad verba, ad sensum, & ad finem orationis, scilicet ad Deum, & ad rem pro qua oratur; & hanc postremam ait maximè esse necessariam.

Art. 14. docet 1. orationem secundum causam suam debere esse continuam. Causa enim orationis est desiderium charitatis, quod in nobis debet esse continuum actu, aut virtute, eò quòd virtus huius desiderij manet in omnibus, quæ ex charitate facimus omnia autem ex charitate debemus facere. Docet 2. orationem secundum seipsam non debere esse continuam, quia vniuscuius-

que rei quantitas debet esse proportio-
nata fini, quantitas potionis sanita-
ti, vnde conueniens est vt oratio tan-
tùm duret, quantum vtile est ad exci-
tandum interioris desiderij feruorem.

Artic. 15. docet orationem habere ef-
ficaciam merendi, in quantum procedit
ex radice charitatis, mediante religio-
ne, & adiunctas habet quasdam virtutes
ad meritum necessarias, nempe humili-
tatem, & fidem. Ad religionem enim
pertinet, ipsam orationem Deo offerre,
ad charitatem verò desiderium rei, cuius
complementum oratione petit: fides au-
tem est necessaria ex parte Dei quem
oremus, vt scilicet credamus nos posse
ab eo obtinere quod petimus; & humili-
tas est necessaria ex parte ipsius peten-
tis, qui suam indigentiam recognoscit.
Addit in responsione ad 1. orationem
semper exaudiri, positus quatuor condi-
tionibus; quando scilicet aliquis pro se
petit, necessaria ad salutem, piè, & per-
seueranter.

Articulo 16. docet 1. peccatorem qui
orat in quantum peccator, id est, secun-
dum desiderium peccati, interdum ex-
audiri, non ex misericordia, sed ad vin-
dictam. Deus enim quædam negat pro-
pitius, quæ concedit iratus, vt ait Augu:

stinus tract. 74. in Ioan Docet 2. orationem peccatoris ex bono naturæ desiderio procedentem, à Deo exaudiri, non quasi ex iustitia, quia peccator hoc non meretur, sed ex pura misericordia; obseruatis tamen quatuor conditionibus ante memoratis, vt scilicet pro se petat, necessaria ad salutem, piè, & perseueranter. Notat autem in respons. ad 2. peccatorem piè orare, quia etsi habitu charitatis careat, petit aliquid ad pietatem pertinens; vnde etsi oratio illius non sit meritoria, est tamen impetratoria; quia meritum innititur iustitiæ, sed impetratio innitur gratiæ.

Articulo 17. docet, quatuor esse orationis partes, nempe orationes, postulationes, obsecrationes, & gratiarum actiones. Quia ad rationem tria requiruntur. 1. vt orans accedat ad Deum quem orat, quod significatur nomine orationis 2. requiritur petitio siue proponatur determinatè, quod aliqui vocant postulationem; siue indeterminatè, vt cum quis petit iuuari à Deo, quod nominant supplicationem, siue solum factum naretur, secundum illud Ioan. 11. Ecce quem amas infirmatur, quod vocant insinuationem. 3. requiritur ratio impetrandi

trandi

trandi quod petitur, & hoc vel ex parte Dei, vel ex parte petentis. Ex parte Dei est eius sanctitas, propter quam petimus exaudiri, & ad hoc pertinet obsecratio, quæ est sacra contestatio: sicut cum dicimus, Per natiuitatem tuam, libera nos Domine: Ratio verò impetrandi ex parte petentis est, gratiarum actio, quia de acceptis gratias agentes, meremur accipere potiora. Hæc est summa eorum, quæ S. Thomas quæst. citata de oratione fusè tractat, quibus nonnulla pro praxi addenda occurrunt, de horis canonicis: fit ergo.

 SECTO II.

Qui teneantur recitare horas, & quomodo excusentur ab earum recitatione.

CONCLUSIO I.

ORdinarij, beneficiati, & professi tenentur per se loquendo horas canonicas singulis diebus recitare.) Vel, tres sunt tituli ex communi sententia, obligantes ad recitationem horarum canonicarum. 1. est Ordinis sacri. 2. Professionis Religiosæ ab iis emissæ, qui ad chorum sunt destinati, illi enim tenentur sub mortali officium recitare, etsi de Iust,

H

nullum factum ordinem susceperint. 3. titulus est beneficij Ecclesiasti, siue simplex sit, siue curatum. Quod extendi debet ad præstimonias, quæ sunt portiones quædam ex beneficiorum redditibus assignatæ, ad clericorum sustentationem in studiis. Item ad Capellanas collatiuas, quia verè sunt beneficia Ecclesiastica, cum à superiore Ecclesiastico conferantur, personæ Ecclesiasticæ, ad officium Ecclesiasticum. Et etiam ad Commendas, quia æquiparantur beneficio, cum Commendatarius habeat ius percipiendi fructus ex Cômenda, adeoque onera beneficij subire debeat. Non tamen hoc extenditur ad Coadiutoris neque ad pensiones quæ beneficiis imponi solent. Verùm qui pensionem habent titulo clericali, tenentur quotidie recitare officium B. Virginis.

Quæres I. quid dicendum sit, si beneficiarius paucos, aut nullos fructus ex beneficio percipiat. Respondeo. I. ex communi sententia, Beneficiarium teneri ad recitationem horarum etsi beneficij proventus valde sit exiguus. Ratio est, quia talis obligatio adiuncta est beneficio, sine vlla limitatione: at beneficium habens exiguos proventus, verum est beneficium, ergo, &c. Nec dicas, eiusmo-

di obligationem esse valde duram: tum quia potes facile ab ea te liberare, dimit- tendo beneficium, tum quia eadem o- bligatio est imposita iis omnibus, qui ad Subdiaconatum sunt promoti, etsi nullum beneficium pingue, siue tenue possideant: tum quia obligatio illa suffi- cienter compensatur, per varias prae- rogatiuas quae beneficiarijs concessae sunt.

Respondeo 2. eum teneri ad horas canonicas, qui sua culpa nullum fru- ctum ex beneficio percipit, vt si sit ex- communicatus, aut nolit residere, & c. Item eum qui in praesenti fructum non recipit, sed alias recepturus est, quia moraliter hoc aequialet actuali recep- tioni. Non tamen si iniuste omnibus fructibus, & spe in futurum eos recu- perandi priuetur: siquidem obligatio re- citandi officium dicit necessario ordi- nem ad stipendium vel receptum, vel recipiendum. Imò si quis vno anno ob sterilitatem, aliamue causam naturalem nullum fructum ex beneficio percipiat, probabile est eum non obligari pro eo tempore ad solitum horarum pensum, nisi stipendium illi aliunde suppleantur. Quia à parte rei non habet tunc bene- ficium, sed tantum titulum illius, quod ad praedictam obligationem imponen- dam non sufficit.

Quæres 2. quid dicendum sit de beneficiario, qui non possidet beneficium, sed solum habet titulum illius. Respondeo 1. cum per quem stat, ne beneficij possessionem capiat, teneri ad horas recitationem; quia æquum nõ est, ut ob malitiam illius, beneficium priuetur eiusmodi obsequio. 2. eum ad hoc non obligari, qui ab extrinseco impeditur, ne beneficij possessionem habeat; quia cum ille sine sua culpa, non percipiat stipendium ex fructibus beneficij, nulla est ratio cur teneatur officium persolvere. 3. eum tamen teneri qui possidet, & administrat beneficium litigiosum, quando moraliter certum est ei, licet à possessione ne deturbetur, fructus adiudicandos pro rata administrationis, quia illa moralis certitudo æquiparatur actuali perceptioni. 4. iniuste impediens ne alter possideat beneficium, peccare quidem, tale impedimentum iniiciendo, non tamen propterea teneri ad horas pro illo recitandas: quia etsi priuet Ecclesiam obsequio debito, non tamen propriè iniustitiam contra illam committit, sed contra beneficiarium, quare horas persolvere non tenetur, sicut non teneor audire Missam, etsi iniquè impediam ne alius ei intersit.

Quæres 3. an beneficiarij non recitantes officium, teneantur fructus restituere. Respondeo 1. eos teneri, qui post sex menses à beneficio obtento, officium non recitant, nisi legitimè excusentur, vt patet ex Concilio Lateranensi sub Leone X. & ex Pio V. in Constitutione quæ incipit. Ex proximo. Vnde colligi potest; officium non recitantes primis illis sex mensibus, non teneri ad restitutionem fructuum, etsi sine legitima causa non recitantes, peccent mortaliter. 2. non recitantem post sex primos menses, teneri ad restitutionem fructuum, pro rata horarum omissarum: ita scilicet 1. vt omittens integrum officium vnus diei, teneatur restituere fructus respondentes vni diei. 2. vt omittens Matutinum cum Laudibus, teneatur restituere mediam partem fructuum vnus diei. 1. vt omittens horas reliquas, teneatur restituere aliam medietatem fructuum illius diei. 4. vt pro singulis ex illis horis reliquis, teneatur sextam partem dictæ medietatis restituere, vt Pius V. expressè declarauit. Porro restituens fructus tenetur eos, vel in fabricas beneficiorum, ex quibus percepti sunt, vel in pauperum eleemosynas erogare. Si tamen ipse verè pauper sit.

verisimile est eum posse eiusmodi fructus sibi applicare; nisi quando intuitu eiusmodi applicationis futuræ, horarum recitationem prætermittit, vel nisi ex speciali statuto, aut consuetudine fructus prædicti alicui operi determinato sint applicari.

Nota, quòd etsi ex rigore iuris, omit- tens sine legitima causa officium reci- tare vno integro die, videatur priuan- dus omnibus fructibus qui illi debentur ratione vnus diei; quia tamen valdè durum est, quòd quis propter solam o- missionem horarum, non minùs punia- tur, quàm si alias omnes functiones de- bitas prætermitteret; sanè eorum sen- tentia non est improbabilis, qui docent, quando stipendium datur propter plura officia, satis esse quod restitatur dum- taxat ea pars fructus, quæ respondet of- ficio prætermisso: vnde cæteris paribus, minus tenetur restituere Episcopus, aut Parochus, quàm simplex beneficiarius qui ad solam horarum recitationem obligatur.

CONCLUSIO II. Officium di- uinum integrè recitari debet.) Vt hoc intelligas, Nota 1. peccatum esse morta- le, ex communi sententia, vel vnã ex septem horis scienter, & sine rationabili causa omittere; quia præceptum reci-

tandi diuinum officium ex genere suo est de re graui, adeoque per se obligat sub mortali, quemadmodum & præceptum audiendi sacrum, vel ieiunandi: quare ille peccat mortaliter, qui sine legitima causa, notabilem officij partem omittit, qualis censetur vna hora: sicut & ille qui notabilem partem Missæ prætermittit. Imò cum totum officium strictè præcipiatur, authores communiter aduertunt, peccatum esse mortale scienter omittere, vel mediam partem vnius horæ; quia & sapientium & piorum iudicio, à quo periculosum est recedere, hæc censetur pars notabilis.

Nota 2. habere voluntatem non recitandi officium aliqua die, non esse ex se nisi vnum peccatum mortale; siquidem recitatio omnium horarum præcipitur vnico præcepto, quare omnes ita sunt inter se subordinatæ, vt constituent vnum tantum obiectum talis præcepti. Eò tamen peccatum cæteris partibus grauius est, quò plures horæ prætermittuntur, adeoque in confessione declarandum est quot horæ prætermissæ sint. Quòd si quis pluries in die dictum propositum repetit, toties peccat mortaliter, quia velle transgredi præceptum in re graui, est peccatum mortale. Sed quid si an-

re finem diei, propositū mutet, & horas recitet? Respondeo eiusmodi retractationem non impedire, quin antecedens propositum malum fuerit, in genere commissionis prauæ; impedire tamen ne nouum peccatum omissionis à recitante contrahatur.

Nota 3. cum cenferi integrè recitare, qui siue in choro, siue extra chorum alternatim recitat cum alio, vel aliis, dicendo vnā partem, & aliam audiendo. Item eum qui dum alij horas recitant in choro, detinetur aliqua occupatione ad officium necessaria, vt præuidendo lectionem, thurificando, &c. Quod similiter dicendum est de eo, qui ex decentia verbum aliquod profert; aut è cuius naribus sanguis fluit. In iis enim aliisque casibus sæpe contingentibus, non est de necessitate præcepti, supplere quod prætermisum est, saltem si illud non excedat quantitatem vnus Psalmi: quia cum omnes vnū chorum constituent, quod ab vna cātatur, cenferur recitari ab aliis. Addunt aliqui, nec pulsantem organa, nec respondentem in choro teneri ad recitandam illam partem officij, quam organum pulsat: quia Ecclesia habet sonum organi vocis, eumque vt partem diuini officij approbat.

Nota 4. interruptionem non obstare

integritati officij, non modo quando fit ex rationabili causa, & ad breue tépus, sed etiam quando fit ad longú tempus, & sine causa legitima: vt si quis mane interrumpat Primam, vt fabulis vacet, habeatque intentionem reliquum supplendi eadem die: quia etsi physicè loquendo, ex duabus medietatibus tam longo temporis interuallo inter se distitis, non constituitur vna hora: ob intentionem tamen illam præcedentem, ex ii moraliter vna hora constituitur; adeoque non peccat mortaliter, qui priorem partem manè recitatam non repetit, sed tantum posteriorem quæ fuerat omissa, recitat: quamuis negandum non sit; quin sine causa officium notabiliter interrumpere, sit quædam irreuerentia à culpa veniali minimè immunis. Hinc autem collige, eum qui aliquã partem horæ prætermisit, satisfacere obligationi, si intra eundem diem partem omissam recitet, neque iteret quod iã dictum fuerat

Nota 9. peccatum esse, voluntariè verba omittere, aut truncare, quia sic officium non est integrum. Quare si defectus ille sit grauis ita vt notabilis partis officij sensus corrumpatur, peccatum est mortale. Non tamen vt præcepto satisfacias, teneris ita recitare, vt actu

te ipsum audias : quia aliàs si surdus es-
ses, aut ingens fieret strepitus, non pos-
ses hoc officium persolvere. Sufficit ergo
quòd verba ita distinctè proferas, vt
possis ea audire, ex hypothesi quòd
nullum impedimentum externum adsit.
Nota 6. quando recitas cum socio, te
satisfacere recitando alternatim Psal-
morum versus, etsi nihil ex aliis quæ
supersunt dicas, modo socium ea reci-
tantem audias. Et ratio est, quia inter-
dam in choro ea ab vno tantum dicun-
tur, reliquis audientibus. Non tamen
satisfacis, si dum tu vnum versum reci-
tas, socius alium, etiam te aduertente
proferat quia cum socium adiungas, vt
nomine tuo mediam officij partem, quã
alioqui per te ipsum persolvere debebas,
reciter; quemadmodum tu non poteras
duos simul versus proferre, sed vnum
post alium; ita, vt per illum satisfacias,
necesse est vt te dicente, ille taceat, & vi-
ce versa. Præsertim cum simultanea il-
la recitatio ab vsu Ecclesiæ sit prorsus
aliena. Nec refert quòd præcepto reci-
tandi officium, & Missam audiendi pos-
sis simul satisfacere, ex communi sen-
tentia, non enim est par ratio, quia audi-
tio Missæ non substituitur in locum cuius-
dam recitationis à te aliàs peragenda.

DE IVSTITIA. CAP. II. 179

Nota 7. etsi ex multorum sententia, satisfacias præcepto, sine legitima causa immutando officium : ita vt verbi causa, recites de feria, quo die officium recitandum est de sancto: oppositum tamen esse tutius, & probabilius. Cuius ratio est, quia non tantum præcipitur, vt quolibet die officium recites, sed etiam vt, iuxta temporis varietatem, officium varietur; quare non satisfacias, nisi etiam hunc modum obserues. Confirmatur, quia alias satisfaceres, toto anni tempore recitando officium Paschale, etsi longè breuius quod dici non potest. Puto tamen eum qui ex inaduertentia, officium immutauit, non peccare etsi officium proprium illius diei non recitet: maximè si ob occurrentes occupationes, nimis graue sit illud recitare.

CONCLUSIO III. Vt satisfiat præcepto recitandi horas canonicas, attentio quædam interna necessaria est.) Quod vt intelligas, obseruandum est attentionem esse duplicem, externam, & internam. Externa dicitur, quando recitans ita se gerit exterius, ac si verè animo attenderet ad ea quæ dicit; adeoque abstinere ab omni opere externo, quod cum interna intentione cohærere non potest; qualia sunt scribere, pingere, lu-

dere, &c. Interna verò habet locum, quando horas persoluens, animo præsens est ad ea quæ renitat. Quod tripliciter contingere potest. 1. ita vt tantum attendat ad verba. 2. ita vt attendat ad sensum verborum. 3. ita vt attendat ad Deum, vel ad aliquod fidei nostræ mysterium.

Hoc posito, multi viri graues & pii dicunt, vt quis satisfaciat præcepto Ecclesiæ, de recitatione horarum canonicarum, sufficere attentionem illam externam neque ad hoc requiri internam; eò quòd Ecclesia non potest iudicare de interioribus. Quare sicut non potest punire defectum attentionis internæ, ita neque eiusmodi attentionem præcipere posse videtur.

Oppositum docent alij magis communiter, tum quia vt patet ex cap. dolentes, de Celebratione Missarum, Concilium Lateranense præcipit, vt officium recitetur studiosè pariter & deuotè; at recitare officiũ deuotè, est illud recitare cū interna attentione: siquidem deuotio est actus internus Relig. ex suprad. & externa compositio sine animi attentione, est potius mera deuotionis simulatio, quã vera deuotio. Tum quia Ecclesia præcipit recitationem horarum, tanquã

veram orationem, qua clerici cum Deo colloquantur, & ab eo pro fidelibus gratias impetrent: at sine attentione interna, non est verum colloquium cū Deo, nec vera oratio. Ergo eiusmodi attentio cadit sub præceptum.

Et ad fundamentum sententiæ oppositæ respondent, etsi Ecclesia non possit directè, & per se primò præcipere actū internum, posse tamen indirectè & per accidens, præcipiendo actum externum virtutis, qui sine interno subsistere nequit. Quia alias præcepto audiendi Missam satisfaceret, non modo qui sine vlla attentione, sed etiam qui cum intentione irridendi diuina ei interesset, quod nimis absurdum est.

Quod verò dici solet, Ecclesiam non iudicare de occultis, ita explicant vt sensus sit, Ecclesiam non ferre sententiam in particulari, propter solum defectum actus interioris quem præcipit, eo quòd eiusmodi defectus per testes probari non potest. Posse tamen ferre sententiam in communi, contra eos, qui neglexerint actum interiorem, relatum ad exteriorem quem præcipit, vt vel ex praxi Ecclesiæ colligi potest; siquidem excommunicantur qui hoc, aut illud credūt, aut non credunt. Item

qui ex amore, vel odio non inquirunt in hæreticos, &c. Atque hæc posterior sententia, vt est longè communior, & tutior, ita videtur probabilior, & in praxi sequenda.

Notandum tamen illius rigorem valde temperari à Neotericis, cum aiunt 1. ad satisfaciendum præcepto, attentionem virtualement sufficere, adeò vt qui officium incipit animo attendendi, verè satisfaciatur, etsi statim distrahatur, eaque distractio duret vsque ad finem officij; modò illa directè, aut indirectè non sit voluntaria. 2. vnã ex dictis attentionibus internis sufficere ad satisfaciendum præcepto, quia verba proferens cum tali aliqua intentione, quæcunque sit, verè censetur orare. Vnde solum attendens ad verba, non peccat, quia non tenetur orare, meliori modo quo potest.

Notandum præterea, vt quis contra allatam resolutionem peccet, non satis esse quòd officium recitans aduertat se alia cogitare, sed requiri vt obseruet se talia cogitando, distrahi ab oratione; sicque in tali distractione voluntariè perseueret. Quòd si in fine Psalmi, vel officij animo attendendi bona fide inchoati, aduertit qui se toto recitationis

tempore fuisse distractum, non tenetur ille officium repetere. Imò male ageret repetendo, quia locum daret scrupulis, quorum occasiones omninò relinquendæ sunt.

CONCLUSIO VI. Variæ sunt causæ à recitatione officij excusantes.) Eæ omnes ad tria capita reduci solent, Primum est impotentia. siquidem ad impossibile nemo tenetur. Hinc cæcus excusatur non recitando, cum ad recitandum visus sit necessarius. Excusatur etiam qui ob ægritudinem non potest, sine graui nocumento recitare. Item carentia breuiarij est causa sufficienter à recitatione excusans.

Verùm circa hanc causam quædam notanda sunt i. eum qui non potest recitare totum officium, debere recitare maiorem illius partem, si potest: si tamen non potest recitare nisi minorem partem ad nihil teneri, tum quia maior pars videtur ad se trahere minorem, tum quia aliàs daretur locus scrupulis animique perturbationibus; quia infirmus quauis grauius ægrotet, facile poterit dubitare, nū possit sine graui incommodo, vnam aut alteram ex horis minoribus persolvere: neque hac in re quidquam certi determinari poterit.

Hoc autem nimis durum videretur, & à suauitate legis Euangelicæ alienum.

Notandum 2. in dubio, an possit ægrotus maiorem officij partem, damno notabili recitare, standum esse iudicio medici in arte sua periti, & timorati. Quòd si medicus, statu morbi accuratè perpenso. dubius manet, num recitatio grauius nocitura sit, nec ne, nonnulli putant infirmum non excusari tunc à recitatione; eo quòd obligatio præcepti est circa, & causa excusationis dubia. Oppositum tamen est communius & probabilius, quia non modo graue damnum certò euentarum, sed etiam probabile periculum illius, est causa certa excusationis, à præcepto recitationis horarum, sicut & à præcepto ieiunij. Porro defectu medici, ægrotus stare potest iudicio sui superioris; & si neuter adsit, arbitrio alicuius viri prudentis; eoque deficiente dictamini propriæ conscientix.

Notandum 3. eum qui non potest officium solus persolvere, teneri illud recitare cum socio, cuius habet copiam si eo modo sufficienter iuuari potest, ad præceptum implendum. Tunc enim cessat impotentia, à recitatione excusans; quia quod per amicos possumus,

illud per nosipfos posse censetur. Et nulla ratio est, cur simpliciter censeamur impotentes, ad impletionem alicuius præcepti, quando nobis suppetunt media facilia ad illud exequendum. Unde colligi potest, non modo beneficiarum, sed etiam clericum carentem beneficio, debere in casu iam dicto socium adhibere, si possit illius habere copiam, siue gratis, siue oblato moderato stipendio. Quia hoc medium est satis facilè ad executionem præcepti, respectu illius qui habet unde socium, sine graui incommodo conducere possit. Aliqui tamen nolunt hoc extendi nisi ad beneficiarios, quia illi teneantur ex iustitia horas recitare, tenentur etiã aliquam fructuum partem, si opus sit impendere pro executione talis præcepti.

Secundum caput continet grauem & repentinam occupationem occurrentem, quæ non potest sine graui damno, aut scandalo prætermitti, vel differri neque cum recitatione officii cohærere: tunc enim omnium consensu, adest causa rationabiliter excusans à recitatione officij; quia præceptum humanum non censetur cum tanto rigore obligare. Unde interdum excusantur Concionaria-

tores, Confessarii, & Doctores quando non possunt officium recitare, nisi conciones, confessiones, & lectiones cum magna populi offensione, vel cum nota Religionis, aut propriæ personæ prætermittant.

Nota hæc debere intelligi, de occupatione repentina & non præuisa; qui enim manè præuidet, se reliquo die impediendum, quo minùs officium possit recitare, tenetur recitationem anticipare, si ad hoc satis superest temporis. Præceptum enim recitandi officium obligat pro tota die, & qualibet hora diei impleri potest, ut vel ex eo patet, quia omnium consensu, qui etiã sine legitima causa officium integrum mane recitauit, non tenetur postea illud repetere: si ergo præceptum illud pro toto die obligat, & validè qualibet diei hora impleri potest; nulla est ratio, cur non teneatur manè officium anticipare qui præuidet postea se impediendum ab illius recitatione.

Tertium caput causarum ab officio excusantium, continet dispensationem quæ à summo Pontifice dari potest; eo quòd obligatio recitandi horas canonicas est solùm de iure Ecclesiastico. Episcopus tamen non potest propriè in

DE IUSTITIA. CAP. II. 187
hoc dispensare, quia non spectat ad in-
feriorem, dispensare in lege sui superio-
ris. Dico propriè, nam quando dubium
est, an clericus teneatur officiũ recitare,
potest Episcopus declarare eum non te-
neri, si verè existimet sufficientem cau-
sam excusationis subesse: atque ita legẽ
Ecclesiasticã interpretari, potius quàm
in ea dispensare. Hocque proportione
seruata, applicari potest Prælati Re-
gulatiũ, in ordine ad suos inferiores.

CONCLUSIO VII. Vt quis
distributiones quotidianas, choro assi-
stentibus destinatas percipiat, non suffi-
cit quòd priuatim horas recitet, sed re-
quiritur vt choro intersit, nisi legitima
de causa ab eo onere excusetur. Vt hoc
intelligas, supponendum est illud esse
discrimen inter fructus beneficii, de
quibus suprà egimus, & distributiones,
quòd per fructus intelligi solent annui
reditus, ob titulum beneficii alicui cõ-
cessi, per distributiones verò intelligen-
tur quidam proventus, qui beneficiariis
eo titulo distribuuntur, quia diuinis of-
ficiis in Ecclesia intersunt. Quo posito,

Dicendum est, ex communi senten-
tia, beneficiarios choro non assistentes,
priuari distributionibus vt patet ex sta-
tuto Bonifacii VIII. in cap. vnico
de Clericis non residentibus in. 6. quod

fuit renovatum à Concilio Tridentino
 sess. 24. cap. 12. de reformat. his ver-
 bis, Distributiones vero qui stas ho-
 ris interfuerint, recipiant, reliqui qua-
 uis collusione, aut remissione exclusa
 his careant, iuxta Bonifacii VIII. de-
 cretum quod incipit, Consuetudinem:
 quod sancta Synodus in vsum reuocat,
 non obstantibus quibuscunque statutis,
 & consuetudinibus. Hæc porrò sic in-
 telligenda sunt, 1. vt beneficiarius à
 choro illigitimè absens, priuetur
 distributionibus, etiam ante quamcun-
 que iudicis sententiam: cum enim ea-
 rum dominium non acquirat, neque eas
 retinere potest. 2. vt qui primis sex mē-
 sibus à possessione beneficii, diuinis of-
 ficiis in choro non assistit, priuetur di-
 stributionibus tali tempore responden-
 tibus; esto fructus beneficii ei, iuxta su-
 pradicta, non denegentur. 3. vt distri-
 butiones amittantur, etiam illis tribus
 mensibus, quibus aliquis vnoquoque
 anno, iuxta facultatem à Cōcilio Tri-
 dentino loco citato concessam, ab Ec-
 clesia abest.

Quæres 1. quibus accrescant distri-
 butiones, & fructus quos beneficiarii
 ob absentiam à choro amittunt. Res-
 pondeo 1. adhibita distinctione, nam

distributiones ordinariæ & propriè dictæ quæ scilicet sumuntur ex communibus beneficiorū redditibus, iis accrescunt qui choro interfunt quo tempore alij absunt; non autem iis qui resident, quando ipsa diuisio distributionum peragitur. Distributiones verò extraordinariæ & impropriæ, quæ videlicet non sumuntur ex communi massa, sed de fructibus particularibus alicuius beneficii, ab iis tantum lucrandæ, qui talia beneficia possident, modo officiis diuinis assistant: eiusmodi inquam distributiones, quando amittuntur, non accrescunt iis qui choro interfunt, sed ad arbitrium Ordinarij, fabricæ Ecclesiæ, vel alteri pio operi applicari possunt.

Respondeo 2. hæc ita debere intelligi, vt distributiones amissæ ad eos tantum spectent, qui verè & actu choro interfunt, non autem etiam ad eos, qui iuris fictione censentur adesse, quatenus ex legitima causa absunt; siquidem legitime absentibus iura concedunt solum distributiones proprias, quæ ipsis si residerent, obuenturæ essent; neque vlla sit mentio distributionum, quæ ab absentibus amittuntur: quare priuilegiū ipsis concessum, maximè cum sit odiosum, ad eas extendi non debet.

Respondeo 3. eos qui officio interfunt, quique proinde habent ius ad distributiones prædictas, non posse licitè, eiusmodi distributiones absentibus remittere; quia Cõcilium Tridentinum talem remissionem annullat, verbis illis antea relatis, Reliqui quavis collusionè, aut remissione exclusà, his careant. Unde absentes tenentur prædictas distributiones restituere, non quidem remittentibus, sed Ecclesiæ.

CONCLUSIO VIII. Variæ sunt causæ, quæ sufficiunt ut beneficiarius à choro absens, distributiones lucratur.) Tres assignat Bonifacius VIII. loco superius relato, nempe infirmitatè, rationabilem corporis necessitatè, & evidentem Ecclesiæ utilitatè; de quibus pauca observanda sunt.

Prima causa est infirmitas, non quæcunque, sed gravis, qualis censetur non tantum illa quæ in se gravis est, sed etiam quæ iudicio medici, aut viri prudentis ingrauesceret, si quis choro interesset. Modo tamen ea sit causa absentia: nam infirmus qui ex hypothesi quòd non ægrotaret, choro minimè interesset, non abest ratione infirmitatis; adeoque non habet ius ad distributiones absentia respondentè.

Secunda causa est, iusta & rationabilis corporis necessitas, ut si cui ex assistentia immineat graue damnum, siue in corpore, siue in bonis fortunæ, siue in honore: non enim verisimile est, piâ matrem Ecclesiam priuationis distributionum pœnam iis imponere, qui ex tam legitima causa, à choro abesse coguntur; modo per ipsos non stet, quin tale impedimentum tollatur. Hinc non amittunt distributiones, qui ob timorē pestis in loco beneficij grassantis, à choro absunt; vel qui compelluntur nō assistere ne alios peste inficiant. Item neque illi qui è loco residentiæ fugiūt, ne ab iniurico quem sedare non possunt, occidantur, aut grauiter vulnerentur. Neque etiam illi qui non intersunt diuinis, quia sunt excommunicati, si talis excommunicatio iniusta est, imò et si iusta sit, si petant absolutionem ab illa, eaque illis iniuste denegetur; quia tales habentur ac si iniuste essent excommunicati. An autem iuste excommunicatus diuinis assistens, fructus, & distributiones lucretur, dubitari potest. Non pauci affirmant, quia nullus extat textus, vnde constet eū ipso iure fructibus, & distributionibus priuatū esse; esto peccet, & eatenus mereatur priuari emolu-

mentis, officio præstito respondentibus. Et hoc proportionem seruata ad suspensionem, & interdictum applicari debet.

Tertia causa est, euidens Ecclesiæ utilitas, quod de propria Ecclesia intelligi solet, ut si quis ad defendenda suæ Ecclesiæ iura absit, aut deputetur à Capitulo ad sumendas rationes bonorum, & reddituum illius, huicque negotio tempore diuini officii vacare tenetur. Imò deputatus non priuatur distributionibus, quamuis negotia ex commissione Capituli suscepta, posset expedire extra officiorum tempora, eaque non peragat, nisi officiorum tempore: quia utitur iure suo, & verum est eum simpliciter, quandiu alii choro intersunt laborare pro utilitate suæ Ecclesiæ. Si tamen munus demandatum, quod tempore diuinorum exequi poterat, ante illud tempus perficiat, & choro non inrerit, dici non potest eum tunc lucrari distributiones; cum verè non absit, ob utilitatem suæ Ecclesiæ.

Nota, iam dicta communiter intelligi de eo qui abest à choro, ob utilitatem propriæ Ecclesiæ, non autem si absit ob utilitatem alienæ Ecclesiæ. Vnde variis casibus facillè resolui possunt. In primis enim hinc constat Canonicum qui

qui

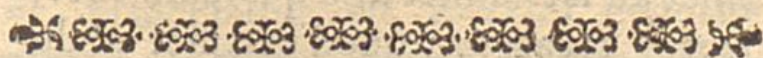
qui simul est Vicarius Capituli, lucrari distributiones, si absit à choro, vt munus Vicarii exequatur; quia hoc redit in utilitatem propriæ Ecclesiæ. Constat 2. oppositum dicendum esse de Canonico qui est Vicarius Episcopi, nam etsi ille quandiu Episcopo inseruit, fructus Canonatus percipere possit, nō tamen distributiones quotidianas, absentia à choro respondententes; quia non censetur abesse ob utilitatem specialem propriæ Ecclesiæ, cuius est Canonicus; sed ob utilitatem generalem totius diocesis. Quod tamen intellige, per se loquendo, & nisi obstet opposita consuetudo legitime præscripta, aut nisi totus reditus Canonatus in distributionibus quotidianis consistat; quia tunc Vicarius absens lucratur distributiones, deducta tertia earum parte, ne privilegium quo excusatur à residentia, maneat inutile.

Constat 3. Canonicum Pœnitentiariū lucrari fructus, & distributiones, quando in propria Ecclesia confessiones audit, vel pœnitentes expectat, aut ante, vel post confessionem, de rebus ad salutem animæ spectantibus eos instituit; quia hoc totum cedit in utilitatem & honorem propriæ Ecclesiæ, & aliunde ad munus audiendi confessiones ordi-

de Iust. I

natur; quare id sufficit, vt tunc Pœnitentiarius choro præsens esse censeatur. Et idem dic, tam de eo qui subrogatur in locum Pœnitentiarj absentis, aut mortui, quam de eo qui ex mandato superioris destinatur, vt eum in cõfessionibus excipiendis iuuet. Quanquã probabilius sit. Canonicos qui ex deuotione, tempore diuini officij confessiones audiunt, non censerì præsentès choro, adeoque distributiones non lucrari.

Constat 4. Canonicum habentem beneficium Parochiale, lucrari quidem fructus sui Canonatus, quandiu Parochiæ deseruit, non tamen quotidianas distributiones, absentix à choro respondentes. Et ratio est, quia ille non abest ob utilitatem Ecclesiæ, cui in Canonico ascriptus est, sed alterius cuius curam habet. Constat. 5. Theologum Ecclesiæ Cathedralis, aut Collegiæ lucrari distributiones, si absit à choro vt legat, vel concionetur in propria Ecclesia; non autè si illa alibi peragere debeat. Constat. 6. absentem causa studii, percipere quidè fructus, non tamen distributiones; quia non est euidens, quòd tale studium cessurum sit in utilitatem propriæ Ecclesiæ.

CAPVT III.

De actibus exterioribus Religionis, ac primò de adoratione, de sacrificio, de oblationibus, & primitiis, ac de decimis.

CONCLUSIO I.

ADoratio, per quam aliquis suum corpus ad Deum venerandum exhibet, est actus Religionis externus.) De hac agit s. Thomas 2. 2. quæst. 84. per tres articulos, quorum 1. docet, adorationem quâ Deus à nobis adoratur, esse actum Religionis, quod probat quia adoratio ordinatur in reuerentiam eius qui adoratur. Manifestum est autem ex dictis, Religionis propria esse, reuerentiam Deo exhibere.

Notandum verò ex responsione ad 1. Deo deberi reuerentiam, propter summam eius excellentiam, quæ aliquibus creaturis communicatur. non secundum æqualitatem, sed secundum quandam participationem. Et ideò alia veneratione Deum veneramur, quod per-

tinet ad latriam; & aliâ quasdam excellentes creaturas, quod pertinet ad dulationem. Et quia ea quæ exterius aguntur, signa sunt interioris reuerentiæ, quædam exteriora ad reuerentiam pertinentia, exhibentur excellentibus creaturis, inter quæ maximum est, adoratio: sed aliquid est quod soli Deo exhibetur, scilicet sacrificium.

Articulo 2. docet, adorationem importare actum corporalem, quod probat, quia cum ex duplici natura compositi simus, intellectuali scilicet & sensibili, duplicem adorationem Deo offerimus: scilicet spirituales, quæ consistit in interiori mentis deuotione, & corporalem, quæ consistit in exteriori corporis humiliatione. Et quia in omnibus actibus latriæ, id quod est exterius refertur ad id quod est interius, sicut ad principalius; ideo ipsa exterior adoratio fit propter interiorem, ut videlicet per signa humilitatis, quæ corporaliter exhibemus excitetur noster affectus ad subiiciendum se Deo; quia connaturale est nobis, ut per sensibilia ad intelligibilia procedamus.

Articulo 3. docet, aliquem locum ex decencia requiri ad adorationem, non quidem principaliter, sed secun-

clarió ; quod probat, quia in adoratio-
ne principalius est interior deuotio
mentis : Secundariú vero est, quod per-
tinet exteriùs ad corporalia signa. Mēs
autem interiùs apprehendit Deum,
quasi non comprehensum aliquo loco,
sed corporalia signa necesse est quòd in
determinato loco, & situ sint. Et ideo
determinatio loci non requiritur ad
adorationem principaliter, quasi sit de
necessitate ipsius, sed secundum quan-
dam decentiam, sicut & alia corporalia
signa.

Notat autem in responsione ad 2. lo-
cum eligi ad adorandum, non propter
Deum qui adoratur, quasi concludatur,
loco, sed propter ipsos adorantes, idque
triplici ratione, 1. propter loci conse-
crationem, ex qua spirituales deuotio-
nem concipiunt orantes, vt magis exau-
diantur. 2. propter mysteria & alia fan-
ctitatis signa quæ ibi continentur. 3.
propter concursum multorù adorantiù,
ex quo fit oratio magis exaudibilis.
Et in respõsione ad 3. obseruat, secun-
dum quandam decentiam nos adorare
versus orientem 1. propter diuinæ ma-
iestatis iudiciù, quod nobis manifesta-
tur in motu cœli, qui est ab oriente. 2.
propter paradysum in oriente constitu-

tum, vt legitur Genes. 2. secundum litteram. 70. Interpretum, quasi quæramus ad paradysum redire. 3. propter Christum, qui est lux mundi, & Oriens nominatur. Zachar. 6. quique ascendit super cælum cœli, ad orientem: & ab oriente etiam expectatur venturus, secundum illud Matth. 24. Sicut fulgur exit ab oriente, & patet vsque ad occidentem, ita erit & aduentus filij hominis. Plura hoc loco de adoratione tractari solent, quorum breuis conclusio sumi potest ex Idea Theologiæ Speculariæ lib. 2. cap. 20.

CONCLUSIO II. Sacrificiũ est actus externus Religionis, quo aliqua res exterior Deo offertur.) De sacrificio agit. S. Thomas 2.2. quæst. 85. per quatuor articulos, quorum 1. docet, offerre sacrificium Deo, esse de lege naturæ, quia naturalis ratio dicitur homini, vt ei quod est supra hominem, subiectionem & honorem exhibeat, secundũ suum modum. Est autem modus conueniens homini, vt sensibilibus signis utatur ad aliqua exprimenda. Et ideò ex naturali ratione procedit, quòd homo quibusdam rebus sensibilibus utatur, offerens eas Deo, in signum debitæ subiectionis & honoris, secundum simi-

itudinem eorum qui dominis suis aliqua offerunt, in recognitionē domini. Hoc autem pertinet ad rationem sacrificii. Quòd tamen ita intellige, ex responsione ad 1. vt oblatio sacrificii in communi, sit de lege naturæ determinatio verò sacrificiorum sit ex institutione humana, vel diuina.

Articulo 2. docet, soli Deo sacrificiū offerendum esse, quia exterior oblatio significat spirituale sacrificiū, quo anima se Deo offert, sicut principio suæ creationis, & sicut fini suæ beatificationis. Secundum autem veram fidem, solus Deus est creator animarum nostrarum; quia cū sint immateriales & per se subsistentes, non possunt aliter produci quàm per creationem, vt patet ex 1. parte quæst. 118. art. 2. In solo etiam Deo animæ nostræ beatitudo consistit, vt probatum est. 1. 2. quæst. 2. art. 8. quia scilicet beatitudo est bonum perfectum, quod totaliter quietat appetitū: alioqui non esset vltimus finis, si restaret aliquid appetendum. Cū autem obiectum voluntatis sit vniuersale bonum, nihil eam potest quietare præter vniuersale bonum, quod solum in Deo reperitur. Ex his ergo sequitur, nos debere soli Deo offerre exteriora sacrifi-

cia, sicut illi soli debemus sacrificium spirituale offerre.

Articulo 3. docet, obligationem sacrificii esse actum religionis, cum sit specialis actus laudem habens ex eo, quod in diuinam reuerentiam fit. Notat tamen interdum ea quae secundum alias virtutes fiunt, in diuinam reuerentiam ordinari; ut cum aliquis facit eleemosynam de bonis propriis, propter Deum sicque actus aliarum virtutum quodammodo sacrificia dici posse. At verò esse alios actus, qui aliunde non habent laudem, quam, quia fiunt propter reuerentiam diuinam; & tales actus esse proprie sacrificia, & pertinere ad virtutem religionis.

Nota ex responsione ad 3. sacrificia proprie dici, quando circa res oblatas aliquid fit, sicut quod animal occiditur, vel comburatur. Oblatio autem dicitur, cum Deo aliquid offertur, etiam si circa ipsum nihil fiat, sicut dicuntur offerri denarii, vel panes in altari. Unde omne sacrificium est oblatio, sed non convertitur. Primitiae verò oblationes sunt, quia Deo offerebantur, non autem sacrificia, quia nihil sacrum circa eas fiebat: at decimae non sunt propriae sacrificia, vel oblationes, quia non immediate Deo, sed ministris diuini cultus exhibentur,

DE IUSTITIA. CAP. III. 201

Articulo 4. docet 1. omnes teneri Deo offerre sacrificium interius nempe deuotam mentem. 2. agendo de sacrificio externo proprie dicto, aliter ad hoc offerendum teneri existentes sub lege noua, vel veteri; aliter eos qui non sunt sub lege. Nam qui sunt sub lege, tenentur ad determinata sacrificia offerenda, secundum legis precepta. Alij vero cum non haberent determinata sacrificia, tenebantur aliquid exterius facere in honorem diuinum, secundum condecen-
tiam ad eos cum quibus habitabant. 3. agendo de virtutibus, quæ sunt quædam sacrificia impropria, ad eas quæ sunt de precepto omnes teneri, non autem ad eas quæ sunt supererogationis.

Nota, in lege noua nullum esse verum sacrificium, præter Eucharistiæ oblationem, vt passim Patres affirmant, ipsaque ratio satis ostendit: hoc enim sacrificium habet virtutem infinitam siue ad placandum Deum peccatis nostris offensum, siue ad noua beneficia ab eo imploranda, aut gratias pro antiquis agendas. Quare frustra Deus propter hos similesue effectus, aliquid aliud sacrificium institueret. Potro oblatio thuris, quæ fit in altari, non est sacrificium, vt ex eo patet, quia Ecclesia thuris suffitu imagines

ipfas colere solet, & adolere incensum spectat etiã ad non Sacerdotes cùm tamen sacrificium non nisi Deo, idque tantum à Sacerdotibus offeratur. Est ergo quædam cæremonia ab Ecclesia instituta, qua & maiestas sacrificii missæ commendatur, & mentes fidelium excitantur ad contemplationem mysteriorum, quæ in sacrificio latent.

CONCLUSIO III. Inter actus Religionis externos, quibus aliquid Deo offertur, ponuntur oblationes, & primitiæ.) De his agit S. Thomas 2. 2. quæst. 86. per quatuor articulos, quorum. 1. docet, oblationes non esse de præcepto posse tamen contingere, aliquem ad oblationes teneri quadruplici ratione. 1. ex præcedenti conuentione, sicut cùm alicui conceditur aliquis fundus Ecclesiæ, vt certis temporibus certas oblationes faciat, quod tamẽ habet rationem census. 2. propter præcedentem deputationem, siue promissionem: sicut cum aliquis offert donatione inter viuos, vel cum testamento relinquere aliquam rem mobilem, vel immobilem in posterũ soluendam. 3. propter Ecclesiæ necessitatem, puta si ministri Ecclesiæ non haberent vnde sustentarentur. 4. propter consuetudinem, tene-

tur enim fideles, in quibusdam solénitibus, ad quasdam oblationes consuetas.

Notandum verò ex responsione ad 3. eos qui oblationes debitas non reddunt, posse puniri per subtractionem sacramentorum, non per ipsum Sacerdotem, cui sunt oblationes faciendæ, ne videatur pro sacramentorum exhibitione aliquid exigere, sed per superiorem aliquem. Porro quod attinet ad eos, qui oblationes ex donatione, aut testamento debitas negare audent, ii iuxta Canones sunt excommunicandi.

Articulo 2. docet, oblationes quæ à populo Deo exhibentur, ad Sacerdotes pertinere, non solum vt eas in suos vsus conuertant, verù etiam vt fideliter eas dispensent: partim quidem expendendo eas, in his quæ pertinent ad cultum diuinum: partim etiam in vsum pauperù, qui sunt quantum fieri potest, de rebus Ecclesiæ sustentandi. Monet autem in respons. ad 2. religiosos posse oblationes recipere tripliciter. i. sicut pauperes, per dispensationem Sacerdotis, vel Ecclesiæ 2. si sint ministri altaris, tunc enim possunt accipere oblationes spontè factas 3. si Parochiæ sint eorù: nam tunc ex debito possunt accipere oblationes, tanquam Ecclesiæ Rectores.

Articulo 3. docet, posse fieri oblationes per se loquendo, de qualibet re licite possessa Per accidens tamen contingere, quòd de aliquo licite possesso oblatio fieri non potest; puta si vergat in detrimentum alterius, vt si filius offerat Deo id, vnde patrem nutrire debet, aut si inde possit oriri scandalum, vt si oblatio fieret, de mercede prostibuli, quia videretur Ecclesia fauere peccato. Hoc autem intelligi debet de oblatione publice facta, nã si priuatim, & sine scandalo fiat, licite acceptari poterit.

Articulo 4. docet, pertinere ad ius naturale, vt homo ex rebus sibi datis à Deo, aliquid exhibeat ad eius honorẽ, sed quod talibus personis exhibeatur, aut de primis fructibus, aut in tali quantitate, hoc quidem fuisse in veteri lege iure diuino determinatum in noua autem lege definiri per determinationem Ecclesiæ: ex qua homines obligantur, vt primitias soluant secundum consuetudinem patriæ. & necessitatẽ ministro- rum Ecclesiæ. Si tamen alicubi recepta est consuetudo. non soluendi primitias, nõ peccat qui eas non soluunt; saltẽ si ministri Ecclesiæ ex decimis, & oblationibus sufficiẽter possunt sustentari. Imò si

DE IVSTITIA. CAP. III. 205
solæ decimæ ad hoc sufficiunt, non ap-
paret cur fideles ad oblationes tenean-
tur.

CONCLUSIO VI. Solutio
etiam decimarum inter actus externos
Religionis numerari debet. De hac ma-
teria agit S. Doctor 2. 2. quæst. 87. per
quatuor articulos, quorum 1. docet so-
lutionem decimarum partim esse ex iu-
re naturæ, partim ex institutione Eccle-
siæ. Ex iure quidem naturæ, quatenus
ratio naturalis dicitur, iis qui diuino
cultui ministrant, pro salute populi, ne-
cessaria ad victum à populo ministran-
da esse: sicut & his qui communi utili-
tati inuigilant, scilicet Principibus, &
militibus, aliisque huiusmodi. Ex insti-
tutione verò Ecclesiæ, quia Ecclesia in
nova lege statuit decimam partem sol-
uendam, potius quam aliam, quam de-
terminare poterat. In lege tamen ve-
teri solutio decimarum erat de iure
diuino.

Nota 1. etsi præceptum soluendi de-
cimas, non possit abrogari, quatenus est
naturale; posse tamen abrogari, qua par-
te est humanum, seu quoad illam deter-
minationem partis decimæ, ut colligi-
tur ex responsione ad 5. ubi S. Thomas
monet, laudabiliter ministros Ecclesiæ

decimas non requirere, vbi sine scandalo requiri non possunt, propter consuetudinem, vel propter aliquam aliam causam; nec tamen eos peccare qui non soluant, in locis illis in quibus Ecclesia non petit nisi fortè propter obstinationem animi; si nempe ita sint affecti, vt habeant voluntatem non soluendi, etiam si ab ijs peteretur.

Nota 2. variis de causis posse aliquem eximi à solutione decimarum, modo ministri Ecclesiæ aliundè habeant, vnde sufficienter sustententur. 1. propter consuetudinem non soluendi, quam aliqui existimant decem annis introduci posse, et si alij communiter 40. exigant. 2. ob legitimam præscriptionem, ad quam, si sit cum titulo probabiliter præsumpto, sufficiunt 40. anni; si verò sit sine titulo, requiritur tempus immemorabile. 3. si Ecclesiastici transigant cum populo, de remissione decimarum, modo transactio illa fiat ex consensu Pontificis, si decimæ laicis remittantur in perpetuum, aut pro longo tempore; vel ex consensu Episcopi, si fiat transactio inter duas Ecclesias. Potest tamen quilibet beneficiarius, sine superioris auctoritate, cōponere de decimis, sibi iam pro tempore præterito debitis, vel etiam

DE IVSTITIA. CAP. III. 107
de iis, quæ ipsi pro tota vita compe-
tent, quia sic non disponit de bonis Ec-
clesiæ, sed de propriis.

Articulo 2. docet S. Thomas, deci-
mas soluendas esse de omnibus quæ
homo possidet, quod probat, quia de
vna quaque re est iudicandum, præcipuè
secundum eius radicem. Radix autem
solutionis decimarum est debitum, quo
seminantibus spiritualia debentur car-
nalia; super hoc enim debitum fundavit
Ecclesia determinationem solutionis
decimarum, omnia autem quæ homo
possidet, sub carnalibus continentur, &
ideo de omnibus possessis decimæ sunt
soluendæ.

Vt ista clariùs percipiantur, Nota 1.
decimas esse triplicis generis, quarum
aliæ dicuntur personales, aliæ prædia-
les, aliæ mixtæ. Personales sunt, quæ de-
bentur ob industriam personæ, nempe
mercaturam, venationem, ludum, &c.
Prædiales verò quæ proueniant ex fru-
ctibus terræ, arborum, piscinarum, mo-
lendinorum, &c. At mixtæ dicuntur, quæ
oriuntur ex fructibus partim ex prædio,
partim industria comparatis, vt sunt
fructus animalium, lana, lac, caseus, bu-
tyrum, &c.

Nota 2. quòd etsi ex iure communi,

debeantur decimæ personales ex omnibus mobilibus, quæ fidelis propria industria comparauit, quæque sine iniustitia retinere potest: hoc tamen ius per contrariam consuetudinem ferè ubique abrogatum est; quare inspicienda est, quoad solutionem eiusmodi decimarum, cuiusque loci consuetudo. Quod spectat ad decimas prædiales, & mixtas, eæ per se loquendo soluendæ sunt ex omnibus fructibus, & prouentibus rerum mobilium, & immobilium, idque integris, id est ante vllam expensam, tributi, vel pensionis deductionem, vt in iure statum est, & obseruat S. Doctor in responsione ad 4. Qui tamen rectè monet, in responsione ad 3. honestati ministrorum non conuenire, vt etiam minima, exacta diligentia requirant. Dixi, per se loquendo, seu attento iure communi, nam ex consuetudine fieri potest, vt decimæ non soluantur ex fructibus omnibus.

Articulo 3. docet 1. ius percipiendi decimas ad solos clericos spectare; illud enim ius spirituale est, cum consequatur illud debitum, quo ministris altaris debentur sumptus de ministerio, & quo seminantibus spiritualia, debentur temporalia. Docet 2. decimas ipsas posse

DE IVSTITIA. CAP. III. 209
ad laicos pertinere: quia cum sint res
corporales, possunt in usum quorumli-
bet cedere. Verum maioris claritatis
gratia.

Nota 1. ex communi sententia, sum-
mum Pontificem ex iusta causa, redditus
decimarum laicis in perpetuum conce-
dere posse. 2. Episcopos, & inferiores
Prælatos potuisse, ante Concilium La-
teranense, sub Alexandro II. habitum,
Ecclesiæ suæ decimas concedere laicis
in feudum perpetuum. 3. talem conces-
sionem ex eo tempore, sine consensu
Pontificis factam, ipso iure irritam es-
se. 4. posse tamen laicum, tuta conscien-
tia, retinere decimas, quas à tempore
immemoriali titulo feudi possidet, si
ignoratur an ante, an post tempora di-
cti Concilij feudum illud comparauerit.
5. posse quoque laicum, feudum iusto
titulo possessum non modo Ecclesiæ, vel
alteri loco pio concedere, sed etiam in
laicum transmittere, ex consensu Epis-
copi. 6. Imò posse Episcopum, mortuo
ultimo feudatario, decimas nondum ac-
ceptatas alteri infeudare: hoc enim non
est bona Ecclesiæ alienare, sed alienatio-
nem aliàs factam, continuare, quod ex
gravi causa, licet.

Quæres cui loco debeantur decimæ: S.

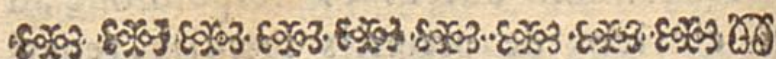
Thomas in responsione ad 2. ait 1. decimas personales deberi Ecclesiæ, in cuius Parochia homo habitat. 2. decimas Prædiales rationabiliter magis videri pertinere ad Ecclesiam, in cuius terminis prædia sita sunt: iura tamen determinare in hoc seruandam esse consuetudinem diu obtentam 3. pastorem qui diuersis temporibus, in duabus Parochiis gregem pascit, debere proportionaliter vtrique Ecclesiæ decimas soluere. 4. quia ex pascuis fructus gregis, proueniunt, magis deberi decimam gregis, Ecclesiæ in cuius territorio grex pascitur, quàm illi in cuius territorio ouile locatur.

Articulo 4 docet 1. clericos vt sic, non teneri ad solutionem decimarum, quia idem non potest esse causa dandi, & recipiendi, sicut nec causa agendi, & patiendi: at clericis in quantum sunt ministri altaris, decimæ à fidelibus debentur. Ergo clerici vt tales, seu vt habent Ecclesiasticas possessiones, decimas soluere non tenentur. Docet 2. clericos alia ex causa obligari ad solutionem decimarum, nempe quatenus possident proprio iure, vel ex successione parentum, vel ex emptione, vel quocunque huiusmodi titulo.

DE ISVTITIA. CAP. III. 214

Notandum autem ex responsione ad clericos de propriis prædiis, teneri soluere decimas Parochiali Ecclesiæ, etiamsi ipsi sint eiusdem Ecclesiæ clerici; quia aliud est habere aliquid vt proprium, aliud vt commune. Prædia verò Ecclesiæ non esse ad soluendas decimas obligata, etiam si sint intra terminos alterius Parochiæ. Ex quibus postremis verbis colligi potest, conclusio illius difficultatis, an vna Ecclesiæ teneatur soluere decimas, de hereditate ipsi concessa, quæ in territorio alterius Ecclesiæ sita est, & ex qua tali Ecclesiæ decimæ pendi solebant. Videtur enim negandum, ex mente S. Thomæ, quem nonnulli recentiores sequuntur. Verùm hoc paulò durum apparet, quia sic contingere posset, vnam Ecclesiam successu temporis suis omnibus bonis spoliari: quare doctrina S. Thomæ intelligenda est, nisi inde graue aliquod incommodum oriatur, quod Episcopi iudicio determinandum erit.

CAPVT IV.

De Voto, quo aliquid extrinsecum Deo promittitur.

CONCLUSIO I.

INter actus externos Religionis numeratur etiam votum, per quod homines Deo aliquid promittunt, quod tenentur reddere. De hac materia agit S. Doctor 2. 2. quæst. 88. per 12. articulos, quorum 1. docet, tria ad votum ex necessitate requiri 1. deliberationem. 2. propositum voluntatis. 3. promissionem, in qua perficitur ratio voti. Duo autem alia interdum superaddi, ad quandam voti confirmationem; nempe pronunciationem oris, & testimonium aliorum. Unde ait votum, iuxta Magistrum, esse testificationem quandam promissionis spontaneæ, quæ Deo, & de his quæ sunt Dei, fieri debet.

Nota, ad valorem voti requiri, 1. voluntatem se obligandi, quia sine illa ficta est promissio. 2. non tamen propositum exequendi, etsi illud vt plurimum

cum voluntate se obligandi concurrat. 3. requiri deliberationem formalem, quæ sufficit ad peccatum mortale. 4. necessarium item esse, vt votum ab extrinseco, per metum cadentem in virum constantem, non extorqueatur.

Articulo 2. docet, votum semper debere fieri de meliori bono: votum enim est promissio Deo facta, quæ proinde debet esse de re voluntaria, & Deo grata: vnde de nullo illicito, aut indifferenti debet fieri votum, sed solum de aliquo actu virtutis. Et quia necessitas voluntatem excludit, hinc non cadit sub voto, quod habet necessitatem absolutam, vel necessitatem finis; adeoque propria voti materia est maius bonum, quod scilicet dicitur tale, per comparisonem ad bonum quod communiter est de necessitate salutis.

Ex qua doctrina collige, ad materiam voti tria requiri 1. vt sit in nostra libera facultate, adeoque non de re impossibili, quod fit, vt non valeat votum, nunquam peccandi venialiter. 2. vt sit opus bonum: nam votum de peccato mortali, mortale est; de veniali, veniales; de indifferenti, inutile, nisi ob aliquam circumstantiam, res aliàs indifferens incipiat esse bona. 3. vt opus quod voto

promittitur, non impediatur maius bonum, qualia sunt opera consilij. Hinc innalidè vouet, si quis votum emittat contrahendi matrimonium; quia castitatem seruare est per se loquendo, opus maioris perfectionis, quàm matrimonio copulari.

Articulo 3. docet, hominem teneri ad obseruationem voti, quia ad fidelitatem hominis spectat, vt soluat id quod promissit; maxime autem debet homo fidelitatem Deo, tum ratione dominij, tum etiam ratione beneficij suscepti. Cæterum in responsione ad 2. aduertit, cum qui vouit monasterium aliquod intrare, debere dare operam quantum potest, vt ibi recipiatur. Et quidem si ille intendit principaliter se obligare ad Religionem, & consequenti verò elegit hunc locum, tanquam sibi magis congruentem, si non potest ibi recipi, tenetur aliam Religionem intrare. Si autem principaliter intendit se obligare ad hanc Religionem vel ad hunc locum, propter specialem complacentiam huius Religionis, vel loci, nō tenetur aliā Religionem intrare, si ibi recipi nō potest.

CONCLUSIO III. Vouere est actus homini expediens, ad patriam spectans, meritum operis augens, habensque

solemnitatem quandam in susceptione Ordinis facti & in professione Religionis approbaræ.) Hoc totum traditur à S. Doctore quatuor articulis sequentibus: nam art. 4. docet, expedire homini voto se se obligare, quia votum est promissio Deo facta; aliter autem promittimus homini, aliter Deo, homini propter eius utilitatem, Deo propter nostram, in quantum vouendo, voluntatem nostram immobiliter firmamus ad id, quod expedit facere. Quòd si quis obiciat pericula ex voto orta, S. Doctor respondet ad 2. quando periculum nascitur ex ipso facto, tunc factum illud non esse expediens, putà quod aliquis per pontem ruinosum, transeat fluuium. Esse tamen, si tantum periculum oritur ex defectu hominis: sicut expediens est ascendere equum, quamuis periculum imminet cadenti de equo, alioqui oporteret ab omnibus bonis cessare, quæ per accidens ex alio euentu possunt esse periculosa. Periculum autem vouenti non imminere ex ipso voto, sed ex voluntate hominis, qui voluntatem mutat transgrediendo votum.

Art. 5. docet, vouere esse propriè actum Patriæ, & Religionis, nam votum est quædam promissio Deo facta, & pro-

missio nihil aliud est quàm, ordinatio quædam eius quod promittitur, ad eum cui promittitur. Vnde votum est ordinatio quædam eorum quæ quis vouet, in diuinum cultum seu obsequium; & hæc ordinatio proprium est opus Patriæ, seu Religionis.

Notat autem in responsione ad 1. quædam vota pertinere ad Religionem, ratione solius promissionis, vt dum quis vouet continentiam, vel ieiunium; alia verò etiam ratione rei promissæ, quæ est voti materia, vt dum quis vouet orationem, vel sacrificium. Et in responsione ad 2. promissionem factam sanctis, vel prælatis cadere sub voto materialiter, in quantum scilicet homo vouet Deo se impleturum, quod sanctis, vel prælatis promittit.

Articulo 6. docet, esse laudabilius & magis meritorium, facere aliquid ex voto, quàm sine voto: primò quia vouere est actus patriæ, quæ est præcipua inter virtutes morales, ac proindè actum meliorem, & magis meritorium habet. Secundò quia ille qui vouet aliquid, & facit, plus se Deo subiicit, quàm ille qui solum facit: quia se Deo subiicit, non modò quantum ad actum, sed etiam quantum ad potestatem, quia de cætero
non

non potest aliud facere. Tertio quia per votum voluntas immobiliter firmatur in bonum, quod pertinet ad perfectionem virtutis: sicut peccare mente obstinata, aggrauat peccatum, & dicitur peccatum in Spiritum sanctum. Nec dicas opus factum ex necessitate, esse minus gratum Deo, quam quod fit liberè: hoc enim verum est de necessitate physica, ab extrinseco iniecta, non autem de morali necessitate, spontè & liberrimè suscepta; cuiusmodi est obligatio voti.

Articulo .7. docet, votum solemnizari per susceptionem sacri Ordinis; & per professionem certæ regulæ. Rationem affert, quia solemnitates non confueuerunt adhiberi, nisi quando aliquis totaliter mancipatur alicui rei: non enim solemnitas nuptialis adhibetur, nisi in celebratione matrimonij, quando vterque coniugum sui corporis potestatem alteri tradit. Et similiter voti solemnitas adhibetur quando aliquis per susceptionem sacri Ordinis diuino ministerio applicatur. Et in professione certæ regulæ, quando per abrenunciationem sæculi, & propriæ voluntatis, statum perfectionis assumit.

CONCLUSIO III. Non ad omnes spectat validè vouere.) Ita de Iust.

K

sumitur ex articulo 8. vbi S. Thomas docet, alteri subiectum non posse vouere, sine sui superioris consensu, in his in quibus illi subiicitur. Quod probat, quia votum est, quædam promissio Deo facta: nullus autem potest per promissionem, se firmiter obligare ad id quod est in potestate alterius, sed solum ad id, quod est in sua potestate. At quicumque est subiectus alteri, quantum ad id in quo est subiectus, non est suæ potestatis, vt faciat quod vult, sed dependet ex voluntate alterius. Et ideo non potest per votum, se firmiter obligare in his, in quibus alteri subiicitur, sine consensu sui superioris.

Nora 1. ex responsione ad 2. ex quo homo liber venit ad annos pubertatis, cum esse suæ potestatis, quantum ad ea quæ pertinent ad suam personam: putà quod obliget se Religioni per votum, vel quod matrimonium contrahat; non esse autem suæ potestatis, quantum ad dispensationem domesticam: vnde circa hoc non potest aliquid vouere, quod sit ratum, sine consensu patris. Seruum autem, quia est in potestate domini, etiam quantum ad personales operationes, non posse voto se obligare ad

Religionem, per quam ab obsequio domini sui abstraheretur.

Nota 2. ex responsione ad 3. Religiosum subditum esse Prælato, quantum ad suas operationes, iuxta professionem regulæ, & ideò nullum votum Religiosi esse firmum, nisi sit de consensu prælati: sicut nec votum puellæ existentis in domo, nisi sit de consensu patris, nec vxoris, nisi sit de consensu viri, Et ex responsione ad 4. licet prædictorum votum non sit firmum, sine consensu eorum quibus subiiciuntur; esse tamen licitum, quia subintelligitur conditio, si superioribus placuerit, vel non renitantur.

Articulo autem 9. multa dicit de votis puerorum. 1. puerum ante pubertatis annos, si non habeat vsum rationis, nullo modo posse ad aliquid voto se obligare. 2. si ante annos pubertatis attingit vsum rationis posse quidem quantum in ipso est, se obligare, sed votum illius posse irritari per parentes, quorum curæ subiectus manet. 3. quantumcunque tamen sit doli capax, ante annos pubertatis non posse obligari voto solemnī Religionis, propter Ecclesiæ statutum, quod respicit id quod in

pluribus accidit. 4. post annos pubertatis, posse iam se voto Religionis obligare, vel simplici, vel solemnī, absque voluntate parentum.

CONCLUSIO IV. Interdum legitimè potest dispensari in voto) Rationem tradit S. Doctor art. 10. quia vouens sibi quodammodo statuit legem, obligans se ad aliquid, quod est secundum se, & vt in pluribus bonum. Potest tamen contingere, quòd in aliquo casu sit vel simpliciter malum, vel inutile, vel maioris boni impeditiuum: quod est contra rationem eius quod cadit sub voto: & ideò necesse est quòd in tali casu determinetur, votum non esse seruandum. Et quidem si absolutè determinetur, aliquod votum non esse seruandum, dicitur esse dispensatio voti: si autem pro hoc quod seruandum erat, aliquid aliud imponatur, dicitur: commutatio voti: vnde minùs est, votum commutare, quàm in voto dispensare, vtrumque tamen est in potestate Ecclesiæ.

Circa iam dicta Nota 1. obligationem voti generatim quatuor modis tolli posse. 1. per irritationem factam à superiore, cuius consensus requirebatur ad validitatem voti. 2. per Epiicciam

DE IUSTITIA. CAP. IV. 221

seu interpretationem, quando scilicet ob circumstantias occurrentes, prudenter iudicari potest votum non obligare. 3. per dispensationem, qua legitimam habens auctoritatem, aliquem liberat ab obligatione voti. 4. per commutationem, quæ tunc habet locum, quando materia voti mutatur in aliam.

Nota 2. dubium esse, an sit in Ecclesia potestas proprie dispensandi in voto. Et ratio difficultatis est quia de lege naturali, & diuina est, ut quis uotum Deo factum impleat, si potest. At non potest Ecclesia in iure naturali, aut diuino proprie dispensare, sed tantum illud interpretari. Adde quod non apparet, quomodo possit homo derogare iuri, quod Deus in rem voto promissam acquisiuit.

Communis tamen sententia oppositum statuit, tum quia Christus generatim promisit Prælati Ecclesiæ, quidquid soluerint super terram, fore solutum in cælis: quod debet intelligi de omni vinculo, quod homo erga Deum contrahere potest: tum quia cum Christus dederit Ecclesiæ potestatem relaxandi à vinculo culpæ, & pœnæ, nulla est ratio, cur ei denegauerit potestatem dispensandi in votis, iuramentis, aliisque

eiusmodi obligationibus erga Deum contractis : tum quia omninò spectat ad suauem fidelium gubernationem , ut potestas illa sit in Ecclesia : tum denique quia Ecclesia sæpè dispensat in votis , quod inualidè , aut illicitè fieri , à viro Catholico affirmari nequit.

Neque obstant rationes pro contraria sententia allatæ , non quidem prior , quia etsi Ecclesia non possit facere , ut quis non teneatur exequi votum , manente obligatione per votum contracta : potest tamen tollere eiusmodi obligationem , & ita vouentem liberare à debito implendi votum. Non etiam posterior , quia non est inconueniens quòd homo possit nomine Dei , & auctoritate ab illo accepta , derogare iuri quod Deus ipse in rem voto promissam acquisiuit.

Nota 3. quæri etiam posse , an possit Ecclesia dispensare in voto solemnè. S. Thomas artic. II. docet 1. Ecclesiam posse dispensare in voto solemnè continentia , quod Ordini sacro annexum est : quia debitum continentia non est essentialiter annexum Ordini sacro , sed tantum ex statuto Ecclesie. 2. Ecclesiam non posse dispensare in voto castitatis , per professionem Religionis

solemnizato, quod probat 1. ex cap. Cùm ad monasterium, de statu Monachorum, ubi Innocent. III. ait. Abdicationem proprietatis, & custodiam castitatis adeo annexam esse regulæ monachali, ut contra eam nec summus Pontifex possit indulgere. Probat 2. quia debitum continentiae est essentielle statui Religionis, per quem homo abrenunciat saeculo, totaliter Dei seruitio mancipatus. Quod non potest simul stare cum matrimonio, in quo incumbit necessitas procurandæ vxoris, & prolis, & familiæ, & rerum quæ ad hoc requiruntur.

Verùm alij communiter, extra scholam, S. Thomæ, docent, summum Pontificem posse validè, & licitè legitima causa intercedere, dispensare in voto solemnì castitatis religiosæ, quod satis probari potest; tum ex praxi, quam damnare nefas est; tum quia nihil est quod dispensationem possit impedire in voto prædicto. Et quidem id non impedit, quòd sit votum castitatis, quia omnium consensu, potest dispensare Pontifex in simplici voto castitatis. Neque etiam quòd si votum solemne, quia votum annexum Ordini sacro est etiam

solemne, & tamen Pontifex in eo dispensare potest. Adde quòd solemnitas non est coniuncta voto, nisi ex statuto Ecclesiæ; quare potest Pontifex ea non obstante, in voto dispensare.

Ad fundamentum verò oppositæ sententiæ, sumptum, ex autoritate Innocent. III. Respondetur, Pontificem, vel non loqui definitivè, tanquam ex cathedra; vel nihil aliud velle, quàm, Monachum ut sic, seu quatenus Monachum non posse absolvi à votis, quia hæc sunt essentialia statui Monachali. Inde tamen non sequitur, non posse Pontificem dispensare in votis cum Monacho, sed tantum quòd si cum eo quoad hoc dispensaret, iam ille desineret esse Monachus. Et hoc etiam ut summum, colligitur ex ratione quæ subiiciebatur ut consideranti perspicuum fiet.

Dices, res per consecrationem in esse sacro constituta, non potest amittere consecrationem, quamdiu integra manet, ut patet in calice, templo, &c. At Religiosus constituitur in esse sacro Religiosi, per consecrationem, seu benedictionem, cum in hac voti solemnitas consistat. Ergo qui semel Religiosus

DE IVSTITIA. CAP. IV. 225
est, non potest à statu illo excidere, adeoque nec cum illo in votis dispensari potest. Respondeo minorem negandam esse, non enim religiosus quis constituitur per aliquam benedictionem, sed per tria vota substantialia, quæ emittuntur in Religione ab Ecclesia approbata. Et quamvis sic constitueretur, ille auctoritate Põtificis e tali statu decidere posset, ex probabili sententia eorum qui dicunt, posse calicem consecratum non habere illud esse morale sacrum, quod ex præterita consecratione resultat, si ad vsus profanos Pontificis auctoritate deputeretur.

CONCLUSIO V. Ad dispensationem, vel commutationem voti requiritur Prælati auctoritas, Ratio afferitur art. 2. quia votum est promissio Deo facta de aliquo, quod fit Deo acceptum. Quid sit autem in aliqua promissione acceptum ei cui promittitur, ex eius pendet arbitrio. At Prælati in Ecclesia gerit vicem Dei, & ideo in commutatione, vel dispensatione votorum requiritur Prælati auctoritas, qui determinet quid sit Deo acceptum. Monet autem S. Doctor, omnem dispensationem petitam à Prælato, debere fieri ad honorem Christi, in cuius persona

dispensat; vel ad utilitatem Ecclesiæ, quæ est eius corpus.

Quæri hic potest 1. penes quos sit potestas dispensandi in votis. Respondeo 1. summum Pontificem habere potestatem dispensandi in omnibus votis, ut ex dictis colligi potest. 2. Episcopum posse dispensare in omnibus votis, exceptis quinque illis vulgaribus, quæ Pontifici sunt reseruata, nempe castitatis perpetuæ, Religionis, perigrinationis Hierosolymitanæ, Romanæ, & Compostellanæ. Unde potest dispensare in votis non nubendi, non fornicandi, non petendi debitum seruandi castitatem ad tempus, suscipiendi sacros ordines, ingrediendi Religionem strictiorem, ita ut vouens, minus strictam amplecti, vel in ea manere possit. Imò si grauis causa urgeat, nec pateat aditus ad Pontificem, potest Episcopus etiam in quinque prædictis votis dispensare, ut fert communis sententia. 3. Superiores Regularium exemptorum posse similiter cum suis inferioribus dispensare quoad vota, quamuis talis dispensatio vix locum habeat, quoad praxim, eo quòd Regularium superiores possunt irritare vota, quæ sine eorum consensu, ab inferioribus emittuntur. 4. Parochos, aliosue

Sacerdotes inferiores non habere potestatem dispensandi in votis, nisi ex speciali privilegio, aut facultate à legitimo superiore delegata. §. ut quis possit dispensare in votis reservatis, non sufficere quòd habeat generalem facultatem dispensandi in votis omnibus; quia quæ speciatim reservata sunt, ea specialem & expressam concessionem requirunt, ut fert communis Canonistarum, & Theologorum sententia.

Quæritur 2. quid sentiendum sit de potestate commutandi vota. Respondeo 1. posse vouentem propria auctoritate votum commutare, in id quod evidenter melius est; quia quòd opus est melius, eò magis Deo gratum acceptumque est, sicque melius finis voti obtinetur. In dubio tamen, an opus sit melius, commutatio facienda non est propria auctoritate. At neque fieri debet in votis Papæ reservatis, quia eiusmodi commutatio specialiter prohibita est; nisi quis velit commutare vota illa in professionem vitæ Religiosæ: talis enim commutatio licita est, ut docet S. Thomas in responsione ad 1. probaturque tum ex cap. scripturæ, de voto, ubi dicitur, reum voti fracti cum non ha-

beri, qui temporale obsequium in perpetuam Religionis observantiam commutat; tum quia particulare in vniuersali includitur, at omnia alia vota sunt particularium quorundam operum, & per Religionem homo totam vitam suam Dei obsequio deputat.

Respondeo 2. vt commutatio voti fiat in æquale, requiri auctoritatem superioris, tum quia iura in votorum commutatione eam exigere solent, quod maximè debet intelligi de mutatione in æquale; quia vt votū mutetur in melius, nō requiritur talis auctoritas; vt autem mutetur in minus bonū, ad hoc necessaria est quædam dispensatio, saltem partialis: quare Prælati auctoritas nullo modo esset necessaria, ad commutationem votorum, si non requiretur in casu de quo agimus,

Tum quia fidelitas per se exigit, vt quod promissum est, soluatur in propria specie, quare non licet ad arbitriū vouentis, mutare determinatam voti materiam, in aliā quæ sibi videtur æquè bona; sequela patet, quia cūm hæc non magis conducat ad gloriam Dei, vel utilitatē vouentis non est cur alteri præferatur. Aliundè verò laudabilius est per se

DE IUSTITIA. CAP. IV. 229
loquendo, seruare fidelitatē, quā non
seruare. Quare soluendum est in specie,
quod promissum est.

Dices, eodē argumento probari posse,
commutationem in melius illicitam
esse. Sed contra, nam quando aliquid
voueo, in hoc voto rationabiliter sub-
intelligitur conditio illa, nisi aliquid
melius, Deoque gratius exhibeam: idem
autem dici nequit de ista conditione,
nisi aliquid æquale tribuam. tum prop-
ter iam dicta, tum quia vt patet ex cō-
muni sensu, & vsu hominum, promissio
facta de re aliqua determinata, non cē-
setur facta vel de illa, vel de quacun-
que alia re æquali.

CONCLUSIO VI. Quædam
obseruanda sunt in votorum dispensa-
tione, & commutatione.) Quod vt me-
lius percipiatur dico 1. dispensationem
non debere dari sine iusta causa, aliās
fore non modo illicitam, sed etiam ir-
ritam, nulliusque valoris: quia non po-
test inferior dispensare sine causa, in
lege superioris. Vnde dispensatio di-
stinguitur ab irritatione, quæ valida est,
quando superior etiam sine causa, Vo-
tum subditi rescindit; quia hoc potesta-
tem illius non excedit.

Porro iustæ dispensandi causæ sunt. 1. modus faciendi votum, nempe ex leuitate, aut metu, vel in tenera ætate. 2. magna difficultas votum exequendi, vt si qui, vouit castitatem, & graues carnis tentationes experiatur. 3. magnum nobilis alicuius familiæ bonum, vt si vnicus Principis hæres castitatem vouit.

Dico 2. commutationem voti in melius, non requirere aliam causam: quia vt votum licitè mutetur, sufficit quod fiat aliquid Deo gratius & acceptatius, quam quod promissum erat. Commutationem verò in æquale, causam exigere, quia in ea interuenit aliqua violatio fidelitatis, ad quam honestandam postulatur causa iusta, saltem leui qualis est quòd spes sit vouentem alacrius votum suum, in materia æquali, ad quam magis affectus est, redditurum, vel quid simile.

Dico 3. accedente causa ad dispensandum sufficienti. posse Prælatum vel alium qui habet potestatem delegatã, simpliciter dispensare. Tutius tamen e vti commutatione, quia sæpe contingit, causam quæ allegatur non sufficere ad dispensationem, sufficere autem ad commutationem. Vnde videmus in dispensationibus votorum, quæ:

Romæ obtinentur, onus aliquod imponi, saltem vt plurimum.

Dico 4. Confessarios qui habent potestatem commutandi vota, debere ea commutare in aliquid æquale, vt ipsum nomen commutationis sonat. Quatamen in re non est nimis scrupulosè agendum, quia dummodo commutatio bona fide fiat in id quod spectatis circumstantiis æquè bonū apparet id sufficiet vt commutatio censeatur valida, & licita.

Dico 5. etsi per se loquendo, magis expediat vota commutare in similia; verbi causa, votum personale, in onus personale: votum reale in onus reale; & votum mixtum in onus mixtum: licet tamen non seruare similitudinem illā, adeoque votum personale commutare in onus reale, sicut & votum reale, in onus personale, &c. Quia sic seruatur æqualitas, seu similitudo moralis, quod in re morali sufficit. Cæterum votum personale dicitur, quod est de aliqua actione personali vouentis, vt ieiunium, oratio. votum reale est, quo promittitur aliquid distinctum ab actione vouentis, vt pecunia: at vñò votum mixtum dicitur, quod includit actionem hominis, & reales sumptus, vt votum regnandi.

¶ De iuramento, & adiuratione.

CAPVT V.

De iuramento, & adiuratione.

CONCLUSIO I.

INter externos Religionis actus, numeratur etiam iuramentum, quod ex se licitum est & honestum, modo quædam conditiones obseruentur.) De hoc argumēto tractat S. Thomas 2. 2. quæst. 89. per decem articulos, quorum, docet, iurare nihil aliud esse quàm, testem Deum inuocare. Quod probat, quia ex Apostolo Hebr. 6. iuramentum ad confirmationem ordinatur, sed particularia facta hominum non possunt per rationem necessaria confirmari, & ideo quæ de his dicuntur, solent confirmari per testes. Verùm quia humanum testimonium ad hoc non sufficit, tum propter defectum veritatis humanæ, tum propter defectum cogitationis, hinc necessarium fuit recurrere ad testimonium Dei, qui nec mentiri potest, neque aliquid ignorare. Assumere autem Deum in testem dicitur iurare, quia quasi pro iure introductum est, vt quod

sub inuocatione diuini testimonij dicitur, pro vero habeatur.

Statim verò tradit diuisionem iuramenti, vt nimirum dicatur iuramentum assertorium, quando diuinum testimonium assumitur, ad asserendum præsentia, vel præterita: promissorium verò quando inducitur diuinum testimoniũ, ad confirmandum aliquid futurum. In responsione verò ad aonet duplicem esse iurandi modum vnum per simplicem Dei contestationem, vt cum aliquis dicit, est mihi Deus testis, vel coram Deo loquor, vel per Deum; aliũ per execrationem dum scilicet aliquis se, vel aliquid ad se pertinens ad poenã obligat, nisi sit verum quod dicitur.

Articulo 2. docet 1. iuramentum secundum se esse licitum & honestum, quod patet, tum ex illius origine, quia est introductum ex fide; qua homines credũt, Deum habere infallibilem veritatem & vniuersalem omnium cognitionem & prouisionem: tum ex fine, quia iuramentum inducitur ad iustificandum homines, & ad finiendum controuersias. Docet 2. iuramentum per accidens esse malum & illicitum, quando scilicet sine necessitate & cautela debita adhibetur; quia est quædam ir-

reuerentia erga Deum, quod ex leuicausa in testem inducatur, qua etiam in re est periculum periurii.

In responsione autem ad 1. notat illud Matth. 5. Non iurare omninò, intelligi de iuramento leuiter & sine causa facto. Et in responsione ad 3. monet, eum qui iurat, non tentare Deum, quia non implorat diuinum auxiliũ absque necessitate: & præterea non exponere se alicui periculo, si Deus testimonium adhibere noluerit in præsentia, adhibebit enim pro certo illud testimonium in futuro quod proinde nulli iuranti deficiet, vel pro eo, vel contra eum.

Articulo 3. docet, in iuramento tres conditiones debere reperiri, nempe iudicium, veritatem, & iustitiam. Quod probat, quia iuramentum non est bonũ, nisi ei qui vititur iuramento: ad bonum autem vsum iuramenti duo requiruntur. 1. vt quis non leniter, sed ex causa graui & necessaria iuret, adeoque ex iudicio discretionis. 2. vt quod iuramento confirmatur, sit verum, ad quod requiritur veritas: & licitum, ad quod necessaria est iustitia. Vnde iuramentũ incautum caret iudicio, iuramentum mendax, veritate, & iuramentum iniquum seu illicitum, iustitia. Monet au-

nem in responsione ad 3. prædictas condiciones magis requiri ad iuramentum, quam ad alios actus humanos: quia in iuramento magnum est periculum, tum propter magnitudinem Dei, cuius testimonium inuocatur: tum etiam propter labilitatem linguæ humanæ, cuius verba iuramento confirmantur.

Nota 1. ex art 4. iurare esse actum religionis seu latriæ, quia ille qui iurat, inuocat testimonium diuinum ad confirmandum ea quæ dicit. Nihil autem confirmatur, nisi per aliquid quod certius est & potius, & ideo in hoc ipso quod homo per Deum iurat, proficitur Deum potientem, ut pote cuius veritas est indefectibilis, & cognitio vniuersalis: & sic Deo aliquo modo reuerentiã exhibet, quod pertinet ad religionem siue latriam.

Nota 2. ex artic. 5. iuramentum non esse de rebus per se appetendis, sed de necessariis: quia id quod non queritur, nisi ad subueniendum infirmitati, vel defectui, non numeratur inter ea quæ sunt per se appetenda, sed inter ea quæ sunt necessaria: sicut patet de medicina, quæ queritur ad subueniendum infirmitati. Iuramentum autem queritur ad subueniendum alicui defectui, quo

scilicet vnus homo alteri discredit. Et ideo iuramentum non est de per se appetendis, sed de necessariis, quibus indebitè vtitur, quisquis iis vtitur vltra terminos necessitatis. Quare in responsione ad 3. ait, quòd sicut medicina quanto est efficacior, tanto maius nocumentum inducit, si non debite sumatur: ita iuramentum quanto magis est venerandum, tanto magis est periculosum, nisi debite inducatur.

Nota 3. ex art. 6. esse duplicem modum iurandi per creaturas, Prior modus est per simplicem contestationem, quatenus assumuntur ad iuramentum aliqua creaturae, non secundum se, sed in quantum in eis veritas diuina manifestatur. Sicut iuramus per Euangelium, id est, per Deum, cuius veritas in Euangelio manifestatur; & per sanctos, qui hanc veritatem crediderunt, & obseruauerunt. Posterior modus est per execrationem, quando scilicet in iuramento inducitur creatura aliqua in qua diuinum iudicium exerceatur. Et sic solet homo iurare per caput suum, aut per filium suum. Monet autem in respons. ad 1. non licetè iurare per creaturas, ita vt eis exhibeatur reuerentia diuina, adeoque Clericum per creaturam iurantem

DE IUSTITIA. CAP.V. 237
deponi; quia tale iuramentum ad blasphemiam infidelitatis pertinet.

CONCLUSIO II. Iuramentum tam assertorium, quam promissorium habet vim obligandi.) Probatum ex art. 7. sicut enim iuramentum assertorium, quod est de præterito, vel de præsentibus, debet habere veritatem; ita & iuramentum de his, quæ sunt faciendæ à nobis in futurum. Et ideo utrumque habet quandam obligationem, diversimodè tamen; nam in priori obligatio est, non respectu rei quæ iam fuit, vel est, sed respectu ipsius actus iurandi, ut scilicet iuret id, quod iam verum est, vel fuit: sed in iuramento quod præstatur de his, quæ sunt faciendæ à nobis, obligatio cadit e contra supra rem, quam aliquis iuramento firmavit tenetur enim aliquis facere si potest, ut verum sit quod iuravit, alioquin deest veritas iuramento. Quod intellige, modo licet res fieri possit, nam si est per se mala, aut boni impeditiva, tunc iuramento deest iustitia, adeoque servandum non est.

Quæres, qua ratione iuramentum obliget: Respondeo 1. iuramentum assertorium obligare sub mortali ad dicendum verum in quacunque materia

quia non potest Deus sine graui iniuria, in testem falsitatis adduci: vnde per se loquendo, reus est periurii mortalis, qui iurat se fecisse, quod non fecit; aut habere propositum aliquid faciendi, quod non habet.

Respondeo 2. eum qui iuramento promisit se aliquid facturum, peccare mortaliter, si in re graui non curet iuramentum implere, vt omnes communiter admittunt. Maior difficultas est, num paruitas materiae excuset à peccato mortali, falsitatem iuramenti promissorii. Qua in certum existimo, non esse peccatum mortale, partem aliquam exiguam materiae iuramenti promissorii non implere; vt si quis, postquam iurauit se darum triginta asses pauperi, non det illi nisi viginti nouem; ille enim simpliciter seruat iuramentum adeoque dici non potest, quòd Deum falsi testem faciat.

Sed quid, si tota materia iuramenti negligatur? Poteritne paruitas materiae excusare à peccato mortali? Non pauci negant, quia grauis deordinatio est quòd quis Deum falsi testem constituat, hoc enim repugnat fini iuramenti, qui est, fidem facere interposito diuino testimonio. Hoc autem facit, quicumque

DE IVSTITIA. CAP. V. 239

non exequitur iuramentum promissorium, cum diuinum testimonium assumpserit, ad confirmandam promissionem, quam exequi non vult. Verùm hæc ratio non conuincit, quia sincerè promittens, non mentitur, licèt postea promissionem non impleat; sed infideliter agit, vt ait S. Thomas 2 2. quæst. 110. artic. 3. ad 5, quare etsi talis promissio iuramento confirmetur; non propterea adducitur Deus in testem mendacii: ac proinde ex eo capite non fit Deo grauis iniuria, si promissio iurata de re graui non impleatur. Aliundè verò iniuria quæ Deo tunc irrogatur, in eo consistit, quòd contemnatur illius auctoritas, quæ interposita fuerat veluti per modum fideiussionis, vt promissioni firmitatem conferret. Talis autem contemptus cum non sit formalis, vt supponimus, facilè potest in re leui, à peccato mortali excusari. Præsertim cum iuramentum promissorium ex dicendis, minus obliget quàm votum: cuius tamen violatio in re leui, non est peccatum mortale, ex communi sententia.

CONCLUSIO III. Iuramentum quod quis coactus facit, coram Deo obligat.) S. Thomas articulo citato in respons. ad. 3. multa dicit huc

spectantia. 1. obligationem cessare respectu cogentis, quia qui vim intulit, meretur ut ei promissum non seruetur. 2. obligationem non tolli in foro conscientiae, in ordine ad Deum, quia iurans magis debet damnum temporale sustinere, quam iuramentum violare. 3. cum tamen repetere posse in iudicio quod soluit, vel praelato denunciare, quamuis contrariam iurauerit: quia tale iuramentum vergeret in deteriorem exitum, eo quod esset contra iustitiam publicam. 4. Romanos Pontifices ab huiusmodi iuramentis homines absoluerent, non quasi decernentes ea non esse obligatoria; sed quasi huiusmodi obligationes ex iusta causa relaxantes.

Ex qua doctrina resoluitur casus ille vulgaris, an qui ut mortem euaderet, promisit latroni centum nummos, teneatur solvere, si promissionis adhibuit iuramentum. Respondetur enim spectata vi ipsius promissionis, non teneri, quia cum haec extorta sit per iniuriam, iure ipso naturae irrita censetur. Teneri tamen virtute iuramenti, quia gravis est obligatio, non assumendi nomen Dei in vanum, quae non tollitur per iniuriam illatam; cum ea non obstante iuramentum honeste & sine peccato impleri possit,

DE IVSTITIA. CAP. V. 241

possit, vt suppono. Quare promittens tenetur aut summam promissam solvere, aut dispensationem à iuramento impetrare.

Monet autem S. Doctor, soluentem posse repetere pecuniam in iudicio, quod intellige, nisi iurauerit se non repetiturum. Quod si hoc iurauit, poterit nihilominus latronem accusare de crimine, etsi actionem ciuilem pro restitutione pecuniæ, contra eum instituere non possit. Excipe, nisi etiam iuramento promiserit, se eum non accusaturum, nam si tale iuramentum intercessit, debet ex virtute Religionis, fidem datam seruare, ob paritatem rationis. Poterit tamen crimen iudici denuntiare, etsi iurauerit se non denunriaturum, si eiusmodi denuntiatio necessaria viderur, ad auertendum malum publicum, vt obseruat. S. Thomas.

Hinc etiam lucem accipit difficultas illa, an iuramentum redeundi ad carcerem obliget, etiam cum probabili periculo mortis, siue iustæ, siue iniustæ. Dicendum enim est, tale iuramentum per se loquendo obligare, quia ex communi sententia, iuramentum impleri debet, quando id fieri potest sine periculo animæ. id est, sine peccato: at non

de Iust.

L

est peccatum, quòd quis in dicto casu ad carcerem redeat, quin potius quòd se exponat periculo mortis, vt iuramentum seruet, hoc est opus religionis, & eximix fortitudinis. Ista tamen intelligenda puto de eo, qui iurat reditum in carcerem, præuiso periculo quod ei ex tali reditu imminebit: si enim hac de re nihil cogitans iuret, verisimile est eum non habere intentionem iurandi pro tali casu, adeoque non obligari.

CONCLUSIO IV. Ex S. Thoma iuramentum interdum obligat, quando non est eadem intentio iurantis, & eius cui iuratur.) Nam si hoc proueniat ex dolo iurantis, debet iuramentum seruari, secundum sanum intellectum eius cui iuramentum præstatur. Si autem iurans dolum non adhibeat, secundum ipsius intentionem, iuramentum impleri debet. Ita habetur in responsione ad 4.

Verum etsi posterior hæc pars communiter admittatur, prior tamen difficultatem continet, quia non est iuramentum, vel obligatio inde orta, nisi adsit intentio iurandi: qui autem priori modo iurat, habet intentionem iurandi secundum propriam mentem, non secundum mentem alterius. Quare non

videtur obligatus ex vi ipsius iuramenti, ad exequendam promissionem iuxta sensum ab eo intellectum: etsi ad hoc possit teneri ratione damni, aut scandali inde orti.

Quæres, an maior sit obligatio voti, quàm iuramenti. S. Doctor, artic. 8. respondet affirmatiuè, quod probat, quia vtraque oblatio causatur ex aliquo diuino, prior quidem ex fidelitate quam Deo debemus, vt scilicet ei promissum soluamus; postetior verò ex reuerentia erga Deum, qua tenemur verificare id, quod per nomen eius promittimus. Omnis autem infidelitas irreuerentiam continet, sed non conuertitur: videtur enim infidelitas subiecti ad dominum esse maxima irreuerentia, & ideò votum ex ratione sua, magis est obligatorium, quàm iuramentum.

Nota 1. doctrinam istam procedere tantum de iuramento promissorio, nam si agatur de assertorio, dicendum est, maiorem esse per se loquendo, illius obligationem, quàm voti: siquidem quãdo falsum iuramus, facimus Deum, quantum in nobis est, testem mendacii, adeoque eum priuamus prærogatiua primæ veritatis quando verò violamus votum, denegamus Deo quendam ho-

norem quem ei debemus ; at maior est obligatio non inferendi Deo damnum aliquod veluti positium , quàm non negandi illi debitum honorem ; sicut maior est obligatio, non inferendi Regi iniuriam positiuam, quàm non implendi promissionem ei factam.

Nota prædictam conclusionem S. Thomæ intellectam vt diximus, de iuramento promissorio, non eneruari ex eo quòd votum interdum confirmetur iuramento, hoc enim non fit, quasi verò iuramentum ex se, sit firmitus voto, sed vt per duas res immobiles; maior firmitas habeatur, vt traditur in responsione ad 2.

CONCLUSIO V. Aliqua ex causa rationabili dispensatio fieri potest in iuramento.) Quia vt docetur articulo 3. quod in se, vel vniuersaliter consideratum est vtile, & honestum, secundum aliquem euentum particularem potest esse inhonestum, & nociuum; quod autem tale est, repugnat his quæ debent attendi in iuramento: nam si sit inhonestum, repugnat iustitiæ, si sit nociuum, repugnat iudicio. Et ideo in iuramento dispensari potest, sicut in lege, & in voto.

Nota ex responsione ad 1. dispensa-

DE IUSTITIA. CAP. V. 245
tionem quæ fit in iuramento, non se ex-
tendere ad hoc vt aliquid contra iura-
mentum fiat; hoc enim est impossibile,
cùm obseruatio iuramenti cadat sub
præcepto diuino, quod est indispen-
sabile: sed ad hoc, vt quod cadebat sub
iuramento sub eo non cadat, quasi non
existens debita materia illius, sicut de
voto supra dictum est.

Quæres, quinam possint dispensare
in iuramento. S. Thomas ad hoc varia
dicit in responsionibus ad 2. & 3. Nam
priori loco ait 1. quando homo pro-
mittit alteri aliquid sub iuramento
spectans ad vtilitatem illius, vt si pro-
mittat se pecuniam ei daturum, posse
à tali promissione absoluere cum cui
promissio facta est. 2. non tamen posse,
si ei promittat aliquid pertinens ad
honorem Dei, vt se Religionem intra-
turum, vel ad vtilitatem aliorum, vt se
eleemosynam alicui daturum: quia pro-
missio non est ei facta principaliter: sed
Deo.

Posteriori verò loco docet 1. quando
quod cadit sub iuramento promissorio,
est manifestè repugnans iustitiæ; vel
quia est peccatum, sicut cum aliquis
iurat se facturum homicidium: vel
quia est maioris boni impeditiuum sicut:

cum aliquis iurat se non intraturum Religionem, tale iuramentum dispensatione non indigere: sed in primo casu rescindendum esse, in secundo vero seruari, & non seruari posse, quamuis melius sit illud non seruare, ut dixerat art. 7. ad 2.

Docet 2. quando aliquid sub iuramento promittitur, de quo dubium est, utrum sit licitum, vel illicitum; proficuum, vel nocivum, aut simpliciter, aut in aliquo casu, in hoc posse quemlibet Episcopum dispensare. Quod intellige de quolibet Episcopo, respectu suorum subditorum.

Docet 3. quando sub iuramento promittitur aliquid, quod est manifestè licitum & utile, tunc nisi aliquid melius occurrat ad communem utilitatem faciendum, non habere locum, dispensationem, vel commutationem: hocque maximè videri pertinere ad potestatem Papæ, qui habet curam universalis Ecclesiæ. Verùm hæc verba difficultatem continent, cum ex communi sententia non modo Episcopus, sed etiã ipsemet iurans possit propria auctoritate, iuramentum commutare in aliquid euidenter melius, modo talis commutatio non cedat in præiudicium illius, cui

DE IVSTITIA. CAP. V. 247
facta est promissio. Quare dicendum
est aut S. Doctorem loqui de iuramen-
tis Papæ reservatis, aut tantum velle,
ex quadam congruitate & decentia,
commutationem iuramentorum in me-
lius, à summo Pontifice petendam esse.
Quòd si inquiras, quænam iuramenta
Pontifici sint reservata. Respondeo ea
quæ versantur circa materiam quinque
votorum, quæ superius ipsi reservata
esse diximus.

Docet 4. posse vnumquëque irritare
iuramentum, quod à sibi subditis factum
est, circa ea quæ eius potestati subdun-
tur; sicut pater potest irritare iuramen-
tum puellæ, & vir vxoris, vt ex supra-
dictis de voto intelligi potest; est enim
quoad hoc par ratio.

His duo addenda sunt. 1. ex quorum-
adm sententia, qui ex priuilegio potest
dispensare in votis, non posse hoc ipso
dispensare in iuramentis, aut votis iura-
tis; quia priuilegia tantum valent, quã-
tum sonant; neque ad diuersum genus
extendi debent. Aliis tamen oppositum
videri probabilius, quia vt supra di-
ximus, votum magis obligat, quàm iu-
rumentum, & priuilegia salutis animarum
favorabilia sunt extendenda. 2. eum qui
potest relaxare iuramenta, posse, à for-

tiori ea cōmutare, non econtra; quia et si cui conceditur maius, cōcedi soleat minus saltem in eodem genere; non tamē vice versa.

CONCLUSIO VI. Non omnes personæ ad iurandū sunt admittendæ.) Hoc probatur art. 10. quia in iuramento duo sunt consideranda, vnum ex parte Dei, cuius testimonium indacitur; & quantū ad hoc debetur iuramento maxima reuerētia. Vnde à iuramento excluduntur pueri, ante annos pubertatis, quia non habent sufficientē vsum rationis, vt possint cum reuerētia debita iuramentum præstare. Et periuri, quia præsumitur eos iuramento reuerentiam debitā non exhibituros. Aliud considerandum est ex parte hominis, cuius dictam iuramento confirmatur, non enim indiget dictum hominis cōfirmatione, nisi quia de eo dubitatur: hoc autem derogat dignitati personæ, vt dubitetur de veritate eorū quæ dicit: & ideò Sacerdotes non debent iurare, nisi ex graui causa. Verūm ad pleniorē horum intelligentiam.

Nota 1. illud esse discrimen inter causas criminales, & ciuiles, quod pueri non solent admitti ad testificandum in prioribus ante vigesimū annum: vt au-

DE IVSTITIA. CAP. V. 249

rem in posterioribus testentur, sufficit ætas quatuordecim annorum. Quod tamen intellige de testimonio sufficienti ad plenam fidem faciendam; si quidem possunt examinari pueri ante pubertatē, eorumque testimonium facit præsumptionem, etiam sufficientem ad torturam, ut quidam aduertunt.

Nota 2. quod dicitur de periuris, intelligi maximè de iis, qui periurii in iudicio conuicti sunt; tales enim ad iuramentū admitti non debent. Imò probabile est, id debere extendi etiam ad eos, qui etsi cōuicti non sint in iudicio, eorum periurium notū est notoreitate facti. Ita quidem ut licet ipsi non teneantur, propter periurium antea commissum, vltro à nouo iuramento abstinere, dummodo habeant animum verè iurandi; merito tamen ob crimen illud, per sententiam iudicis, à testimonio ferendo tanquam infames repelli possint. Hoc porrò intellige de iuramēto, quod ipsi iuranti vtile est, nam si agatur de iuramento oneroso, quale est iuramentū fidelitatis, ratione feudi, non debet periurus ab eo repelli, ne commodum ex suo crimine reportet.

Nota 2. quando adest grauis necessitas, vel utilitas, posse clericos iurare in

L 5

manu laici, sine licentia Prælati, nisi 1. in actu testificandi 2. in iuramento quod coguntur præstare. Iudici laico, tanquã superiori; & 3. in iuramento quod vocatur calumniæ, quod habet locũ quando litigans iurat se bona fide, non autẽ calumniandi animo litem mouere. In his enim casibus, vt clerici iurent corã laico, requiritur licentia superioris.

CONCLUSIO VII. Assumptio diuini nominis per modum adiurationis, est etiam actus Religionis, adeo- que licitus modo cum debitis circumstantiis fiat.) De hoc agit S. Doctor 2. 2. quæst. 90. per tres articulos, quorum 1. docet, adiurationem esse illicitam, quando aliquis per inuocationem diuini nominis, cuiuscunque rei sacræ, alicui non subdito, necessitatem agendi adiurãdo imponere intendit, quia usurpat potestatem in alium, quam non habet: Superiores tamen ex causa necessaria, posse suos inferiores hoc modo cõstringere. Esse verò licitam, quãdo quis intendit solummodo, per reuerentiam diuini nominis, vel alicuius rei sacræ, aliquid ab alio obtinere, absque necessitatis impositione.

Nota ex responsione ad 3. nos aliter homines, aliter Deũ adiurare, nam adiurando hominem, eius voluntatem, per

DE IVSTITIA . CAP. V. 251

reuerentiam rei sacræ immutare intendimus; quod quidem non intendimus circa Deum, cuius voluntas est immutabilis: sed vt ex eius bonitate, æternæ voluntatis effectum obtineamus.

Articulo 2. docet 1. non licere nobis adiurare dæmones, per modum deprecationis: quia hoc videtur spectare ad quandam benevolentiam, qua non licet erga dæmones vti. Docet 2. licitum esse, dæmones adiurare per modum compulsionis, eos per virtutem diuini nominis expellendo, ne nobis spiritualiter; vel corporaliter noceant. Docet 3. non licere eos adiurare, ad aliquid ab eis addiscendum, vel etiam ad aliquid per eos obtinendum: quia hoc pertinet ad aliquam societatem cum ipsis habendam: nisi fortè ex speciali instinctu, vel reuelatione diuina, quidam sancti ad aliquos effectus, dæmonum operatione vtantur: sicut legitur de beato Iacobo, quòd per dæmones fecit Hermogenem ad se adduci.

Articulo 3. docet, adiurationem qua quis vtitur ad creaturam irrationalem, posse intelligi dupliciter: vno modo, vt adiuratio referatur ad ipsam irrationalem creaturam secundum se, & sic vanum esse, irrationalem creaturam ad-

iurare: alio modo, vt refertur ad eum, à quo irrationalis creatura agitur & mouetur; & sic dupliciter adiurari creaturam irrationalem. 1. per modum deprecationis ed Deum directæ, quod pertinet ad eos qui diuina inuocatione miracula faciunt. 2. per modum compulsionis, quæ refertur ad diabolum, qui in nocumentum nostrum vtitur irrationalibus creaturis. Et hunc esse modum adiurandi in Ecclesiæ Exorcismis, per quos dæmnum potestas excluditur ab irrationalibus creaturis.

Circa doctrinam horū articulorum, Nota 1. adiurationem aliud nihil esse quàm actionem, per quam aliqua persona inducitur obsecrando, vel imperando, ad aliquid faciendum, vel omit-tendū inuocatione alicuius rei sacræ. Ex quo patet 1. non nisi creaturam rationalem posse adiurare, adiurari verò tantum posse personam intellectualem, quales sunt Deus, Angeli siue boni, siue mali, & homines tam beati, quàm viatores. 2. adiurationem quæ vel expres-sè, vel tacitè fit per Deum, esse actum religionis. quia honor Deo exhibetur, eo ipso quòd illius autoritas interponitur, vt multum valens apud homines.

Quæ verò fit per sanctos, in eorum dignitate & meritis sistendo, esse actum dulciæ. 3. actum illum esse specialem, & distingui à iuramento: quia in hoc Deus adducitur vt testis veritatis, aut veluti fideiussor promissionis nostræ: in adiuratione verò vt mouens ad concedendum, quod nomine illius petitur. Distingui etiam ab oratione, quia per orationem petimus aliquid à Deo, per adiurationem verò, vt sic, petimus aliquid propter Deum. Vnde oratio cum adiuratione coniungitur, quando aliquid petimus à Deo, & propter Deum. 4. duplicem esse adiurationem, aliam deprecatiuam, aliam imperatiuam, prioremque esse licitam erga Deum, Angelos, & homines: posteriorem autem contra dæmones, qui per potestatem à Christo Ecclesiæ concessam, Exorcismis expelli solent.

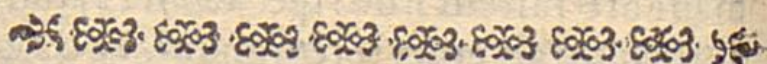
Nota 2. in adiuratione, sicut & in iuramento requiri cum proportione veritatem, iustitiam, & iudicium. Veritas in ea reperitur, quando adiuratio fit per verum Deum, cum animo obtinendi quod petitur, & ex vera occasione petendi: at iustitia habet locum, quando petitur aliquid licitum & honestum. Iudicium autem in eo consistit, vt nihil

petatur leuiter & sine causa, sed ob gra-
uem necessitatem, & cum reuerentia de-
bita, vnde collige pro praxi, eum qui
aliquem nomine Dei adiurat, vt rem
mortaliter illicitam faciat, duplex
mortale peccatum in confessione de-
clarandum, committere; aliud ad pec-
catum inducendo, aliud nomen Dei ad
hoc interponendo.

Nota 3. quædam obseruanda esse cir-
ca adiurationem dæmonum, qui homi-
num corpora obsident. 1. vt adiuratio
publica & solemnis non assumatur nisi
ab iis, qui ad ordinem Exorcistarum
promoti sunt: quamuis priuatim possit
quilibet adiurare dæmonem, vt in no-
mine Domini recedat. 2. vt Exorcistæ
liceat dæmonem interrogare, non qui-
dem deprecatiuè sed coactiuè, tum quæ
ad expulsionem conducunt, vt nomen,
causam ingressus, numerum obsiden-
tium. &c tum quod prudenter iudicat,
ad gloriam Dei, & aditantium utilita-
tem spectare. Quare vana & inutilia ex
curiositate interrogantes, peccant ve-
nialiter, & si id fiat deprecatiuè, aut
longos sermones cum dæmone miscen-
do, mortaliter. 3. vt etiam licitum sit,
dæmonem in infernum, aut in deser-
tum, ne ampliùs hominibus noceat, a-

DE IVSTITIA. CAP. V. 255

mandare saltem sub spe ratificationis
 diuinæ, & ab eo petere signum, quo re-
 stetur se è corpore exire; nam etsi dæ-
 mon sit pater mendacij, virtute Exor-
 cismorum adigi potest, vt verum dicat.
 4. vt liceat quoque dæmoniacum ala-
 pis, flagellis, fumigationibus, &c. mo-
 deratè vexare, non ita vt hæc putentur
 habere vim aliquam naturalem ad abi-
 gendos dæmones, sed ex dæmonis con-
 temptu, vt sic confundatur, & domici-
 lium in quo se sperni videt, quam pri-
 mum deferat, Possunt tamen medicinæ
 quædam applicari, ad expellendos è
 corpore prauos humores, quibus dæmon
 vitur ad vexandum hominem, cum vel
 pulsu cytharæ, Saül à dæmone posses-
 sus non parum recreatus fuerit. 5. non
 esse licitum præcipere dæmoni sub pœ-
 na excommunicationis, nisi vt hæc su-
 mitur pro execratione, & maledictione;
 quomodo accipitur in Sacerdotali Ro-
 mano, quando monetur Exorcista, vt
 dicto modo præcipiat.

CAPVT VI.

De vitiis Religioni oppositis, ad superstitionem, seu excessum spectantibus.

CONCLUSIO I.

Superstitio est vitium Religioni oppositum per excessum, variasque habet species.) De hoc agit S. Doctor 2. 2. quæst. 92. per duos articulos, quorum 1. declarat, quomodo superstitio Religioni opponatur, nempe per excessum; non quia plus exhibeat in cultum diuinum, quàm vera religio; sed quia exhibet cultum diuinum, vel cui non debet, vel eo modo quo non debet. Ex quo intelligi potest, quænam sit ratio propria superstitionis. Est enim vitium religioni oppositum, secundum excessum, duobus modis iam dictis.

Articulo autem 2. docet, diuersificari superstitionis species ex parte obiecti: potest enim diuinus cultus exhiberi, vel cui exhibendus est, scilicet Deo verò, modo tamen indebito, & hæc est

DE IVSTITIA. CAP. VI. 257

prima superstitionis species. Vel ei cui non debet exhiberi, scilicet cuiunque creaturæ. Et hoc est aliud superstitionis genus, quod in varias species subdividitur, secundum diversos fines diuini cultus. Ordinatur enim 1. diuinus cultus ad reuerentiam Deo exhibendam, & secundum hoc, prima species huius generis est idololatria, quæ diuinam reuerentiam indebitè exhibet creaturæ. 2. ordinatur ad hoc, quòd homo instruat à Deo quem colit, & ad hoc pertinet superstitio diuinatiua, quæ dæmones consulit, per alia pacta cum iis inita, vel expressa. 3. ordinatur diuinus cultus ad quandam directionem humanorum actuum, secundum instituta Dei qui colitur; & ad hoc pertinet superstitio quarundam obseruationum. Ex quibus collige 4. esse species superstitionis, quarum 1. est superstitio indebiti cultus veri Dei, 2. superstitio idololatriæ. 3. superstitio diuinationum. 4. superstitio obseruantiarum. Addunt aliqui 5. & 6. nempè magiam, & maleficium, de quibus omnibus sigillatim in sequentibus agendum est.

CONCLUSIO II. Prima superstitionis species est illegitimus Dei cultus.) De hac agit S. Thomas 2.2.

quæst. 93. per duos articulos, quorum
 1. docet, in cultu veri Dei esse posse aliquid
 perniciosum. Mendacium enim
 in rebus ad Christianam religionem
 spectantibus est maximè perniciosum;
 potest autem in cultu externo religio-
 nis mendacium factò ipso reperiri, id-
 que dupliciter 1. ex parte rei significa-
 tæ, quomodo iam mendacium est, uti
 cæremoniis veteris legis; quia hoc per-
 inde est ac factò significare, Christum
 esse venturum. 2. ex parte colentis, qui
 agit in persona Ecclesiæ. Nam sicut ille
 falsarius esset, qui quædam proponeret
 ex parte alicuius, quæ non essent ei com-
 missa, ita vitium falsitatis incurrit, qui
 ex parte Ecclesiæ cultum exhibet Deo,
 contra modum diuina autoritate ab
 Ecclesia constitutum, & in Ecclesia
 consuetum.

Articulo 2. docet, in cultu Dei esse
 posse aliquid superstitiosum, non qui-
 dem secundum absolutam quantitatem,
 quia nihil potest homo facere, quod
 non sit minus eo, quod Deo debet; sed
 secundum quantitatem proportionis,
 quia scilicet non est fini cultus propor-
 tionatum. Quod tunc habet, quando ex
 se non pertinet ad Dei gloriam, neque ad
 hoc quòd mens hominis feratur in

DE IUSTITIA. CAP. VI. 259

Deum, aut quòd carnis concupiscentiæ inordinatæ refrænentur; aut et iam quia est præter Dei, vel Ecclesiæ institutionem, vel contra consuetudinem communem. Hoc enim tantum reputandum est superfluum, & superstitiosum. Breuius alij dicunt, in cultu diuino excessum esse non posse, ex parte ipsius Dei; posse tamè ex modo, aliisque circumstantiis.

Ex his collige 1. superstitionem illegitimi cultus diuini duplicem esse, nimirum perniciosam, & superfluam. 2. perniciosam esse adhuc duplicem, videlicet ex parte cultus, & ex parte colentis. 3. perniciosam ex parte colentis, esse tantum in cultu communi, non in priuato, quia in hoc non potest proximus cultor aliquid offerre nomine alterius, quod ille non vult. 4. superstitionem superflui cultus esse duplicem, aliã turpem, qua colitur Deus per actum malum, vt si quis sine ipsius authoritate, offerat ei hominem in sacrificium; aliam vanam, quæ etsi turpitudine careat, non est apta ad effectum colendi, vel caret aliqua circumstantia debita vt dum quis celebrans Missam, sine aliqua ex vestibis sacris, animo introducendi nouum ritum in cultu diuino, contra præceptum Ecclesiæ, aut receptã consuetudinem.

Hic autem quædam obseruanda sunt pro praxi. 1. peccatum esse mortale ex genere suo, falsum cultum exhibere: quia in materia religionis, falsitas est res grauis, valdèque perniciosa. Vnde miscere vana diuino officio, tanquam partem illius, peccatum est mortale, contra reuerentiam diuini cultus: sicut & falsas reliquias populo adorandas proponere, aut falsa miracula prædicare. 2. cultum superfluum non esse peccatum mortale, nisi sit contra præceptum grauitè obligans, vel ex graui contemptu oriatur. Vnde leuem aliquam cæremoniam Missæ immutare, non est per se loquendo, nisi peccatum veniale. At autem ieiunare die Dominica, sit superstitiosum, dubitari potest. Qua in re dicendum 1. esse grauem superstitionem ieiunare ea die, more Manichæorum, qui ieiunabant in contemptum Resurrectionis Christi. 2. non esse peccatum, ex deuotione tunc ieiunare, modo absit error, scandalum, & studium singularitatis.

CONCLUSIO III. Secunda species superstitionis est idololatria.) De ea agit S. Doctor 2. 2. quæst. 94. per quatuor articulos, ex quorum 1. colligi potest, idololatriam esse cultum il-

lum, qui creaturæ tanquam Deo exhibetur, eam nempe laudando, inuocando, &c. ac si verè esset Deus. Vnde ad idololatriam propriè sumptam tria requiruntur. 1. vt quis creaturam in æstimatione pro Deo habeat. 2. vt eam affectu interno colat. 3. vt signum externum eiusmodi affectus, & submissionis internæ exhibeat.

Dixi, propriè sumptam, nam non ita propria est idololatria, quando quis creaturæ, quam probè nouit non esse Deum, diuinum honorem vult exhibere. Est & alia idololatria adhuc magis impropria, quæque ficta seu simulata vocari potest, in eo cõsistens; vt quis exhibeat exterius diuinos honores creaturæ, non putans eam esse Deum, neque intendens eam colere tanquam Deum: quomodo interdum nonnulli tormentorum metu idolis sacrificant. Vnde patet 1. idololatriam esse posse cum interiori infidelitate, & sine illa. 2. tres esse species seu modos idololatriæ.

Nota 1. tertiam illam speciem, idololatriæ esse graue peccatum, neque metu pœnatum excusari posse, etsi fides interior retineatur; quia vt patet ex articulo 2. cum exterior cultus sit signum interioris, sicut est perniciosum men-

dacium, si quis verbis asserat contrarium eius, quod per veram fidem tenet in corde; ita etiam est perniciofa falsitas, si quis exteriorem cultum exhibeat alicui, contra id quod sentit in mente. Potest hoc confirmari, quia cum adoratio latriæ non debeat nisi ratione excellentiæ diuinæ, talem adorationem vel exteriùs creaturæ exhibere, hoc perinde est ac factò ipso confiteri, eam esse Deum, quod sanè sine graui veri Dei iniuria fieri nequit. Quare dubitari non potest quin quæuis idololatria, etiam mere externa, inter grauiissima peccata numerari debeat.

Dices, actus externus non est malus, nisi sit voluntarius; at exterior, de qua agimus, non est voluntaria, ergo nec mala. Confirmatur, quia alioqui idololatriam committeret, qui in teatro representationis causa, idolo adorationem externam exhiberet. Respondeo distinguendo minorem, nam etsi illa adoratio non ita sit voluntaria, vt procedat ab interno affectu exhibendi honorem: est tamen voluntaria, quatenus homo liberè vult externum adorationis signum idolo exhibere: quod ad malitiam actus sufficit. Ad confirmationem dico, non esse parem rationem, quia satis notum

DE IVSTITIA. CAP. VI. 263

est, tragœdum etiam exterius fingere, cum intendat solum repræsentare, quod idololatriæ faciunt. Hoc autem non habet locum in ficta idololatria, de qua agimus. Vide quæ de externa falsæ fidei professione lib. 3. cap. 5. dicta sunt.

Nota 2. tres illos idololatriæ modos ita inter se comparari, vt secundus sit formaliter peior quam primus, aut tertius. Primum patet, quia in primo modo idololatriæ, homo ex ignorantia veri Dei, tribuit diuinum honorem creaturæ, existimans eam esse Deum: in secundo autem homo tribuit creaturæ, quam probè nouit non esse Deum, honorem illum quem scit non debere reddi, nisi verò Deo: at iste modus euidenter est peior, cum dicat magnum diuinitatis contemptum, qui in alio non includitur. Secundum ostenditur, quia cum grauitas peccati maximè à voluntate petenda sit, multò peius est, tribuere creaturæ honorem diuinum externum, cum affectu interno honorandi, quam sine illo.

Nota 3. ex omnium Catholicorum sententia, illum solum cultum diuinum, qui creaturæ tanquam Deo exhibetur, esse idololatriam; adeoque recentiores hæreticos decipi, quatenus docent, com

mitti etiam peccatū idololatriæ quando aliquis bona intentione colit verum Deum, sine Dei verbo, & mandato, id est, modo aliquo in scriptura minimè præscripto. Et sanè si hæc vt existimant, vera esset idololatria, sequeretur eos omnes esse idololatrias, qui aliquè actū religionis exercent, modo quodam inordinato, vērbi causa, qui orat ex vana gloria: imò omnes qui iurant, aut qui vouent, cum eiusmodi actus in scriptura præcepti non sint. Cūque idololatria sit graue peccatum, quicumque Deo exhiberet honorem aliquem ab eo minimè præceptum, eum grauitè offenderet, quod planè absurdum est.

Notandum 4. ex dictis sufficienter posse colligi, contra eosdem hæreticos, nullam esse, idololatriam, in eo cultu quem exhibemus Eucharistiæ, Sanctis, eorum imaginibus, & reliquiis: siquidem ad committendam idololatriam, duo requiruntur, 1. vt creaturæ cultum diuinum, exhibeas. 2. vt talem cultum creaturæ, tanquam Deo exhibeas. Istæ autem conditiones non reperiuntur in cultu, quem rebus prædictis exhibemus. Nam in primis quando Eucharistiam adoramus, exhibemus honorem diuinum non creaturæ, sed Christo, qui ve-

DE IVSTITIA. CAP. VI. 265

rus est Deus : esto species sacramentales quibus Christus tegitur, coadoremus, eo modo quo dum adoramus Regem, illius purpuram coadoramus.

Deinde, quando Sanctos colimus, non eis exhibemus cultum diuinum, sed longè inferiorem, siue eos rogemus, vt pro nobis apud Deum intercedant, siue Deo in eorum honorem, templa, vel altaria extruamus, &c, ista enim & similia honoris signa Deo conuenire non possunt, cum aliquam inferioritatem & subiectionem arguant in ijs, quos veneramus. Quamuis autem cultus externus Sanctis exhibitus, aliquando conueniat cum honore quem Deo exhibemus; non tamen intendimus eos honorare, tanquam Deos, sed tanquam ipsius amicos, qui tanta apud eum gratia valent, vt nobis multa bona impetrare possint. Vnde à fortiori colligi potest, nullam esse idololatriam in adoratione imaginum, vel reliquiarum, vt à Catholicis vsurpari solet; cum ista non adorentur nisi per ordinem ad Sanctos quorum sunt imagines, vel reliquiæ.

Quæri hic potest, an Eucharistia possit, vel debeat adorari sub conditione quòd species sint consecratæ. Respondeo cum distinctione, nam si est aliqua
de Iust. M

probabilis ratio dubitandi, num consecratio ritè peracta sit, conditio illa potest, & debet explicitè apponi, vt sic vitetur periculum idololatriæ. Si verò hic & nunc nulla est probabilis causa dubitandi, de veritate consecrationis, non est necesse prædictam conditionem explicitam apponere, in adoratione Eucharistiæ: cum tunc periculum idololatriæ probabiliter non timeatur. Imo non potest in eo casu, eiusmodi conditio apponi sine aliqua culpa vel indecentia: quia sicut indecens esset dicere Regi, de cuius legitima electione probabiliter non dubitatur veneror te si Rex es: ita quando non dubitatur de veritate consecrationis, non sine irreuerentia diceret quis ad Christum, adoro te, si sub speciebus existis, vel quid simile. Cæterùm quia nihilominus absolutè possibile est, hostiam non esse legitimè consecratam, ad vitandum omne periculum irreuerentiæ, sufficit adorare Eucharistiam sub conditione implicita seu virtuali quæ tunc habetur, quando odorans ita habitualiter affectus est, vt hostiam non adoraret, si constaret Christum ibi non esse.

CONCLUSIO IV. Tertia species superstitionis est diuinatio, quæ rur-

sus in varias species subdividitur.) De
 hac agit S. Thomas 2. 2. quæst. 95. per
 octo articulos, quorum 1. docet, diuina-
 tionem esse peccatum, quia est vsurpa-
 tio cognitionis, quam solus Deus habet
 de futuris contingentibus. Talia enim
 futura non possunt cognosci in suis cau-
 sis, eo quòd illæ non sunt determinatæ
 ad unum, sed in seipsis dumtaxat. At
 quamvis homines possint cognoscere
 eiusmodi effectus in seipsis, quando
 sunt præsentis, non tamen antequam
 fiant: hoc enim proprium est Dei, qui so-
 lus in sua æternitate videt futura, quasi
 præsentia. Quare qui sine revelatione
 Dei, eiusmodi futura prænunciare præ-
 sumunt, manifestè sibi vsurpant quod
 Dei est, adeoque grauitèr peccant.

Articulo 2. docet, diuinationem esse
 speciem superstitionis, quia superstitio
 importat indebitum cultum diuinita-
 tis: ad cultum autem Dei pertinet ali-
 quid dupliciter. 1. cùm aliquid Deo of-
 fertur, vt sacrificium. 2. cùm aliquid
 diuinum assumitur, vt in iuramento. Et
 ideò ad superstitionem pertinet, non so-
 lum cum sacrificium dæmonibus offer-
 tur per idololatriam, sed etiam cum ali-
 quis assumit auxilium dæmonum, ad a-
 liquid faciendum, vel cognoscendum, vt
 fit in diuinatione.

Articulo 3. duas facit generatim species diuinationis, alteram, quâ expressè dæmon inuocatur; alteram, quâ dæmon præter intentionem hominis, se occultè ingerit ad prænuntiandum futura; in qua tamen est tacita illius inuocatio, quatenus adhibentur media vana, ad occultas res dignoscendas. Et hanc facit iterum duplicem, vnâ; quando ad præcognoscendum futura, aliquid consideramus in dispositionibus, aut motibus aliquarum rerum; aliam, dum aliquid facimus, vt nobis manifestetur aliquid occultum.

Porro ad primum caput reduci 1. præstigium, seu diuinationem per præstigiosas apparitiones. 2. diuinationem somniorum. 3. Necromantiam, quæ est diuinationis per mortuorum apparitiones. 4. diuinationem per Pithones, quæ habet locum, quando dæmones futura prænuntiant per homines viuos, vt patet in arreptitiis. 5. Geomantiam, quæ fit per signa in aliquo corpore terrestri, vt ferro, ligno; &c. apparentia. Hydromantiam, quæ fit in aqua; æromantiam, quæ in aère; pyromantiam, quæ in igne; & aruspicium, quod fit in visceribus animalium dæmoni immolato-
rum.

DE IUSTITIA. CAP. VI. 269

Ad secundum caput, in quo est tacita tantum dæmonis inuocatio, reuocatur 1. astrologia iudiciaria, seu gene-thliaca, quæ fit per motus, variasque positiones syderum. 2. augurium, quod à garritu auium. 3. auspicium, quod ab earum volatu sumitur. 4. omen, quod ex quibusdam hominum verbis, absque intentione dictis captatur. 5. chyromantia, quæ in lineamentis manuum: & 6. spatulo mantia, quæ in quibusdam signis, in spatula alicuius animalis apparentibus, fundamentum habet. Aliqui addunt. 7. Metoposcopiam, quando ex fronte futurorum cognitio quæritur. 8. Physiognomiam, quando signa totius corporis humani eo fine inspiciuntur. 9. Onirocriticam, quæ ex somniis occulta inuestigat.

Tertium denique caput diuinationum, in quibus etiam non inest nisi tacita dæmonis inuocatio, continet 1. diuinationem quæ fit ex protractione pūctorum, quod pertinet ad artem Geomantiæ, 2. diuinationem per sortes, vt dum futurorum cognitio quæritur per figuras ortas ex plumbo liquefacto, in aquam proiecto, suo ex quibusdam schedulis scriptis, vel non scriptis in occulto repositis, dum consideratur quis quam

accipiat; vel etiam ex festiis inæqualibus propositis, quis maiorem, vel minorem, accipiat; vel taxillorum proiectione, quis plura puncta proiciat; vel etiam dum attenditur, quid sapienti librum occurrat.

CONCLUSIO V. Diuination est illicita, siue fiat per expressam, siue per tacitam dæmonis inuocationem.) Prior pars est S. Thomæ art. 4. vbi ait omnem diuinationem quæ fit per expressam inuocationem dæmonis, esse illicitam, duplici ratione; quarum prima sumitur ex parte principii diuinationis, quod est pactum expressè cum dæmone initum per illius inuocationem: hoc enim est omninò illicitum. Secunda sumitur ex parte futuri euentus, nam dæmon, etsi aliquando vera dicat, intendit hominès assuefacere ad hoc, vt ei credatur, & sic intendit producere ad aliquid, quod sit humanæ salutis nociuum. Neque obijcias apparitionem Samuelis de qua 1. Regum 28. incertum enim est, an ipsa Samuelis anima apparuerit, an verò aliquod phantasma dæmonis arte fabricatum; & si primum dicas, id in specialem Dei dispensationem referendum est.

Posterior pars suadetur, quia diuinationo per pactum cum dæmone implicitum,

in eo consistit, ut quis seriò speret, se consequuturum cognitionem rei occultæ, vsurpando signum aliquod nullam habens connexionem naturalem cum re illa, aut vim eam indicandi. Cùm enim Deus eiusmodi signa non instituerit, & sancti Angeli nihil reuelent hominibus, sine voluntate Dei, qui prædicta signa adhibet, censetur rei occultæ cognitionem expectare ab ipso dæmone, esto expressè eum non inuocet. In hoc autem grauis est deordinatio, quia sic aliquid expectare à dæmone; est illum colere, & societatem quandã cum eo habere, quod prorsus est illicitum. Quamquam negari non potest, quin diuinationis quæ fit cum expressa dæmonis inuocatione, sit peccatum longè grauius, quàm quæ pactum dumtaxat implicitum, continet; quia ut ait S. Doctor artic. 3. in responsione ad 1. multò grauius est dæmones inuocare, quàm aliqua facere, quibus dignum sit ut se dæmones ingerant.

Ex his autem collige 1. diuinationem futurorum contingentium, & casualium quæ fit per astra, esse superstitiosã & illicitã; non autem futurorum naturalium quæ ex cœlestium dispositione necessariò eueniunt, ut habetur artic. 5.

Cuius respons. ad 2. notatur, quòd Astrologi sæpè vera prænantient, contingere dupliciter. 1. quia multi homines passiones corporales sequuntur. 2. preter dæmones se immiscentes, seu quia dæmones, Deo permittente, curant quæ prædicta sunt evenire, vt sic facilius homines decipiantur.

Collige 2. non esse illicitam diuinationem per somnia, quæ procedunt ex diuina reuelatione. Neque eam quæ sumitur ex somniis, per causas naturales excitatis; dummodo non sit nisi de effectibus, ad quos eiusmodi causæ se extendunt. Esse tamen illicitam diuinationem per somnia, quando procedit ex reuelatione dæmonum, cum quibus habentur pacta expressa, vel tacita vt traditur artic. 6.

Collige 3. ex artic. 7. diuinationem per auguria, vel omina illicitam esse, si extendatur vltra id, ad quod potest pertingere, secundum ordinem naturæ, vel diuinæ providentiæ. Nec refert quòd Ioseph Genes. 44. dixerit, non esse sibi similem in scientia augurandi, hoc enim non dixit seriò, sed ioco, loquens fortè secundum quod vulgus de eo opinabatur, vt ex Augustino notat S. Doctor in responsione ad 1.

¶ Collige 4. quid dicendum sit de diuinatione per sortes, quæ triplex est, nempe diuisoria, qua inquiritur quid cui sit exhibendum: consultoria, qua inquiritur quid agere oporteat; & diuinatoria, qua ad futurorum cognitionem refertur. Itaque S. Thomas art. 8. docet 1. peccatum esse sortibus vti ea intentione, vt actus humani requisiti ad sortes, secundum dispositionem stellarum sortiantur effectum. 2. si effectus expectetur ex fortuna, quod solum fieri potest in diuisoria arte, non esse forte nisi vitium vanitatis, 3. si sortium iudicium expectatur à dæmonibus, tales sortes esse illicitas & secundum canones prohiberi. 4. quandoque expectari à Deo, & talem sortem secundum se non esse malam. Posse tamen in hoc contingere peccatum quadrupliciter, nempe si absque necessitate, vel absque debita reuerentia, vel pro terrenis negotiis, vel in electionibus Ecclesiasticis, quæ ex inspiratione Spiritus sancti fieri debent, ad tales sortes recurratur.

CONCLUSIO VI. Quarta species superstitionis est, quæ in quibusdam vanis & illicitis obseruantis consistit.) De hoc agit S. Thomas 2. 2. quæst. 96. per quatuor articulos, quorum 1. docet,

illicitum esse vti obseruantis artis notoriæ: quia talis ars vtitur quibusdam ad scientiam acquirendam, quæ non habent vim eam causandi, sicut inspectione quarundam figurarum, & prolatione quorundam ignotorum verborum, &c. Et ideò tales res non vsurpantur vt causæ, sed vt signa, quæ cum ex Dei institutione talem significationem non habeant, sequitur eam ex pacto siue expressè, siue tacitè cum dæmonibus inito illis competere.

Articulo 2. docet illicitas esse obseruationes, ad corporum immutationem ordinatas, puta ad sanitatem, vel ad aliquid huiusmodi; quia adhibere causas naturales ad effectum, quem non videntur naturaliter causare posse, non est eas adhibere tanquam causas, sed tanquam signa. Et sic pertinet ad pacta significationum cum dæmonibus inita. Consequenter verò notat in responsione ad 2. corpora artificialia vt sic, nullam virtutem sortiri ex impressione cælorum, sed tantum secundum materiam naturalem. Vnde colligit, imagines quas astronomicas vocant, ex operatione dæmonum habere effectum: cuius signum est, quòd necesse est eis inscribi quosdã characteres, qui naturaliter ad nihil o-

perantur: cùm figura non sit naturaliter actionis principium. In hoc tamen differre imagines astronomicas, à necromanticis, quòd in necromanticis fiunt expressæ inuocationes. & præstigia quædam, adeoque spectant ad expressa pacta cum dæmonibus inita: at in aliis imaginibus sunt quædam tacita pacta, per quædam figurarũ seu characterũ signa.

Artic. 3. docet obseruationes quæ ordinantur ad cognitionem futurorũ euentuum, siue bonorum, siue malorum, esse illicitas, quòd probat ratione iam dicta: quia homines eiusmodi obseruationes attendunt, non vt causas, sed vt signa euentuum futurorum. Non obseruantur autem vt signa Deo tradita, cùm non sint introducta ex authoritate diuina, sed magis ex vanitate humana, cooperante dæmonum malitia, qui nituntur animos hominum eiusmodi vanitatibus implicare. Et ideò manifestum est, huiusmodi obseruationes supersticiosas esse & illicitas, quales sunt. dum quis è domo egrediens, obseruat num membrũ aliquod saliat, num ad limen domus offendat, &c. Eodem refertur obseruare dies quosdam tanquam faustos vel infastos ad præscindendos vngues, ad lauandam faciem, &c. Item recitare

certam orationem, vt scias cui nubere debeas; dum ludis surgere aliquantulum, vel mutare locum, vt malam fortunam abiicias. Ista enim & similia superstitiosa sunt & illicita.

Nota ex responsione ad 2. quòd à principio in istis obseruationibus aliquid veri homines experti sint, id accidisse casu, sed postmodum cum homines incipiunt suum animum huiusmodi obseruantis implicare, multa secundum illas euenire per deceptionem dæmonum, vt sic homines curiosiores fiant, seque magis inserant multiplicibus laqueis perniciosi erroris.

Art. 4. docet in omnibus incantationibus, vel scripturis ad collum suspensis, duo cauenda esse. 1. quid sit quod profertur, vt scribitur, quia si contineat ignota nomina, vel falsitatem aliquam, illicitum iudicari debet. 2. ne cum verbis sacris contineantur aliqua vana, verbi causa, aliqui characteres inscribi præter signum crucis. Item ne spes habeatur in modo scribendi, aut ligandi, aliaue huiusmodi vanitate; quia hoc iudicaretur superstitiosum.

Vnde in responsione ad 2. notat, incantationes serpentū, vel aliorum animalium non esse illicitas, si habeatur so-

lūm respectus ad res sacras, & ad virtutem diuinam: plerumque tamen habere illicitas obseruantias, & per dæmones sortiri effectum, præcipuè in serpentibus: quia serpens fuit primū dæmonis instrumentum, ad hominem decipiendum. Et in resp. ad 3. ait, eandē esse rationem de portatione reliquiarū; quia si portentur ex fiducia Dei, & Sanctorum quorum sunt reliquiae, id non erit illicitum; si autem circa hoc attendatur, quod vas est triangulare, aut aliquid huiusmodi, non pertinens ad reuerentiam Dei, & Sanctorum, est superstitiosum & illicitum.

CONCLUSIO VII. Ad prædicta reducuntur duæ aliae species superstitionis, nempè Magia superstitiosa, & maleficium, de quibus pauca hoc loco dicenda sunt.) Quod attinet ad Magiam superstitiosam, Nota 1. eam nihil aliud esse quàm rationem & facultatem faciendi mira per signa, ope dæmonū. 2. eam distingui à magia naturali, quòd hæc facit mira per causas naturales, sine ope dæmonis. 3. operationem aliquā esse magicam dignosci tum ex causa, vt si dæmon inuocetur, si verba ignota, characteres, vel imagines adhibeantur; tum ex modo operandi, vt si quis bre-

uissimo tempore, vel loco valdè distanti fanetur; tum ex conditione affectus, si nempe excedat humanam industriam.

4. eiusmodi operationes fieri vel circa elementa, in quibus magi excitant tonitrua, grandines, ventos, inundationes, &c. vel circa hominum corpora, quæ possunt celerrimè ab vno loco in alium transferre, exteriùs transformare, inuisibilia reddere, ita vt ampliùs non videàtur à præsentibus; à morbis curare, & vice versa morbos iis inferre. Vel denique circa hominum animas, quas possunt excitare ad odium, vel amorè, quandiu corpori coniunctæ sunt, etsi in separatas talem potestatem non habeât.

5. Magiam esse grauissimum peccatum, ex suo genere, quia arguit pactum expressum, aut tacitum cum dæmone; & plerumque coniungi cum aliis grauibus peccatis, nempe apostasia, idololatria, blasphemia, sacrilegio, homicidio, luxuria, &c.

Iam quòd spectat ad maleficium, quædam hic obseruanda sunt, ex communi sententia 1. Maleficium esse artè nocendi aliis, ex pacto expresso, aut tacito cum dæmone, Vnde differt à Magia, quæ non nisi ad potentiam ostendendam vtitur dæmone. 2. maleficium

duplex esse, quorum vnum tendit ad excitandum turpem amorem, & inde rixas, & odia, diciturque amatoriū; aliud ad mala inferenda ipsis hominibus, vel rebus ad eos spectantibus, vocaturque veneficium. 3. effectus illos non semper à maleficis immediatè procedere, sed mediante dæmone, qui appposito aliquo signo statim nocumentum infert ei, cui maleficus nocere intendit. Et ita dæmō afficit, paulatimque consumit illius corpus, cuius figuram ceream acu pungit maleficus, Deo sic permittente, ex iusto iudicio. 4. dubium esse, an liceat rogare maleficum, vt maleficium tollat; pro cuius difficultatis solutione.

Dico primo, illud certum esse apud omnes Theologos non licere ob quemcunque finem maleficium alio maleficio tollere. Quia numquam sunt facienda mala, vt eueniant bona, ex Paulo Roman. 3. maleficium autem cum non fiat sine inuocatione, & auxilio dæmonis, per se ita malum est, vt ex nullo sine honestari possit.

Dico secundò, neque fas esse petere à malefico vt maleficium tollat alio maleficio, etsi ad hoc paratus sit. Ratio est, quia ob nullum commodum nostrū, petere licet ab aliquo, quantumuis pa-

rato, vt id efficiat. quod sine peccato præstare nequit. At maleficus non potest sine grauissimo peccato, maleficiũ alio maleficio tollere; quia vt hoc faciat, debet nouum struere maleficio, quod sine aliqua dæmonis inuocatione, & pacto cum illo fieri nequit. Illud ergo à malefico petere nequãquam licet.

Dico tertio, neque licere petere generatim à malefico, vt maleficio tollat, etsi non addas, vt tollat illud alio maleficio, quando constat à parte rei, non posse maleficio ab illo tolli, sine alio maleficio; siue quia nullum datur medium, quo maleficio licitè tolli possit; siue quia etsi sit medium aliquod licitum illud à malefico ignoratur. Et ratio est, quia hoc esset petere ab eo id, quod sine peccato exequi non potest, vel absolutè, vel certè suppositâ medijs liciti ignorantia.

Dico quarto. si probabiliter constat, maleficum nosse aliqua media licita, ad tollendum maleficio, licet ab eo petere, vt maleficio tollat, etsi moraliter certus sis illud non ablaturum, nisi alio maleficio. Ratio est, quia tunc petis rem per se licitam, & honestam, nempe ablationem maleficij: ille verò potest & debet sine peccato quod petis exe-

qui: si ergo secus faciat, non tibi petenti, sed illi soli illicitè operanti peccatum imputabitur. Ad eum modum quo, non tibi imputatur peccatum vsurarij, à quo mutuum petis, etsi ille mutuando peccet. quia potest mutuum dando, peccatum vitare. Vnde sicut inculpatè accipere potes pecunias ab vsurario, etsi illas dare nolit, nisi sub conditione vsuræ: ita licitè potes acceptare ablationè maleficij, etsi maleficus, qui media licita nouit, illud auferre nolit, nisi medio illicito. Quia in neutro casu cooperaris peccato alterius, sed vteris dumtaxat illius peccato, in tuam utilitatem: quæ res non est illicita.

Dico quinto, licitum esse cuique tollere ligamina, annulos, glomos capillorum sub limine defossos, & similia signa quibus malefici vtuntur, ad nocuum aliquid inferendum, si id fieri possit sine maleficio. Ratio est, quia eiusmodi signa destruere, non est inuocare dæmonem, sed potius impedire, & rescindere inuocationem illius. quæ veluti virtualiter continuatur, quandiu signa illa permanent. Neque id etiam est dæmonem honorare, cum ea signi ablatio per se loquendo, eo inuito fiat. Hoc ergo nihil aliud est quàm destruere

id quo dæmon ad nocendum allicitur; quod certè laudabile est, & meritorium.

Confirmatur; nam si quis ineat pactū cum Sempronio, vt appposito aliquo signo ad fenestram Titij, ille statim domū ingrediatur, & Titium interficiat; qui nouit signum illud ibi eo fine appositū esse, potest, imo debet ex chrirate illud tollere, & tantū abest, vt signum auferendo dicatur prædicto pacto consentire, aut illud confirmare, quin potius censebitur illud detestari, & rescindere. Ergo à simili idem in proposito dicendum est.

Dices, qui signum destruit, non tantū intendit, vt dæmon nocere desinat, sed etiam vt sanitatem restituat; talis autem effectus non potest à dæmone expectari, sine inuocatione illius, & pacto cum eo inito.

Respondeo, eum qui signum aufert, posse, & debere tantum intendere, vt auferatur id quo dæmon allicitur ad nocendum, vt ita fortè nocere desinat. Quod vt liquet, sine vlllo pacto, & confæderatione cum dæmone fieri potest. Quod si ipsemet dæmon ablato signo, non solū nocere desinit, sed etiam ad sanitatem reddendam positiuè opera-

tur, hoc facit ille ex mera sua voluntate, aut vt fidem datam seruet maleficus; non autem vt inductus ab eo qui signū abstulit, qui tarū negatiuè, seu permissiue se habet ad operationem illam dæmonis; sicut etiam permittit, vt maleficium, in ipsum maleficium aut aliquem alium transferatur.

Hinc duo collige. Primò, quando constat maleficum certis apposis signis alicui nocere posse eum cogi ad ea tollenda; quia ea ablatio licitè fieri potest. Quin licet addere minas, & verbera eò quòd hoc non tam est iniuriam malefico inferre, quàm ab eo illatam repellere; sicut dum quis crumenam suam extorquet à fure. Non licet tamen priuatâ authoritate maleficum grauitè plectere: quia hoc pertinet ad Iudicem, qui solus est legitimus vltor sceleris.

Collige secundò, quando maleficus confitetur se alicui nocuisse, apponendo signum in aliquo loco, confessarium debere eum impellere, vt tale signum amoueatur; imò & vt reparet damnum, si quod ex maleficio sequutum est.

Dico sextò, licitum esse apponere signa per se indifferentia, quibus positis destruitur pactum cum dæmone initū, & dæmon cessat nocere. Sequitur ex

dictis. Nam si licet tollere signa, eo fine ut pactum nocendi dissoluatur, & nocumentum esset, cur non licebit alia signa apponere, ob eundem finem. Hoc enim non est dæmonem inuocare, aut pacisci cum illo, sed potius præcedens pactum destruere, & illius dissolutione continuationem nocumenti impedire.

Confirmatur, nam à parte rei positio talis signi, nihil aliud est quam ablatio signi, quo dæmon mouetur ad nocendum. Sicut enim pactus est se nociturum, quamdiu annulus, verbi causa, in tali loco remanebit: ita, & quamdiu maleficio affectus corpus suum non lauabit, aut nisi sagam repercutiat, aut nisi ter recitet orationem Dominicam summo mane, verso ad orientem vultu, &c. Unde sicut in priori casu annulus in tali loco positus, est signum quo mouetur dæmon ad nocendum: ita in posteriori, defectus lotionis, aut percussionis, aut recitationis est signum quo allicitur ad continuandum maleficium. Hoc autem signum, cum in priuatione consistat, non potest tolli nisi per actionem oppositam, nempe per corporis lotionem, aut percussionem maleficæ, vel ternam recitationem orationis Dominicæ. Si ergo tollere licet signum, quo Dæmon

ad nocendum, moueri solet, nulla ratio est, cur minimè liceat eas operationes positiuas, sine quibus signa eis opposita tolli non possunt, exercere: saltem quando ex se malæ non sunt.

Unde si constet ex relatione malefici, pactum tale esse, vt dæmon ablaturus sit maleficium, si tria sacra celebrentur, totidem possunt celebrari, vt maleficiū cesset, Neque in hoc vllam superstitionem deprehendo, cū celebrans non intendat inuocare dæmonem de nouo, aut ex vi præcedentis pacti illum inducere ad tollendum maleficium, sed tantum velit trium Missarum celebratione amouere, vt sic dicam, priuationem celebrationis tot Missarum, quæ priuatio est signum quo dæmon ad vlteriùs nocendum allicitur: pactum enim illius est, vt pergat nocere, donec tria sacra celebrata sint, vt dictum est.

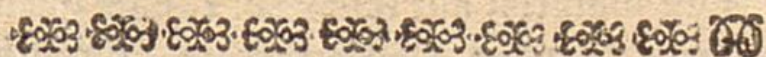
Dices, vti re aliqua vana ad aliquem effectū, est superstitiosum, atque adeò illicitum; atqui lotio corporis, percussio sagæ, & similia signa sunt res vanæ, quæ nullam habent vim producendi effectum qui intenditur. Ergo non licet ea signa apponere. Quid, quod determinatus ille orationum, aut Sacrorum numerus superstitionem sapit.

Respondeo distinguendo maiorem. Non licet quidem re vana uti, ut vi illius, aut per positivam dæmonis operationem, effectus, aliquis positivus obtineatur; At licet re vana uti pro signo, quo posito, nihil est quo, tanquam obiecto, dæmon alliciatur ad malè agendum.

Porrò parum interest, siue signum illud sit unū Sacrum, siue tria, aut quinque; cum hîc nihil aliud spectandum sit, quam, quod celebratio tot sacrorum, sit signum, quo posito, dæmon nocere desinet: sicut ablatio annuli est item signum, quo dæmon inducitur ad amplius non nocendum. Quare sicut ablatio annuli nulla est superstitio, ita neque in celebratione tot Missarum.

Dico septimò, si maleficus qui signum apposuit, est ignotus, aut illam convenire non potes, licet rogare aliū, qui novit quo in loco signum positum sit, ut illud dissolvat, siue notitiam illam naturaliter adeptus sit, eo quòd, verbi causa, fuit socius sceleris, sine ministerio dæmonis; si tamen signum ignorat, non potes eum inducere, ut arte sua utatur ad investigandum, quo in loco positum sit. Quia hoc esset eū inducere ad peccatum, nimirum ad in-

nocandum dæmonem, eo fine vt ab illo certior fiat de loco in quo maleficij signum latet. Si verò arte dæmonis iam id nouit, potes illius scientia vti in tuū commodum: & licet ille peccauerit talem scientiam comparando, laudabiliter tamen ea vti potest, ob finem honestum, qualis est ablatio signi ad nocendum appositum; quemadmodum meretrix potest cum laude, in pios vsus insumere pecunias turpiter acquisitas.

CAPVT VII.

De vitijs religioni oppositis, ad irreligiositatem. seu defectum spectantibus.

CONCLUSIO I.

PRima species irreligiositatis est tentatio Dei.) De hac agit S. Thomas 2 2. quæst. 97. per quatuor articulos, quorum 1. docet: tentare esse propriè experimentum sumere de eo qui tentatur, idque duobus modis posse fieri nempe verbis, & factis; & quidem vel expressè, vt dū quis dicto, vel facto intendit experimentum sumere de ali-

quo; vel interpretatiuè, quando scilicet, et si non intendat experimentum sumere, dicit tamen aut facit aliquid, quod ad nihil aliud videtur ordinabile, quàm ad experimentum sumendum. Vnde colligit. 1. eum expressè verbis Deum tentare, quia ea intentione aliquid à Deo postulat, vt exploret Dei scientiam, potestatem, vel voluntatem: factis verò, quando per ea quæ facit, intendit experimentum sumere diuinæ potestatis, siue pietatis; aut scientiæ. 2. eum quasi interpretatiuè Deum tentare, qui et si non intendat de Deo experimentum sumere, aliquid tamen petit, vel facit, ad nihil aliud vtile, quàm ad probandam Dei potestatem, vel bonitatem, vel cognitionem. 3. quando propter aliquam necessitatem, vel utilitatem quis se committit diuino auxilio, in suis petitionibus, vel factis, hoc non esse Deum tentare, sed quando hoc fit sine necessitate, vel utilitate. Vnde in responsione ad 2. docet, Sanctos suis precibus miracula facientes, non tentare Deum: quia ex aliqua necessitate, vel utilitate mouentur ad petendum diuinæ potestatis effectum. Et idem affirmat in responsione ad 3. de prædicatoribus, interdum ex graui causa, subsidia temporalia

DE IVSTITIA. CAP: VI. 289
temporalia pratermittentibus, vt verbo
Dei expeditius vacent.

Articulo 2. docet, tentare Deum ad
hoc, vt ipse tentans agnoscat Dei vir-
tutem, esse peccatum: si quis autem ad
hoc experimentum sumat eorum, quæ
ad diuinam perfectionem pertinent, non
vt ipse cognoscat, sed vt aliis demon-
stret, hoc non esse tentare Deum. Qua-
ratione Apostoli petierunt à Domino
Act. 4. vt in nomine Iesu Christi fierent
signa, ad hoc scilicet vt virtus Christi
infidelibus manifestaretur.

In responsione tamen ad 2. aduertit,
duplicem esse cognitionem diuinæ bo-
nitatis, vel voluntatis: vnã speculati-
uam, aliam affectiuam, seu experimen-
talem, dum quis experitur in seipso,
gustum diuinæ dulcedinis, & compla-
centiam diuinæ voluntatis. Et quantum
ad priorem illicitum esse dubitare, vel
probare vtrum Dei voluntas sit bona,
vel vtrum Deus sit suavis: non autem
quantum ad posteriorem, de qua intel-
ligitur illud Psal. 33. Gustate, & videte
quoniam suavis est Dominus.

Articulo 3. docet, tentare Deum op-
poni virtuti religionis, quia finis reli-
gionis est, reuerentiam Deo exhibere.
Vnde illa omnia quæ directe pertinent
de Iust. N

ad irreuerentiam Dei, religioni opponuntur, Manifestum est autem quòd tentare aliquem, ad irreuerentiam eius pertinet, nullus enim præsumit tentare eum, de cuius excellentia certus est. Unde sequitur, tentare Deum esse peccatum religioni oppositum. Est autem valdè notandum quod habet in responsione ad 2. eum nempè qui ante orationem, animam suam non præparat, dimittendo si quid aduersum aliquem habet, vel aliàs ad deuotionem se non disponendo; non facere quod in se est, ut à Deo exaudiatur, & ideò quasi interpretatiuè tentare Deum.

Articulo 4. docet, grauius esse superstitionis vitium, quàm tentare Deum quia in peccatis quæ religioni aduersantur, tanto aliquid grauius est, quanto magis diuinæ reuerentiæ aduersatur. At superstitio magis diuinæ reuerentiæ aduersatur, quàm tentatio Dei: cum superstitiosus protestetur errorem, excellentiæ diuinæ contrarium, eique per certitudinem adhæreat; qui verò Deum tentat, verbis, vel factis protestetur dubitationem de diuina excellentia.

Porro ex dictis duo colligi possunt. 1. damnandâ esse consuetudinem illâ, qua quis olim à crimine obiecto se purgare solebat ferro candente, vel aqua

DE IUSTITIA. CAP. VII. 291
feruente. Nam præterquam quòd ea
reprobatur in iure canonico, manifestũ
est in illa contineri, saltem interpreta-
tiuam tentationem Dei, cùm sine neces-
sitate homo exponatur euidenti peri-
culo. Neque refert quòd Numer. 5. mu-
lier de adulterio suspecta purgaret se
aquis amaris hoc enim fiebat iussu Dei,
qui in lege nouatale quid non præce-
pit. Quare vt constet de crimine, vel in-
nocentia non debemus ad miracula re-
currere, sed ad media humana, & ordina-
ria ad hoc ordinata: nempe probationes
testium, iuramentum, &c.

Collige 2. tentationem Dei ex gene-
re suo, esse peccatum mortale, quia gra-
uis irreuerentia erga Deum committi-
tur, quod quis aliquam illius perfectio-
nem, sine necessitate experiri velit. Posse
tamen hoc peccatum esse veniale, vel si
tentatio sit tantum interpretatiua, neque
materia adeò grauis sit, vt reddat actum
mortalem; qualis esset in purgatione
prædicta, propter periculum cui homo
se exponeret: vel ob defectum plenæ
deliberationis, si tentatio sit expressa.

CONCLUSIO II. Secunda
species irreligiositatis, ad contemptum
Dei spectans, est periurium.) De hoc
agit S. Thomas 2. 2. quæst. 98. per

quatuor articulos, quorum 1. docet, falsitatem esse de ratione periurii, quia cum actus morales ex fine speciem sortiantur, & finis iuramenti sit dicti humani confirmatio, cui opponitur falsitas, quæ directè euacuat finem iuramenti: hinc à falsitate præcipuè specificatur peruersitas iuramēti, quæ periuriū dicitur: adeoque falsitas est de ratione periurii. Hinc periurium definiri potest mendacium iuramento firmatum.

Nota ex responsione ad 3. actus morales procedere à voluntate, cuius obiectum est bonum apprehensum. Et ideò si falsum apprehendatur vt verum, erit quidem relatum ad voluntatem materialiter falsum, formaliter autem verum. Si autem id quod est falsum, accipiatur vt falsum, erit falsum & materialiter, & formaliter. Si verò id quod est verum, apprehendatur vt falsum, erit verum, materialiter & falsum formaliter. Vnde in quolibet istorum casuum saluatur aliquo modo ratio periurii, propter aliquem falsitatis modum. Sed quia in vnoquoque potius est id, quod est formale, quam id quod est materiale, non ita est periurus ille qui falsum iurat, quod putat esse verum, sicut ille qui falsum iurat, quod putat esse falsū.

Articulo 2. docet, omne periurium esse peccatum, quia iurare est Deum testem inuocare: pertinet autem ad Dei irreuerentiam, quod aliquis testem eum inuocet falsitatis: quia per hoc indicat, vel quod Deus veritatem non cognoscit, vel quod falsitatem testificari velit. Et ideo periurium manifestè est peccatum contrarium religioni, cuius est Deo reuerentiam exhibere.

Nota ex responsione ad 4. quod quia iuramentum est actio personalis, ille qui de nouo fit ciuis alicuius ciuitatis, non obligatur quasi iuramento, ad seruanda illa quæ ciuitas se seruaturam iurauit: tenetur tamen ex quadam fidelitate, ex qua obligatur, vt licet sit socius bonorum ciuitatis, ita etiam fiat particeps onerum. Canonicus verò qui iurat se seruaturam statuta, edita in aliquo collegio, non tenetur ex iuramento ad seruandum futura, nisi intenderit se obligare ad omnia statuta, præterita, & futura; Tenetur tamen ea seruare, ex ipsa vi statutorum, quæ habent vim coactiuam, ex 1. 2. quæst. 96. artic 4.

Articulo 3. docet, periurium secundum suam rationem, esse peccatū mortale, quia propter quod vnumquodque:

tale, & illud magis: videmus autem ea quæ ex se sunt peccata venialia, vel bona ex genere, si in contemptum Dei fiant, esse peccata mortalia: vnde multo magis quod de sui ratione pertinet ad contemptum Dei, est peccatum mortale. Periurium autem de sui ratione importat contemptum Dei: ex hoc enim importat rationem culpæ: quia ad irreuerentiam Dei pertinet. Vnde manifestum est quòd periurium, ex sui ratione est peccatum mortale.

Notandum autem pro praxi, ex responsionibus ad argumenta, 1. eum qui non implet quod coactus iuravit, periurium incurrere, & mortaliter peccare. 2. eum qui iocosè peierat, non vitare diuinam irreuerentiam, sed quantum ad aliquid magis augere; & ideo non excusari à peccato mortali. Quod intellige, modo iocus ille non excludat intentionem iurandi, 3. eum reputari magis infamem ipso iure, qui frangit iuramentum promissorium solemniter factum, quam eum qui in iuramento assertorio falsum asseuerat; quia in illius est potestate, postquam iuravit, vt det suo iuramento veritatem, quod non contingit in iuramento assertorio.

Articulo 4. docet, eum non peccare, qui pro seipso tanquam persona priuata,

exigit iuramentum ab aliquo, quena nescit falsum iuraturum: secus verò si id sciat. Eum tamen non peccare, qui tanquam persona publica, exigit iuramentum ab aliquo, secundum ordinem iuris, ad petitionem alterius, siue sciat eum falsum iuraturum, siue verum. Quia non tam ipse postulat iuramentum, quàm is ad cuius instantiam illud exigit.

Nota i. ex hoc discursu videri consequens, eum peccare, qui vt priuata persona instat apud Iudicem, vt aliquis iuret, quem scit falsum iuraturum. Quod tamen non caret difficultate, quia ex communi sententia, non est intrinsecè malū, petere ex graui causa, iuramentum ab eo quem probabiliter scimus peieraturum; quia hoc non est inducere ad periurium, sed ad iuramentum veritatis, quæ inductio mala non est, esto alter ex propria malitia ea abutatur, iurando falsum. Vt ergo ista concilientur, dic, S. Thomam loqui de eo, qui sine causa legitima peteret iuramentum, ab eo quem sciret peieraturum; vel qui determinatè ab eo exigeret, vt iuraret, quod sciret esse falsum; quia sic directè ad peccatum induceret, quod semper malum est, & contra charitatè proximo debitam.

Nota 2, ex respons. ad 4. licere quidem eius, qui per falsos Deos iurare paratus est, iuramentum recipere, non tamen licere eum inducere, vt per falsos Deos iuret. Quæ postremo verba ita sunt accipienda; vt sit peccatum mortale, aliquem inducere ad iurandum determinatè, per falsos Deos; quia cum ita iurare, sit peccatum mortale, erit etiam mortale ad id directè inducere. Non tamen per se loquendo malum est, petere simpliciter iuramentum ab eo quæ constat iuraturum per falsos Deos: quia hoc est petere rem licitam, quæque potest debite fieri, si nimirum ille iuret per verum Deum, vt potest. Quòd autem ille iuret per falsos Deos, id est, præter intentionem petentis, qui non tenetur cum proprio damno, vitare peccatum alterius.

CONCLUSIO III. Tertium vitium ad irreligiositatem pertinens est, sacrilegium, quo rebus sacris irreuerentia exhibetur.) De hoc agit S. Thomas 2.2. quæst. 99. per quatuor art. quorum 1. docet, sacrilegium esse rei sacræ violationem, quia sacrum dicitur aliquid ex eo, quòd ad diuinum cultum ordinatur: sicut autem ex eo quòd aliquid ordinatur in finem bonum, forti-

tur rationem boni; ita etiam ex hoc quod aliquid deputatur ad cultum Dei, efficitur quoddam diuinum, & sic ei quædam reuerentia debetur, quæ refertur in Deum: & ideo omne illud quod ad irreuerentiam rerum sacrarum pertinet, ad iniuriam Dei spectat, habetque rationem sacrilegij.

Articulo 2. docet, sacrilegium esse speciale peccatum quia ubicumque inuenitur specialis ratio deformitatis, ibi necesse est quod sit speciale peccatum: quia species cuiuslibet rei præcipuè attenditur secundum rationem formalem illius, non autem secundum materiam, vel subiectum. In sacrilegio autem inuenitur specialis ratio deformitatis, quia scilicet violatur res sacra per aliquam irreuerentiam. Et ideo est speciale peccatum, & opponitur religioni.

Articulo 3. docet, species sacrilegij distingui, secundum diuersitatem sanctitatis rerum sacrarum: tanto enim est grauius sacrilegium quanto res sacra in quam peccatur, maiorem obtinet sanctitatem Tribui autem sanctitatem & personis sacris, & locis sacris, & rebus quibusdã aliis sacris, adeoq; generatim tres sacrilegij species distingui posse.

Nota, ad 1. speciem sacrilegij pertinere, ad violationem votorum personaliū, verberationem personæ Ecclesiasticæ, exactiōem gabellarum, & tributorum à personis Ecclesiasticis, &c. Ad 2. actiones profanas in templis editas, vt nundinationes, peccata specialem fœditatē continentia, vt sunt effusio sanguinis, vel seminis, furtum, &c. Itemque violentam abstractionem personæ è templo, ad quod tanquam ad asylum confugerat. Ad 3. abusum Sacramentorum, maximè verò Eucharistiæ; vasorum, & ornamentorum sacrorum profanationem; Imaginum, vel reliquiarum conculcationem, & fractionem in contemptum Religionis factam, &c.

Dixi, maximè verò Eucharistiæ: irreuerentia enim contra Eucharistiam, est sacrilegium grauissimum inter ea, quæ committuntur contra res sacras, vt indicat S. Thomas prædicto art. 3. Aliqui tamè non improbabiler existimant, peccatum illud constitui in maiori specie irreligiositatis, quā sit sacrilegium: quia Eucharistia est sancta, sicut ipse Deus, vnde ei debetur latria, sicut Deo, & Christo in propria specie. Et consequenter irreuerentia contra Eucharistiam, erit propriè irreligiositas erga

DE IUSTITIA. CAP. VII. 299
Deum, & personam ipsam Christi. Poterit verò dici sacrilegium, concomitanter, quatenus est contra reuerentiam debitam speciebus consecratis, quæ sunt res sacræ

Dixi etiam, Imaginum, & reliquiarũ; ista enim possunt considerari, vt sunt instrumenta quædam diuini cultus, quæ ratione ponuntur inter res sacras, ad religionem spectantes. Vnde cum vt sic ad Deum referantur, sicut honor iis exhibitus ad religionem pertinet; ita vice versa eorum profanatio est vitium religioni oppositum, nempe sacrilegium contra res sacras. Si tamen prædicta considerentur, vt sanctos referunt, vel vt sũt partes eorum, ibi sistendo, hoc modo pertinent ad obseruantiam sanctis debitam, quæ dulia appellatur, estque virtus inferior religioni; ac proinde eorũ contẽptus, sub eo respectu, nõ est sacrilegiũ, sed peccatũ inferius contra duliã.

Articulo 4. docet, in pœnis infligendis duo esse consideranda 1. æqualitatẽ, ad hoc vt pœna sit iusta, vt scilicet in quo quis peccat, per hoc torqueatur, vt dicitur Sap. 11. Et hoc modo cõuenientem pœnam sacrilegi, qui sacris iniuriã infert esse excõmunicationem, per quã à sacris arceatur. 2. vtilitatem, vt scilicet

peccans à peccato arceatur; sacrilegium autem qui sacra non reueretur, non arceri sufficienter à peccando per hoc, quòd ei sacra interdiciuntur, de quibus non curat; adeòque secundù leges humanas adhiberi capitis pœnam; secundù verò statuta Ecclesiæ, quæ mortem corporalem non infligit, adhiberi pœnam pecuniariam. vt saltem pœnis temporalibus homines à sacrilegiis arceantur.

CONCLUSIO IV. Quartum vitium irreligiositatis; quo res sacræ violantur, est simonia.) De hac agit S. Doctor 2. 2. quæst. 100. per 6. articulos, quorum 1. docet, simoniam esse, studiosam voluntatem emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum; probatque triplici ratione, hoc esse graue peccatum. 1. quia res spiritualis non potest aliquo terreno pretio compensari. 2. quia id non potest debita esse venditionis materia, cuius venditor non est dominus, Prælati autem Ecclesiæ non est dominus spiritualium rerum, sed dispensator. 3. quia venditio repugnat spiritualium origini, quæ ex gratuita Dei voluntate proueniunt.

Vt autem prædictâ definitionem melius intelligas, Nota 1. simoniam dici

voluntatem, quia sicut religio est in voluntate, ita & vitia ei opposita, qualis est simonia. 2. studiosam, qui fit ex deliberatione. 3. emendi, vel vendendi, quibus verbis intelligitur omnis contractus non graciosus, id est, quo res spiritualis cum aliqua re pretio aestimabili commutatur. 4. aliquid spirituale, id est, donum supernaturale siue tale sit essentialiter, vt gratia sanctificans, dona Spiritus sancti. &c. siue causaliter, vt sacramenta, & officia Ecclesiastica; siue effectiuè, quod scilicet habeat ordinem effectus ad prædicta dona supernaturalia, quæ sunt actus gratiarum, ordinum, & officiorum Ecclesiasticorum. 5. additur, vel spirituali annexum, quæ particula intelligitur de annexis spirituali causaliter, nempe sacramentis, & officiis Ecclesiasticis. Idque vel antecedenter, qualia sunt vasa sacra, ornamenta, aliaque necessaria ex institutione Ecclesiæ, ad rectam sacramentorum administrationem. Itemque ius patronatus, præsentationes, electiones, collationes, aliaque id genus quæ ad beneficia Ecclesiastica ordinantur. Vel concomitanter, vt labor qui in Sacramentorum administratione, vel in officiorum Ecclesiasticorum vsu suscipitur. Vel consequen-

ter, vt sunt beneficia Ecclesiastica, quæ supponunt officium diuinum cui annectuntur.

Nota 2. simoniam vulgò diuidi in mentalem, conuentionalem, & realem. Mentalis duplex est, alia enim consistit in solo proposito interno committendi simoniam; alia verò, præter voluntatem simoniacam, addit externam actionem dandi, & recipiendi; in qua tamen malitia simoniæ non appareat. Et in hoc sensu posteriori agitur hic de simonia mentali, cum ea numeretur inter vitia externa, quæ exterius consummantur, & iura de actibus merè internis non iudicent. Simonia conuentionalis est illa, in qua intercedit pactum vel expressum, vel tacitum dandi temporale pro spirituali; quod tamen adhuc executioni mandatum non est ex parte dantis, aut recipientis. Realis denique non modo conuentionem, sed etiam plenam illius executionem complectitur.

CONCLUSIO V. Simonia variis modis committi potest.) Hoc explicat S. Doctor sequentibus articulis. Nam in 2. docet, accipere pecuniam, vel aliquid aliud pecunia æstimabile, pro spirituali sacramentorum gratia, esse crimen simoniæ, quod nulla consue-

DE IVSTITIA. CAP. VII. 303
tudine potest excusari; quia consuetudo
non præiudicat iuri naturali, vel diuino.
Accipere autem aliquid ad sustentationem
eorum, qui sacramenta Christi ministrant,
secundum ordinationem Ecclesiæ, & consuetudines
approbatas, non esse simoniam, neque peccatum;
quia non sumitur tanquam pretium mercedis,
sed tanquam stipendium necessitatis.

Vnde in responsione ad 1. monet, quia
nullo modo est peccandum, pro eodem
esse habendum, si Sacerdos absque pretio
baptizare non velit, ac si non esset
qui baptizaret. Et in respons. ad 2. Sacerdotem
non accipere pecuniam, quasi pretium
consecrationis Eucharistiæ, vel Missæ
decantandæ: hoc enim esset simoniacum,
sed quasi stipendium suæ sustentationis.
Et in responsione ad 3. pecuniam non
exigi ab eo qui absoluitur, quasi pretium
absolutionis, sed quasi pœnam culpæ
præcedentis, pro qua fuit excommunicatus.
Et in responsione ad 6. dare pecuniam
pro matrimonio, in quantum est naturæ
officium, licitum esse; in quantum verò
est Ecclesiæ sacramentum, illicitum esse.

Articulo 3. similiter docet, vendere,
aut emere quod spirituale est, in

actibus spiritualibus esse simoniacum: sed accipere, aut dare aliquid pro sustentatione ministrantium spiritualia, secundum ordinationem Ecclesiae, & consuetudinem approbatam, licitum esse: modo desit intentio emptionis, vel venditionis, & aliquid ab inuitis non exigatur, per subtractionem spiritualium, quae sunt exhibenda: hoc enim haberet quandam venditionis speciem. Addit tamen, spiritualibus gratis prius exhibitis, licite posse statutas & consuetas oblationes, & quoscunque alios proventus exigi à nolentibus, & valentibus solvere, autoritate superioris interueniente.

Vnde in responsione ad 2. monet, praedicantibus, & Deum laudantibus, in celebratione diuini officij, siue pro viuis pro mortuis aliqua dari temporalia, non quasi pretium, sed quasi sustentationis stipendium. Et in respons. ad 3. ait, eum cui committitur spiritualis potestas, quique pro sua sustentatione, statuta stipendia habet ex redditibus Ecclesiae, ex officio obligari ad usum potestatis sibi commissae. in spiritualium dispensatione; adeoque pro tali usu non posse aliquid accipere. Item eum qui habet scientiam, & non suscepit cum

hoc officium ex quo obligetur aliis
 vsum scientiæ impendere, licitè posse
 pretium suæ doctrinæ vel consilij acci-
 pere: non quasi veritatem, aut scientiam
 vendendo, sed veluti operas suas locan-
 do. Si autem ex officio ad hoc tenetur,
 quales sunt illi quibus confertur bene-
 ficium, vt clericos Ecclesiæ, & pauperes
 doceant. non posse doctrinam vendere,
 seu pretium pro ea accipere. In res-
 ponsione verò ad 4. aduertit pro ingres-
 su monasterij non licere aliquid exige-
 re vel accipere quasi pretium; licitum
 tamen esse aliquid recipere, pro victu
 personæ in Monasterio recipiendæ. si ad
 hoc non sufficiunt opes Monasterij.

Articulo 4. duo tradit. 1. id quod est
 annexam spiritualibus, quasi ab iis de-
 pendens, seu consequenter vt sunt bene-
 ficia, ex supradiçtis, non posse vendi:
 quia cum eiusmodi annexa nequeant
 esse sine spiritualibus, iis venditis. in-
 telliguntur etiam spiritualia venditioni
 subiici. Docet 2. quæ sunt annexa spiri-
 tualibus, in quantum ad ea ordinantur,
 seu antecedenter, sicut ius patronatus,
 quod ordinatur ad præsentandum cleri-
 cos, ad Ecclesiastica beneficia; vasa sacra,
 quæ ordinantur ad sacramentorum
 vsum, aliquo modo vendi posse, licet

non inquantū sunt spiritualibus annexa.

In responsione verò ad 3. monet 1. Ius patronatus per se vendi non posse, vel in feudum dari, sed transire cum villa quæ venditur, vel conceditur: Monet 2. simoniam committi ab Episcopo, si ab eo cui beneficiū confert, requirat sibi aliquid exhiberi, de fructibus illius beneficij. Non tamen si antequam beneficium conferat, curet aliquid subtrahi de fructibus beneficij conferendi, vt in pios vsus conuertatur.

Verum vt hæc doctrina clarior euadat, quædam hic obseruanda sunt 1. in beneficio tria esse distinguenda, nempe titulum quo beneficium habetur, ius ob talem titulum, percipiendi fructus ex rebus Ecclesiæ, & fructus ipsos qui percipiuntur. 2. ex his tribus primum, cum sit officium quoddam spirituale, seu ad spiritualia exercenda ordinatum, ex iure ipso naturæ vendi non posse; tertium verò posse vendi, non modo iure naturæ, sed etiam positiuo vt satis potest intelligi ex dictis supra, vbi de decimis. 3. ex probabiliori sententia, secundum illud in quo propriè, & formaliter ratio beneficij consistit, iure naturæ esse inuendibile: quia beneficium non datur nisi propter officium, siue titulum spi-

ritualem ; quare non tantum officium, sed etiam beneficium ipsum videtur esse quid spirituale , adeoque vendi non potest. Confirmatur , quia ius percipiendi fructus, cum intrinsecè fundetur in officio spirituali, non potest perfectè sine illo aestimari , vel intelligi : quare propter reuerentiam rei spirituali debitam, ius ipsum naturæ prohibet, ne vendatur. Quod à pari extendendum est ad pensiones, quæ dantur titulo spirituali. Hinc autem collige , Summum Pontificem non posse vendere beneficia, aut super hoc dispensare, cum ex dictis libro. 1. cap. 2. in iis quæ ad ius naturæ spectant, dispensare nequeat. Potest tamen absque peccato, ius illud percipiendi fructus beneficij, veluti materialiter acceptum, seu non etiam transferendo titulum spiritualem , ex causa rationabili vendere, vt ex iis quæ huius libri cap. 3. de decimis obseruauimus, colligi potest. At verò persona privata non potest vendere alteri beneficium, siue quoad spiritualem titulum , vt à fortiori patet ex iam dictis; siue etiam quoad temporale emolumentum, cum hoc à titulo spirituali separare nequeat.

CONCLUSIO VI. Simonia va-

riis modis circa beneficiorum resignationem, & permutationem committi potest.) Ac primò in resignatione beneficij committitur simonia, tum quando quis renunciat beneficio pro accepta pecunia, tum quando beneficij resignatio fit in manibus Ordinarij, in fauorem tertij, adiecta scilicet conditione. vt aliter non fiat: hoc enim iure Ecclesiastico prohibitum est, tanquam redolens speciem quandam hæreditariæ successionis, adeoque eiusmodi resignatio non nisi in manibus summi Pontificis validè, & licitè fieri potest. Etsi illicitum non sit, factum purè & simpliciter, seu sine vlla conditione aut pacto, resignatione in manibus Ordinarij, eum rogare vt tali personæ dignæ beneficium conferat. Tum quando sub specie permutationis, resignationes fiunt coram Ordinario; vt si Titius renunciet beneficio, in fauorem nepotis Sempronij; & vicissim Sempronius, in fauorem nepotis Titij: hæc enim non est pura commutatio, sed mixta cum resignatione facta in fauorem tertij, quam Ordinarius validare non potest. Tum quando resignatio in fauorem tertij facta, fit cum regressu, aut cum accessu, aut cum ingressu. Dicitur fieri cum regressu, quando resi-

gnanti qui habet titulum, & possessionem beneficii, datur facultas redeundi ad beneficium, si resignatario superuixerit. Cum accessu, quando alicui, qui ob praesens impedimentum, non est capax beneficii, datur facultas accedendi propria auctoritate ad beneficium, statim atque impedimentum ablatum erit. Cum ingressu verò, quando habens titulum beneficii, nondum tamen illud possidens, accipit facultatem redeundi ad beneficium, & possessionem illius obtinendi, ex hypothese quòd resignatarius prius moriatur.

Deinde in permutationibus beneficiorum simonia contingit primò, quando permutatio fit sine auctoritate superioris, qui non modo est summus Pontifex, sed etiam Episcopus, alique habentes iurisdictionem Episcopalem, modo beneficia Papæ reseruata non sint. Non tamen peccatum est, tractare de tali permutatione facienda, & concludenda auctoritate superioris; aut etiam conuentionem concludere, sub conditione expressa, quod superior eam approbauerit.

Secundò simonia est, permutare propria auctoritate beneficium, cum pensione aut portione praestimoniali. Non

tamen si talis permutatio fiat cum approbatione Ordinarij, & quæstio sit de pensione clericali, quæ in titulum beneficij erecta est: quia cum talis pensio verum sit beneficium, nihil impedit quin possit Ordinarius, illius permutationem cum beneficio approbare. Quamquam secus dicendum sit de permutatione beneficij, cum pensione etiam clericali, non erecta in beneficium; eo quod ex iure communi, non potest Episcopus approbare beneficij resignationem, factam in fauorem tertiæ personæ; nisi ea tendat ad commutationem beneficij dimissi cum alio beneficio.

Tertiò simonia committitur, quando in permutatione beneficij dignioris, cum minus digno datur pecunia in compensationem inæqualitatis illius spiritualis; quia hoc est dare pretium pro re spirituali. Imò ex probabiliori & tutiori sententia, simoniacum est, prius beneficia quoad redditus inæqualia, purè & simpliciter permutare, absque respectu ad eorum possessiones. Deinde verò per alium contractum, permutare ipsas possessiones, earumque inæqualitatem, data & accepta pecunia ad æqualitatem reducere: quia cum possessiones etiam temporales, titulo spirituali coniunctæ

DE IVSTITIA. CAP. VII. 311

sint, qui eas vendit, cēsetur spirituale vēdere. Quare cū diuisio possessionū à titulo spirituali, iure canonico prohibita sit, ea non nisi Papæ auctoritate fieri potest. Quanquam congruentius videtur, vt compensatio prædicta fiat, impositione pensionis in beneficium pinguius, quàm pecunia numerata; quod etiam in praxi communiter obseruari solet à Romanis Pontificibus.

Vbi nota, etsi ordinariè non possint Episcopi beneficia conferre, cum impositione pensionis; quia beneficia Ecclesiastica integra, & sine fructuum diminutione, iuxta canones conferri debent: interdum tamen iis competere facultatem, beneficio imponendi pensionem aliquam moderatam, vt ad fructus adæquandos in permutatione beneficiorum, & quando id necessarium est ad sustentationem resignantis, vel ad compositionem litis, modo talis pensio non imponatur, nisi ad vitam pensionarij.

Quartò contingit simonia in permutatione beneficiorum, quando permutantes inter se propria auctoritate pascuntur, vt verbi causa eorum alter omnes expensas faciat, quæ requiruntur ad expeditionem bullarum vtriusque be-

beneficii: hoc enim, & similia pacta onerosa, sine consensu superioris facta, reprobantur vt simoniaca.

Quintò, etsi illicitum non sit, priuata auctoritate simpliciter renunciate liti, quæ inter duos mota est, ratione beneficiorum quæ possident; erit tamen simonia, si litigantes transigant, vt vicissim alter alterius beneficium accipiat: quia hîc interuenit beneficiorum permutatio, quæ non nisi auctoritate superioris fieri potest. Et idem dicendum est, quando lite orta super duo beneficia, litigantes paciscuntur inter se, vt vnus vnum possideat, & alter alterum. Item quando lite mota super vno beneficio, datur aliud beneficium litiganti, vt à lite absteat; in his enim casibus habet locum quædam permutatio, aut renunciatio quæ superioris auctoritatem exigit.

Nota generatim quamcunque transactionem in materia beneficiâ, iure canonico esse prohibitam; nisi fiat auctoritate superioris: ad transactionem autem tria requiri. r. vt res de qua agitur, sit dubia, quia si ius esset clarum ex vna parte, ea censeretur, vexationem redimere, potius quàm transigere. 2. vt ex vtraque parte onus aliquod imponatur,

tur,

DE IVSTITIA. CAP. VII. 313
tur, quia aliàs esset donatio, non trans-
actio. 3. vt conuentio fit, ad litem com-
ponendam.

CONCLUSIO VII. Ad redi-
mendam vexationem in iure acquisito,
licet, aliquid temporale dare, non in
iure acquirendo.) Ita sumitur ex S.
Thom. 2. 2. quæst. 100. art 2. ad 5. vbi
hæc habet. Dicendum quòd antequam
alicui acquiratur ius in Episcopatu, vel
quacunque dignitate, vel præbenda, per
electionem, vel prouisionem seu colla-
tionem, simoniacum esset aduersantium
obstacula pecunia redimere: sic enim
per pecuniam, pararet sibi viam ad rem
spiritualem obtinendam. Sed postquam
ius alicui iam acquisitum est, licet per
pecuniam iniusta impedimenta remo-
uere. In quibus verbis continentur duæ
regulæ ab omnibus admissæ, breuiter-
que hic explicandæ.

Prior est, quando aliquis ius acquisi-
uit in beneficium, aliamue rem spiri-
tualem, non esse simoniam, dare, aliquid
temporale, ad redimendam iniustâ ve-
xationem, quæ ad tale ad ius tollendum
infertur. Ratio est, quia tunc tempora-
le non datur pro spirituali, hoc enim iâ
habetur vt supponimus: sed vt vitetur
iniusta vexatio, quod est quid tempora-
de Deo, O.

le, & pretio æstimabile.

Notandum tamen, vt redemptio vexationis in iure acquisito licita sit, requiri 1. vt ius sit certū & indubitatum, quale censetur quando à peritis cōmuniter iudicatur præcipuum. 2. vt ius illud sit plenum, & non tantum inchoatum: vnde etsi qui ritè electus est, sed nondum confirmatus, possit redimere vexationem, qua in ipsa electione iniustè vexatur: non tamen eam qua futura ipsius confirmationi impedimētum apponitur. Quia in priori modo redemptionis, non acquiritur aliquid spirituale, sed quod acquisitum iam est conseruatur: in posteriori verò, paratur via ad nouum ius spirituale per pecuniam obrinendum, quod planè illicitum est. 3. vt vexatio sit iniusta, quia si iusta sit, sequitur eum qui vexatur, non habere ius satis firmum; adeoque per pecuniã redimendo vexationem, acquirere firmitatem iuris dubii, quod sine simonia fieri non potest. 4. vt quod datur ad redimendam vexationem iniustã sit quid temporale; si enim pro tali redemptione, quæ est temporalis, pretioque æstimabilis, daretur aliquid spirituale, cōmitteretur simonia: vt si ille qui vexatur in beneficio pinguiori, daret minùs pingue.

Posterior regula est, simoniam committi, quando datur pecunia, vel aliquid æquivalens, vt quis ante ius acquisitum ad beneficium, aliamue rem spirituales redimat iustam vexationem, qua impeditur ne tale ius acquirat, Ratio est, quia ea non est propria vexatio, sed iustum impedimentum quod alicui obicitur, ne beneficium consequatur. Quare dans pecuniam ad tollendum tale impedimentum, censetur immediatè emere tale beneficium, ad quod per pecuniam viam sibi parare vult.

Quares, an si vexatio illa, qua ius acquirendum impeditur, sit iniusta, liceat eam pecunia redimere. Respondeo cum distinctione, nam si vexans iniuste, obesse quidem potest, non tamen prodesse, licet vexationem redimere: quia hoc aliud nihil est quam, emere liberationem ab iniuria, quod nullo iure illicitum est: si verò non modo obesse, sed etiam prodesse potest, vt si sit de numero electorum, sic non licet vexationem pecunia redimere, vt constat ex praxi, qua tales redemptiones vt simoniacas damnat; quia eo modo directè paratur via ad consequutionem beneficij.

Vnde colligitur 1. non esse illicitum

subornare subornatorem, dando ei pecuniam eo fine, vt non amplius corrumpat electores; esse tamen illicitum dare ea intentione, vt electores moueat ad electionem illius, qui dat pecuniam. 2. non licere ad redimendam vexationem. dare pecuniam concurrentibus ad electionem, presentationem, nominationem, confirmationem, aut collationem, antequam obtineatur ius illis correspondens; quia per illa confertur ius spirituale, quod sine simonia emi non potest. Hocque extendendum ad eos, qui possunt prodesse quoad possessionem, si ipsum ius in dadium vocetur; quia sic daretur pecunia, non tantum pro possessione, sed etiam pro iure spirituali, cui possessio annexa est. Licet tamen redimere iniustam vexationem, qua quis post plenum ius acquisitum, iniuste a possessione impeditur; & multo magis si post iustam & pacificam alicuius temporis possessionem, conetur quis illum iniuste ab ea deicere.

CONCLUSIO VIII. Non licet dare spiritualia, pro munere quod est a manu, vel ab obsequio, vel a lingua.) Ita S. Thomas quæstionis citatæ art. 5. quod vt intelligas. Nota triplex hic a Theologis distingui munus iam

memoratum. Per munus à manu intelligitur pecunia, & quicquid est pretio æstimabile; per munus ab obsequio intelligitur, obsequium alicui exhibitum: & per munus à lingua intelliguntur preces, & supplicationes factæ in fauorem alicuius. Hoc posito.

Dico i. certum esse simoniam committi, quando datur beneficium pro munere à manu, quia sic spirituale, datur pro temporali, vt supra diximus. Vnde non tantum simonia est, quando datur beneficium pro pecunia numerata, aut numeranda, sed etiam quando datur pro re aliqua quacunque, pecunia æstimabili, verbi causa, pro domo, pro torque, pro equo, &c.

Non tamen est simonia, si munus aliquod offers collatori, ad ineundam illius gratiam, vt postea ex amicitia aut gratitudine beneficium tibi conferat: siquidẽ ad simoniã requiritur, vt spirituale detur pro temporali, ex obligatione iustitiæ: Verum fateor hoc in praxi periculosum esse, tam ex parte dantis, quàm ex parte recipientis: & in foro externo facile præsumi posse, adesse pactum aliquod tacitum, vel saltem affectum simoniacum.

Hic autem notandum est; non esse

simoniam, ex gratitudine, & ad satisfaciendum obligationi quam vocant antidotalem, dare beneficium, aliudue donum spirituale ei, à quo munus aliquod temporale accepimus; non tamen posse sine simonia, eiusmodi obligationem deduci in pactum, ita ut qui beneficium temporale ab aliquo accipit, obligetur ex iustitia, ad vicissim conferendum illi ex gratitudine, donum aliquod spirituale: hoc enim à parte rei aliud nihil est, quàm vera commutatio rei spiritualis, cum temporali, sub ficto nomine donationis gratuitæ concepta. Siquidem ut donatio sit gratuita, nulla debet obligatio imponi donatario: at in dicto casu oppositum contingit; quare ea non est datio gratuita, sed onerosa, adeoque a commutatione minimè distincta. Alias æquè dici posset, esse donationem gratuitam, quando Petrus fingit se dare gratis Paulo equum: ea tamen lege, ut vicissim Paulus se obliget, ad dandam Petro vestem: sanè nemo non videt donationem illà, non nisi verbo tenus esse gratuitam: cum per obligationem Paulo imposità, ratio doni gratuiti destruat. Dicendum etiam erit, in emptione beneficiorum simoniam non committi, nisi ex

ignorantia contrahentium: quia poterit quis numerata pecunia obligare collatorem, ad conferendum sibi beneficium, modo fingat se talem pecuniam dare gratis, simulque non intendat obligare collationem, ad conferendum beneficium ex iustitia, sed tantum ex gratitudine. Ista autem admitti non possunt, cum palliatam, ne dicam expressam simoniam contineant.

Dices, qui beneficium accepit, tenetur ex naturali gratitudine ad remunerationem faciendam: ergo etsi ex pacto ad idem obligetur, non imponitur illi noua obligatio. Vnde tale pactum non debet censeri onerosum, aut pretio æstimabile, adeoque nec simoniacum. Respondeo negando consequentiam, tum quia etsi qui donum accepit, teneatur ex gratitudine vicissim aliquid dare; non tamen speciatim tenetur dare beneficium Ecclesiasticum, aut aliquid cuiusmodi; tum quia licet teneretur dare beneficium, ea obligatio non esset nisi naturalis, cui non satisfaciendo esset tantum ingratus; at quando additur pactum, iam obligatur ciuilitate, & ex iustitia ad conferendum beneficium; ac proinde nisi conferat, reus est iniustitiæ. Sic autem patet, per nouum

illud pactum graue onus , pretioque æstimabile imponi, cōtra statuta Ecclesiæ.

Dico 2. esse simoniam, dare beneficium aut aliquid aliud spirituale, propter munus ab obsequio, seu in compensationem obsequii exhibiti: quia cū tale obsequium sit pecunia æstimabile, & mercedem temporalem mereatur ex iustitia: hoc est dare beneficium, pro remissione debiti pecuniarij, quod profus illicitum & simoniacum est: Quæ ratio æquè procedit, siue obsequium sit turpe, siue honestum, modo tale sit, vt teneatur quis ex iustitia illud compensare: adeoque beneficium conferat, ad extinguendum tale debitum. At neque necesse est, vt obsequium sit temporale, quia si ratione obsequij spiritualis debetur iustum sustentationis stipendium, simonia est dare beneficium, vt eiusmodi debitum, quod est temporale, remittatur.

Non tamen est simonia, exclusio omni pacto, seruire Episcopo ad consequendam illius beneuolentiam, & ex ea sperare beneficium: quanquam hoc in praxi periculosum videatur, vt ex dictis colligi potest. Neque etiam si Prælatus, soluta famulo iusta mercede, quam illi ob præstita obsequia, ex iustitia debet,

DE IVSTITIA. CAP. VII. 321

ei conferat aliquod beneficium, ad quod est idoneus, quia talis collatio amicitiae, non mercedis titulo fiet.

Quæres I. an sit simonia, conferre aliquod beneficium cum onere exhibendi obsequium temporale, verbi causa, ob legendam Theologiam, vel Grammaticam. Respondeo cum distinctione; nam vel onus illud annexum est beneficio, vel non. si primum, non est simonia conferre beneficium cum tali onere, ut satis constat ex praxi Ecclesiae, quia videmus dari beneficia cum onere docendi, cantandi, exercendi officium sacristae, &c. Et ratio est, quia hoc non tam est dare beneficium pro onere, quam cum onere, quatenus quælibet res transit cum onere ei annexo: aut certe onus illud non habet rationem pretij, sed tantum operis cuiusdam, pro quo datur stipendium simul cum spirituali ministerio. Si secundum, collatio beneficij non caret labe simoniae, quia onus impositum pro futuro tempore, non minus habet rationem pretij, iustamque compensationem meretur, quam obsequium antea exhibitum, pro quo tamen beneficium dare non licet, ut patet ex dictis. Verum id non impedit, quin possit. Prælati salva conscientia, dare be-

beneficium alicui sub spe, quòd ab illo postea ex amicitia, aut gratitudine obsequium aliquod recipiet, vt etiam ex precedentibus perspicuum manet.

Quæres 2. quid dicendum sit de obsequio spirituali. Respondeo 1. dare beneficium pro spirituali obsequio iam exhibito, in duobus casibus esse simoniam, nempe tum quando tale obsequium resoluitur in temporale, quod contingit, quando exhibetur non quidem gratis, nec cum onere orto ex pacto, sed cum eo quod ex iure ipso naturæ imponitur, dandi sufficientem sustentationem obsequia exhibenti. Iam enim debetur stipendiū, quod beneficij collatione compensari non potest. Tum quando ante obsequium spirituale præstitum, initum est pactum conferendi beneficium, in compensationem talis obsequij: licet enim commutatio rei spiritualis, cum spirituali, non sit iure naturæ simoniaca; est tamen spectato iure Ecclesiastico, iuxta quod beneficia, aliaque spiritualia debent conferri absolute, non autem sub conditione alicuius obligationis personalis, vnde.

Respondeo 2. esse simoniam, contra ius Ecclesiasticum, dare beneficium propter obsequium spirituale exhibendum,

DE IVSTITIA. CAP. VII. 323

quod ipsi beneficio annexum non est, & imposita ex pacto, obligatione illud exhibendi: vt si conferens beneficium alicui, eum obliget ad celebrationem tot sacrorum, vel aliquid simile: secus dicendum est, si tale onus beneficio iam annexum sit, vel de nouo à superiore legitimo ei annectatur, quandiu vacat; vt à fortiori ex dictis, de onere temporali beneficijs annexo, colligi potest.

Dico 3. dare beneficium propter munus à lingua, seu ob preces aliasue intercessionis, interdum esse simoniam, aliàs non. Est quidem simonia, tum quando Prælatus confert beneficium alicui ea lege, vt pro illo preces adhibeat, verbi causa, apud Principem; tum quando promittit beneficium, sub conditione adhibendi preces: tunc enim preces adhibitæ sunt munus respectu conferentis, aut promittentis beneficium, suntque aliquid pretio æstimabile.

At verò non est simonia, si roges Prælatum, vt alicui conferat beneficium, aut si Prælatus ipse ob preces beneficium conferat, modo absit pactum aut promissio præcedens; siquidem id non impedit gratuitam collationem benefi-

cij, cum preces, sic spectatæ, non habeant rationem pretij, quo aliquid emittitur, ut patet ex usu communi. Aliunde verò eiusmodi collatio non prohibetur iure Ecclesiastico cum preces directæ ad collatorem, non sint munus respectu illius, sed respectu eius in cuius gratiam beneficium postulatur; adeoque non debeant reduci ad munus à lingua, quod interpretia simoniæ solet constitui.

CONCLUSIO IX. Variæ sunt pœnæ simoniaci.) Nonnullas numerat S. Doctor artic. 6. dicens 1. pœnam condignam simoniaci esse, ut iis bonis priuaretur, quæ per simoniam acquisiuit: quia nullus potest licitè retinere, quæ contra voluntatem domini acquisiuit: Dominus autem, cuius Prælati sunt dispensatores, ordinavit ut spiritualia gratis darentur. Quare qui muneris interuentu spiritualia assequitur, ea licitè retinere non potest. 2. simoniacos tam vendentes, quàm ementes spiritualia aut etiam mediatores, aliis quoque pœnis puniri, scilicet infamia, & depositione, si sint clerici, & excommunicatione, si sint laici. Verùm ad maiorem horum illustrationem.

Nota 1. simoniam mentalem, siue sit
purè

purè mentalis siue etiam sit coniuncta cum actibus externis dandi & accipiendi, non subiacere pœnis in iure latis contra simoniacos; sed sufficere quòd tale peccatum committentes, de eo pœnitentiam agant, vt docent communiter aucthores, post S. Thomam articulo citato, in respons. ad 6.

Nec refert, quòd vsurarius mentalis non acquirat dominium eius, quod datur ultra sortem; adeoque teneatur illud restituere, est enim discrimen, quia soluens vsuras, nihil recipit pro eo quod dat ultra sortem, ac proinde censetur illud dare inuoluntariè. Oppositum autem contingit in simonia mentali, quia pro pecunia data, accipitur spirituale.

Nota 2. ex communiore sententia, pro simonia cõventionali non incurri ipso facto, pœnas iure positiuo latis cõtra simoniacos; quia verba quibus in iure pœnæ imponuntur simoniacis, non significant solas conuentiones, sed ipsam executionem, seu dationem & receptionem, adeoque simoniam realem & completam. Vnde cum pœnæ sint restringendæ, simonia conuentionalis non incurrit ipso facto pœnas latis, siuè sit purè conuentionalis; siuè datum sit pretium, pro re spiritali nondum accepta, siuè denique res spiri-

de Iust.

P

tualis tradita sit, pretium tamen nondum sit exhibitum.

Excipitur autem simonia confidentiæ, etsi non sit nisi conventionalis, qui enim illam commisit, ipso iure excommunicationem Papalem incurrit, priuatur beneficio simoniacè acquisitò, cuius collatio reseruatur summo Pontifici, fitque inhabilis ad illud, & ad cætera omnia. At quamuis etiam priuetur beneficiis & pensionibus ante obtentis, hoc non fit ante iudiciis sententiam; quia nemo tenetur à se abdicare rem, quam iustè possidet, nisi ad id per sententiam cogatur.

Imò, si conuentio postea vtrinque, vel ex parte compleatur, non modo pœnæ tunc incurruntur, sed etiam retrorahuntur ad tempus conuentionis. Ita vt contrahentes censeantur incurrisse excommunicationem, ipso tempore contractus, & beneficij collatio iam ex tunc reputetur inualida. Verùm existimo ista solum habere locum in foro externo, non autem in foro conscientiæ. Quare etsi quando simonia vtrinque completa est, qui beneficium accepit, teneatur statim illud dimittere, non tamen tenetur restituere fructus, quos à tempore contractus percepit, Dixi, vel ex parte, nam in simonia conuentionali pœnæ incurruntur.

tur, quando pretium promissum soluitur siue ex toto, siue ex parte.

Nota 3. etsi beneficium simoniacè acquiritur iure diuino dimittendum non sit, quia simonia non impedit, quin collator habuerit potestatem, & voluntatem transferendi beneficium; & pretium dās, capacitatem & voluntatem illud acceptandi. Constare tamen ex iure Ecclesiastico eiusmodi beneficium dimittendum esse, itemque pretium illius restituendum. Dubium est autem, cuinam restitutio siue beneficij, siue pretij facienda sit. Qua in re.

Dico 1. beneficium simoniacè acquiritur restituendum esse superiori, non autem ei à quo emptum fuit. 2. pretium datum pro beneficio, restituendum esse ipsi danti, si beneficium nondum sit traditum; quia iura non statuunt, vt alteri detur. 3. si beneficium collatum est, pretium restituendum esse Ecclesiæ, quæ iniuriam passa est, vel erogandum in pauperes: non modo post iudicis sententiam, sed etiam ante illam, vt authores communiter ex iure colligunt.